

کتاب مستطاب ایقان از اعظم و اهم آثار است که از قلم معجز شیم حضرت بهاء الله جلّ ذکره الاعلی در اواخر دوره اقامت در بغداد صادر گردیده و علاوه بر احتواء بر اصول اساسی "تئولوژی" از منظر بهائی، شرائط نیل به معرفت الهی و موانع و مشاکل آن را بیان کرده و کلید فهم و درک درست کلمات متشابه و رموز و اسرار غامضه کتب مقدسه را بدست داده است و بحثی را نیز به اثبات حقیقت دعوی حضرت باب بعنوان موعود اسلام مختص کرده است. در وصف این کتاب شریف که در حدّ خود بهترین گواه دانش غیبی و مظهریت الهی جمال مبارک است حضرت ولی امرالله در کتاب قرن بدیع "گاد پاسزبای" چنین مرقوم فرموده اند (ترجمه):

"در بین جواهر اسرار مخزونه و لثالی ثمینة مکنونه که از بحر زخار علم و حکمت حضرت بهاء الله ظاهر گردیده اعظم و اقدم آن

کتاب مستطاب ایقان است که در سنین اخیر دوره اقامت بغداد (۱۲۷۸ هـ. ق. مطابق با ۱۸۶۲ میلادی) طیّ دوشبانه روز از قلم مبارک نازل گردیده و با نزول آن بشارت حضرت باب تحقّق پذیرفت و وعده الهی که حضرت موعود بیان فارسی را که ناتمام مانده تکمیل خواهد فرمود به انجام پیوست. این کتاب مبین ورقّ متین در جواب اسئله جناب حاجی میرزا سیّد محمد خال (۱) که در آن اوان هنوز به امر مبارک اقبال ننموده با برادر خود جناب حاجی میرزا حسنعلی عازم زیارت مشاهد مشرفه بوده اند صادر گردیده است. (۲) این منشور جلیل نمونه کامل از منشآت نشرپاری است که دارای سبکی بدیع و لحنی مهیمن و منیع و از لحاظ استحکام بیان و قوّت برهان بی نظیر و در فصاحت و بلاغت بی بدیل و مثیل است و کاشف نقشه عظیمه الهیه جهت نجات عالم بشریه است و در بین آثار و صحف بهائی پس از کتاب مستطاب اقدس، اعظم و اشرف از کلّ محسوب است. با ظهور این کتاب مستطاب و فصل الخطاب که مفتاح معضلات کتب سماویه است و به فاصله قلیل قبل از اعلام امر حضرت ربّ الارباب از سماء اراده الهی نازل

گردیده بیان دانیال نبی که می فرماید: لَانَّ الکلمات مخفیة و مختومة الى وقت النهایة، اکمال پذیرفت و ستر از کلمات کتاب برداشته شد و ختم "رحیق مختوم" به اصابع حیّ قیوم گشوده گردید و رائحه مشک فام " ختامه مسک " مشام مشتاقان و طالبان کؤوس ایمان را معنبر و معطر نمود.

ص ج

این سفر قویم که ازید از دویست صفحه است * حقیقت و وحدانیّت الهیّه را که ماوراء ادراک عقول و ما فوق عرفان نفوس و مبدء ظهورات ربّانیّه و منشأ حقائق روحانیّه و ذات قدیم و علیم و حکیم و قادر علی الاطلاق است اعلام، و وحدت شرائع رحمانیّه و عدم انقطاع فیض صمدانیّه و تکمیل هر شریعت لاحقّه و توحید تعالیم اساسیّه مظاهر مقدّسه و حقّانیّت کتب و صحف سماویّه و واجد بودن مطالع سبحانیّه دو مقام توحید و تحدید یعنی اشراقات الهیّه و حدودات بشریّه را تبیین و تشریح می نماید و نیز مراتب جهل و عماء و غفلت و ضلالت علما و پیشوایان قوم را در هر زمان توضیح و معانی بیانات متشابهه انجیل و آیات قرآنیّه و اخبار و احادیث مأثوره اسلامیّه را که پیوسته مورد تعبیرات و تفسیرات مختلفه و سوء تفاهمات کثیره بوده واضح و آشکار می سازد. در این کتاب مقدّس، شرائط سالکین سبیل معرفت و طالبین حقیقت تشریح و حقّانیّت امر حضرت باب و عظمت ظهور مبارکش اثبات و مراتب انقطاع و فداکاری و جانبازی تابعانش تقدیر و نصرت و غلبه کلیّه ظهور مقدّسی که به اهل بیان وعده داده شده پیش بینی گردیده است. هم چنین طهارت و معصومیّت حضرت مریم تصریح و مقام ائمه اطهار تجلیل و شهادت حضرت سیّد الشهداء و علو درجات آن جُندیّ شجاع الهی تکریم و معانی کلمات رجعت و قیامت و خاتمیّت و یوم الجزاء و غیره تبیین گردیده و مراحل ثلاثه * اشاره به تعداد صفحات نسخ خطّی یا چاپ های قبلی است.

ص د

ظهورات ربّانیّه تعلیم و توضیح و معانی دقیقه مدینه الهی و تجدید این مدینه مقدّسه یعنی شریعت الهیّه در میعاد مقرر برای هدایت

نفوس و تربیت اهل عالم تقریر و تفصیل شده و بطور کلی می توان گفت که در بین کتب و آثاری که از قلم مُلهم شارع امر بهائی نازل گردیده کتاب مستطاب ایقان بنفسه، نظر به حلّ مشاكل و غوامض آیات الهیه که لازال عدم فهم آن سبب تخالف و تنافر احزاب و امم عظیمه بوده، اساس متین و استواری جهت وحدت کلّ ملل و نحل و ائتلاف اقوام و مذاهب متنوعه برقرار نموده است.*

پس بفرموده حضرت ولی امرالله کتاب ایقان "مخزن حقائق اسرار الهیه و مکمن معارف بدیعه رحمانیه" است. کتابی است که گشاینده رموز سرپوشیده آثار مقدسه گذشته است و تحقیق دهنده مصداق آیه "یوم یأتی تأویلہ". خود حضرت بهاءالله در متن کتاب شریف ایقان باین مطلب تلویحی ابلغ از تصریح دارند آن جا که می فرمایند:

"آن چه ذکر شده جمیع ارض و من علیها را کافی است. و فی الحقیقه جمیع کتب و اسرار آن در این مختصر ذکر شده بقسمی که اگر کسی قدری تأمل نماید جمیع اسرار کلمات الهی و امور ظاهره از آن سلطان حقیقی (مقصود حضرت باب) را از آن چه ذکر شده ادراک می نماید...."

در لوحی دیگر از قلم جمال مبارک در تجلیل و تکریم این سفر عظیم

* قرن بدیع، ترجمه نصرالله مودّت، مؤسسه معارف بهائی، دانداس کانادا، ۱۹۹۲ میلادی، ص ۲۸۵-۲۸۷

ص هـ

می فرمایند:

"اگر نفسی به کتاب ایقان که در هنگام ظهور نیر آفاق از افق عراق نازل شده نظر نماید و تفکر کند خود را مستغنی مشاهده نماید. قسم به آفتاب حقیقت که در آن کتاب مبارک لثالی علم الهی مخزونست و دریا های عرفان مستور و مکنون، نیکوست حال نفسی که بانقطاع کامل باو توجه نمود و بآن فائز گشت."

بر پژوهندگان علم ادیان تطبیقی پوشیده نیست که اوصاف آخرالزمان یا روز قیامت کبری در اکثر کتب دینی بصورتی مشابه ارائه شده و پیش بینی تاریکی ماه و خورشید و شکافته شدن آسمان و سقوط ستارگان و زمین لرزه و بعث مردگان قبور و برپا شدن میزان و سنجش ثواب و گناه و نظائر آن را در آثار مختلفه دینی می توان

تقریباً یکسان باز یافت. از این رو هرچند پرسش جناب خال در مورد قیامت از منظر قرآن کریم و احادیث مأثوره بوده اما پاسخ جمال اقدس ابهی فی الحقیقه مفتاح رموز و اسرار همه کتب مقدسه را بدست می دهد. اینکه این اثر شریف را به نام ایقان نامیده اند ممکن است به این مناسبت باشد که وصول از مرحله ایمان که مرحله ابتدائی است به مرحله ایقان و اطمینان که مراحل نهائی است، مستلزم وقوف بر چنین حقائق معنوی و کشف چنین اشارات و رموز دینی تلقی شده است. دو لفظ ایمان و ایقان از همان سرآغاز کتاب شریف مذکور آمده و فرموده اند: "جوهر این باب آن که سالکین سبیل ایمان و طالبین

ص و

کؤوس ایقان باید نفوس خود را از جمیع شئون عرضیه پاک و مقدس نمایند. "ایقان مرتبه ای از معرفت است که در آن جائی برای ظن و گمان و تردید و سؤال باقی نمی ماند و کلام حق بعنوان جوهر حقیقت پذیرفته می شود. ایمان حقیقی چنان که در الواح شتی و کتاب مستطاب اقدس آمده اعتقاد تزلزل ناپذیر به این است که مظهر الهی "یفعل ما یشاء و یحکم ما یرید" است و مصداق این بیان مبارک: "پس سر تسلیم نه و توکل بر رب رحیم به."

کتاب مستطاب ایقان شامل دو باب است، باب اول در شرائط سالک راه خدا و طالب حقیقت که برای وصول به مقصود باید با انقطاع صرف و توجه کامل و پرهیز از تقلید و پیروی دیگران و به هدایت عقل سلیم و قلب طاهر به جستجو پردازد، و باب دوم در توضیح معنی حقیقی سلطنت قائم موعود و سایر مسائل متفرعه بر آن. باب اول در دنباله خود به مبحث تازه ای که تشریح معانی علامات ظهور و قیامت و رجعت و سایر مواضع مهمه که توجه به معانی تحت اللفظی آن ها از علل عمده احتجاب خلق بوده است نیز عطف نظر می کند و باب دوم نیز در خاتمه، متضمن احادیث معتبره در تأیید و اثبات حقیقت ظهور حضرت باب به عنوان قائم موعود است. در این باب نیز حضرت بهاء الله شرحی مبسوط در مورد شرائط پژوهش و لوازم پژوهنده حقائق روحانی ارائه می فرمایند که مکمل همان بحث آغاز باب اول است.

در تأثیر این سفر کریم کافی است که بنقل بیانی از حضرت

ص ز

عبدالبهاء مبادرت شود آنجا که فرموده اند:

"... در ایام عراق روزی جمال قدم و اسم اعظم فدیت بروحی و ذاتی و کینونتی ارضاً و طئتها اقدام احبائه فرمودند که فارس چون موطن ربّ اعلی و نقطه اولی بود و متناسب بآن ذات مقدّس میل دارم که بنار محبّت الله مشتعل گردد. مدّتی جزئیّه نگذشت که جناب خال حضرت افنان آمدند و مشرف شدند و سؤالاتی نمودند و رساله خال که مسمّی به کتاب ایقانست نازل شد و نار محبّت الله در ولایت فارس شعله شدید زد و انوار عرفان از آن طالع و لائح شد و نفوس کثیره در ظلّ کلمه الهیه داخل شدند و بعضی از جام عنایت سرمست شده به قربانگاه فدا شتافتند و جان و دل باختند..."

ناشر این کتاب کمال افتخار را دارد که اکنون طبع جدیدی از ایقان شریف را بر اساس نسخه ای موثق که به خطّ جناب زین المقرّین کتابت گردیده و تاریخ ۱۵ شعبان ۱۳۱۴ ه.ق. * را دارد به خوانندگان عزیز عرضه می دارد. این نسخه آخرین نسخه شناخته شده کتاب ایقان است که به خطّ این کاتب شهیر و معتبر بهائی سواد برداری شده و اصل آن در محفظه آثار بهائی در مرکز جهانی بهائی (حیفا) محفوظ است. این نسخه شامل ۲۹۲ صفحه است و در هر صفحه آن ۱۳ سطر بر روی کاغذ براق نخودی رنگ نگاشته شده

* برابر است با سه شنبه اول شهر السلطان ۵۳ بدیع، ۳۰ دی ماه ۱۲۷۵ شمسی و ۱۹ ژانویه ۱۸۹۷ میلادی.

ص ح

است. نوع خطّ آن را می توان نسخ مستدیر معمول در ایران محسوب داشت.

باید یاد آور شد که قبل از این، نسخ مطبوعه ایقان شریف در قاهره، طهران و بمبئی به حلیه طبع آراسته شده بود. نسخه قاهره را جناب فرج الله زکی در سنه ۱۳۵۲ ه.ق. منتشر کرده بودند و با همه دقتی که در نشر آن رفته بود عاری از بعضی منقصت ها نبود. از آن گذشته باید متذکر شد که این کتاب مستطاب به زبان های عدیده عالم ترجمه شده و ظاهراً ترجمه فرانسه آن به اهتمام جناب هیپولیت دریفوس، سرآغاز همه ترجمه های دیگر بوده است.

طبع حاضر علاوه بر دقت تام در صحت متن، حاوی مزایای دیگری نیز هست که از آن جمله است فهرست الفبائی که در پایان کتاب افزوده شده و حاوی اسماء اعلام، و کلمات و اصطلاحات مهمه است. طبع کنونی ضمناً مراجع دقیق آیات منقوله از کتب مقدسه را در بر دارد، هر چند لازم است گفته شود که جمال اقدس ابهی حضرت بهاءالله بعضی از آیات کتب مقدسه یا احادیث اسلامی را به مضمون در این سفر منیع نقل فرموده‌اند لذا متن این قبیل منقولات ممکن است در موارد چند با اصل مندرج در کتب مقدسه و احادیث اسلامی تطابق کامل لفظی نداشته باشد.

نشر این کتاب هم زمان با نشر ترجمه انگلیسی آن، اثر خامه حضرت ولی امرالله صورت می پذیرد. از آنجا که در ترجمه انگلیسی هیکل مبارک حضرت ولی امرالله برای تسهیل درک مطالب اقدام به

ص ط

پارگراف بندی و جدا نمودن بخش های کتاب فرموده‌اند لذا این پارگراف ها در نشر تازه انگلیسی شماره بندی شده و هم زمان، در این نشر فارسی معادل آن شماره ها در کنار مطلب مربوطه آورده شده بدون آنکه متن فارسی از صورت نزولی خارج گردد و پارگراف بندی شود. بدین ترتیب یارانی که مایل باشند از طریق اصل به ترجمه حضرت ولی امرالله و یا از طریق ترجمه به اصل نزولی دسترسی حاصل نمایند به آسانی خواهند توانست با داشتن شماره پارگراف مطلب مورد نظر را در متن دیگر پیدا نمایند. همین امر در نشر ترجمه آلمانی منظور گردیده و امیدوارست در ترجمه این کتاب شریف به همه زبان های عالم نیز مورد نظر قرار گیرد و کار محققین و علاقمندان را سهل کند.

یادداشت ها

۱- چنان که از متن کتاب مبارک ایقان مستفاد می شود پرسش های جناب خال عبارت بوده است از سؤال در علامات ظهور موعود- مسأله خاتم النبیین- موضوع قیامت کبری- مسأله رجعت پیغمبر و ائمه اطهار- لقاءالله در یوم قیامت- مسأله تحریف کتب آسمانی- حشر و نشر و زنده شدن مردگان- مسأله سلطنت و قدرت مظهر موعود و سؤالاتی از این قبیل که پاسخ همه آن ها به شیوه ای منظم در آن کتاب مستطاب داده شده است. ورقه مسوده سؤالات

جناب خال که به خطّ خود ایشان مرقوم شده در بین صفحات ۴۰ و ۴۱ در کتاب خاندان افنان (تألیف جناب محمد علی فیضی، طبع طهران ۱۲۷ بدیع) گراور شده است. ۲- حضرت بهاءالله شرح نزول ایقان شریف را در یکی از الواح مبارکه که به افتخار جناب ابن اصدق در تاریخ ۱۹ رجب ۱۳۰۸ هـ. ق. نازل شده است

ص ی

باین گونه بیان فرموده‌اند:

" یومی از ایام حضرت مرفوع جناب حاجی سیّد جواد علیه بهاءالله الابهی معروف به کربلائی بحضور فائز، عرض نمودند خال حضرت، جناب حاجی میرزا سیّد محمّد و خال دیگر علیهما بهاءالله الابهی به زیارت نجف و کربلا فائز شده‌اند و حال مراجعت نموده‌اند و اراده رجوع به وطن دارند. جمال قدم فرمودند به ایشان چیزی گفته ای، عرض کرد خیر! فرمودند: چرا؟ شما باید به تبلیغ امرالله مشغول باشید، برو و از قبل ما سلام برسان و ایشان را به حضور آور. کن دلیلها الی ساحة العز والجلال. تشریف بردند یوم دیگر مع حضرت خال راجع شدند و بحضور فائز و لکن جناب خال کبیر تشریف آوردند من دون اخوی دیگر. بعد از حضور امواج بحر بیان مقصود عالمیان بشأنی ظاهر که احدی قادر بر احصا نبوده بالاخره فرمودند: ما دوست نداریم که شما از سدره مبارکه که بین شما روئیده و با ثمار حکمت و بیان مزین، محروم بمانید، عرض نمود مولائی هزار و دو بیست سال شنیدیم که حضرت قائم در مدّن معروفه مشهوره ساکنند و اولادهای آن حضرت هریک به کمال عزّت و عظمت در آن مدن موجود و هر نفسی کلمه ای در تولّد آن حضرت ذکر می نمود فی الحین اخذش می نمودند و خونس می ریختند و از این گذشته، حکایت ناحیه مقدّسه چه شد؟ ذکر بحر و قلیچه کجا رفت؟ و هم چنین از علمای حزب شیعه شنیده ایم که آن حضرت می آید، و ظاهر می شود و دیون شیعیان را اداء می فرماید و جمیع ارض را مسخّر می نماید و هم چنین ذکرهائی که این عبد از ذکرش عاجز است، چه که مطلب به طول می انجامد. بالاخره عرض نمودند مع عظمت و جلال و ذکر خوارق عادات، حال می گویند خواهرزاده شما است. این عبد چگونه قبول نماید آن چه از قبل گفته شده حال خلاف آن بمثابه آفتاب روشن و ظاهر، تکلیف این عبد چیست نمی دانم. بعد لسان عظمت باین کلمه علیا ناطق: یا خال، حال به مقرّ خود توجّه نمائید و اخبار و شبهات مذکوره و آن چه که سبب توقّف شماست درست در آن تفکّر کنید و معین نمائید مع جناب اخوی تشریف بیاورید لوشاءالله یدلّ الشبهات بآیات محکمات انّه علی کلّ شیء قدیر. یوم بعد من غیر اخوی تشریف آوردند و یک یک

شبهات را ذکر نمودند و جواب نازل و آنچه نازل شد ما بین عباد به رساله خال معروف و نظر به حکمت بالغه از بعد اسم خال را برداشتند و به کتاب ایقان موسوم گشت."

ص ۱

بسم ربنا العلی الاعلی

الباب المذكور فی بیان أَنَّ العباد لَن یصلُّوا إلى شاطئِ بحرِ
العرفانِ إِلَّا بالانقطاعِ الصَّرفِ عَنْ كُلِّ مَنْ فی السَّمواتِ و
الأرضِ. فَدَسُّوا أَنْفُسَكُمْ یا أَهْلَ الأرضِ لَعَلَّ تَصِلُنَّ إلى المقامِ
الَّذی قَدَّرَ اللهُ لَكُمْ وَتَدْخُلُنَّ فی سُرَادِقِ جَعَلَهُ اللهُ فی سَماءِ الْبَیانِ مَرْفوعاً.

۲ جوهر این باب آنکه سالکین سبیل ایمان و طالبین کؤوس
ایقان باید نفوس خود را از جمیع شئونات عرضیه پاک و
مقدس نمایند، یعنی گوش را از استماع اقوال و قلب را از
ظنونات متعلقه به سُبُحات جلال و روح را از تعلق به اسباب
ظاهره و چشم را از ملاحظه کلمات فانیه و متوکلین
علی الله و متوسلین الیه سالک شوند تا آنکه قابل تجلیات

ص ۲

اشراقات شمس علم و عرفان الهی و محلّ ظهورات فیوضات
غیب نامتناهی گردند . زیرا اگر عبد بخواهد اقوال و اعمال و
افعال عباد را از عالم و جاهل میزان معرفت حق و اولیای او
قرار دهد هرگز به رضوان معرفت ربّ العزّه داخل نشود و به
سر منزل بقا نرسد و از جام قُرب و رضا مرزوق نگردد.

۳ ناظر به ایام قبل شوید که چقدر مردم از اعالی و ادانی
همیشه منتظر ظهورات احدیه در هیاکل قدسیّه بوده اند به
قسمی که در جمیع اوقات و اوان مترصد و منتظر بودند و
دعاها و تضرّع ها می نمودند که شاید نسیم رحمت الهیه به
وزیدن آید و جمال موعود از سرادق غیب به عرصه ظهور

قدم گذارد. و چون ابواب عنایت مفتوح می گردید و غمام
مکرم مرتفع و شمس غیب از افق قدرت ظاهر می شد جمیع
تکذیب می نمودند و از لقاء او که عین لقاء الله است احتراز
می جستند چنانچه تفصیل آن در جمیع کتب سماویّه مذکور و
مسطور است. حال قدری تأمل نمائید که سبب اعتراض ناس

۴

بعد از طلب و آمال ایشان چه بود. و به قسمی هم اعتراض می نمودند که زبان و بیان و تقریر و تحریر همه از ذکر آن عاجز و قاصر است. و احدی از مظاهر قدسیه و مطالع احدیه ظاهر نشد مگر آنکه به اعتراض و انکار و احتجاج ناس مبتلا

ص ۳

گشت. چنانچه می فرماید: "یا حَسْرَةً عَلَی الْعِبَادِ مَا یَأْتِیهِمْ مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا کَانُوا بِهِ یَسْتَهْزِؤْنَ." ۱ و در مقام دیگر می فرماید:

"وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ

لِيُذْهِبُوا بِهِ الْحَقَّ." ۲ و همچنین کلمات منزله که از غمام قدرت صمدانیه و سماء عزت ربانیه نازل شده زیاده از حد

احصاء و احاطه عباد است و اولوا الأئفده و صاحبان بصر را

سوره هود کفایت می کند. قدری در آن سوره مبارکه تأمل

فرمائید و به فطرت اصلیه تدبّر نمائید تا قدری بر بدائع امور

انبیاء ورد و تکذیب کلمات نفی اطلاع یابید، شاید ناس را

از موطن غفلت نفسانیه به آشیان وحدت و معرفت الهیه پرواز

دهید و از زلال حکمت لایزال و اثمار شجره علم ذی الجلال

بیاشامید و مرزوق گردید. این است نصیب انفس مجرده از

مائدة منزله قدسیه باقیه. اگر بر ابتلای انبیاء و علّت و ۶

سبب اعتراضات عباد بر آن شמוש هوّیه آگاه شوید بر

اکثری از امور اطلاع یابید و دیگر هر چه اعتراضات مردم را

بر مشارق شמוש صفات احدیه بیشتر ملاحظه کنید در دین

خود و امرالله محکم تر و راسخ تر شوید. لهذا بعضی از

حکایات انبیاء مجملاً در این الواح ذکر می شود تا معلوم

شود و مبرهن آید که در جمیع اعصار و اقران بر مظاهر قدرت

۱- سوره یس، آیه ۳۰ ۲- سوره غافر (مؤمن)، آیه ۵

ص ۴

و مطالع عزّت وارد می آوردند آنچه را که قلم از ذکرش خجل و

منفعل است. شاید این اذکار سبب شود که بعضی از ناس از

اعراض و اعتراض علماء و جهّال عصر مضطرب نشوند و بلکه

۷ بر ایقان و اطمینان نشان بیفزاید. و از جمله انبیاء نوح بود

که نهصد و پنجاه سال نوحه نمود و عباد را به وادی ایمن روح دعوت فرمود و احدی او را اجابت ننمود. و در هر یوم به قدری ایداء و اذیت بر آن وجود مبارک وارد می آوردند که یقین بر هلاکت او می نمودند. و چه مراتب سخریه و استهزاء و کنایه که بر آن حضرت وارد شد چنانچه می فرماید: "وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ." ۱ و بعد از مدّت ها چند مرتبه وعده انزال نصربه اصحاب خود فرمودند به وعده معین و در هر مرتبه بدا شد. و بعضی از آن اصحاب معدوده به علّت ظهور بدا اعراض می نمودند چنانچه تفصیل آن در اکثر کتب مشهوره ثبت شده و البته بنظر عالی رسیده یا می رسد. تا آنکه باقی نماند از برای آن حضرت مگر چهل نفس و یا هفتاد و دو نفس چنانچه در کتب و اخبار مذکور است. تا آنکه بالاخره نداء "رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَيَّ الْأَرْضِ" ۸ مِنْ الْكَافِرِينَ دِيَاراً" ۲ از جان بر کشید. حال قدری تأمل باید ۱- سورة هود، آیه ۳۸-۳۹ ۲- سورة نوح، آیه ۲۶

ص ۵

که سبب چه بود در این مدّت آن عباد به این قسم اعتراض نمودند و احتراز جستند و از قمیص نفی به خلع اثبات مفتخر و فائز نشدند؟ و دیگر چرا در وعده های الهی بدا شد که سبب ادبار بعضی مقبلین شود؟ بسیار تأمل باید تا براسرار امور غیبی واقف شوید و از طیب معنوی گلستان حقیقی بوئی برید و تصدیق نمائید که امتحانات الهیه همیشه در ما بین عباد او بوده و خواهد بود تا نور از ظلمت و صدق از کذب و حقّ از باطل و هدایت از ضلالت و سعادت از شقاوت و خار از گل ممتاز و معلوم شود. چنانچه فرمود: "الْم أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ." ۱ و بعد از نوح ۹ جمال هود از مشرق ابداع مُشرق شد و قریب هفتصد سنه او ازید به اختلاف اقوال، مردم را به رضوان قرب ذی الجلال دعوت نمود. و چه مقدار بلایا که به مثل غیث هاطل بر آن حضرت بارید تا آنکه کثرت دعوت سبب کثرت اعراض شد

و شدّت اهتمام علّت شدّت اغماض گردید. "و لا یزید
 الکافرین کفرهم إلا خساراً." ۲ و بعد هیکل صالحی از رضوان ۱۰
 غیبی معنوی قدم بیرون نهاد و عباد را به شریعه قرب باقیه
 دعوت نمود و صد سنه او ازید امر به او امر الهی و نهی از
 مناهی می فرمود، ثمری نبخشید و اثری ظاهر نیامد. و چند
 ۱- سوره عنکبوت، آیه ۲ ۲- سوره فاطر، آیه ۳۹

ص ۶

مرتبه غیبت اختیار فرمود. با آنکه آن جمال ازلی ناس را جز
 به مدینه احدیه دعوت نمی نمود. چنانچه می فرماید: "و إلى
 تُمَوِّدُ أَخَاهُمْ صَالِحاً قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ
 إِلَهٍ غَيْرُهُ" إلى آخر القول: "قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا
 مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا
 وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ." ۱ و هیچ فائده نبخشید تا
 ۱۱ آنکه به صیحه ای جمیع به نار راجع شدند. و بعد جمال خلیل کشف نقاب نمود
 و علم هدی مرتفع شد و اهل ارض را به نور تقی دعوت
 فرمود. هر چه مبالغه در نصیحت فرمود جز حسد ثمری نیاورد
 و غیر غفلت حاصلی نبخشید إلا الذین هم انقطعوا بکُلِّهم إلى
 الله و عرجوا بجناحی الإیقان إلى مقام جعله الله عن الإدراک
 مرفوعاً. و تفصیل آن حضرت مشهور است که چه مقدار اعداء
 احاطه نمودند تا آنکه نار حسد و اعراض افروخته شد. و بعد
 از حکایت نار، آن سراج الهی را از بلد اخراج نمودند چنانچه
 ۱۲ در همه رسائل و کتب مذکور است. و بعد زمان او منقضی
 شد تا نوبت به موسی رسید و آن حضرت به عصای امر و
 بیضای معرفت از فاران محبت الهیه با ثعبان قدرت و شوکت
 صمدانیه از سینای نور به عرصه ظهور ظاهر شد و جمیع من
 فی الملک را به ملکوت بقا و اثمار شجره وفا دعوت نمود. و
 ۱- سوره هود، آیه ۶۱-۶۲

ص ۷

شنیده شد که فرعون و ملأ او چه اعتراض ها نمودند و چه
 مقدار احجار ظنونات از انفس مشرکه بر آن شجره طیبه

وارد آمد. تا به حدی که فرعون و ملأ او همت گماشتند که آن نارسدرة ربانیه را از ماء تکذیب و اعراض افسرده و مخمود نمایند. و غافل از اینکه نار حکمت الهیه از آب عنصری افسرده نشود و سراج قدرت ربانیه از بادهای مخالف خاموشی نپذیرد. بلکه در این مقام ماء سبب اشتعال شود و باد علت حفظ کوانتم بِالْبَصْرِ الْحَدِيدِ تَنْظُرُونَ وَفِي رِضَى اللَّهِ تَسْلُكُونَ. و چه بیانی خوش فرمود مؤمن آل فرعون چنانچه حکایت او را رَبِّ الْعَزَّةِ برای حبیب خود می فرماید: "وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِيبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَابٌ." ۱ و بالاخره امر به جائی کشید که همین مؤمن را به نهایت عذاب شهید نمودند. اَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ. حال قدری در این ۱۳ امورات تأمل فرمائید که چه سبب این گونه اختلافات بوده که هر ظهور حقی که در امکان از افق لامکان ظاهر می شد این گونه فساد و اغتشاش و ظلم و انقلاب در اطراف عالم ظاهر ۱- سورة غافر (مؤمن)، آیه ۲۸

ص ۸

و هویدا می گشت؟ با اینکه جمیع انبیاء در حین ظهور خود مردم را بشارت می دادند به نبی بعد و علامتی از برای ظهور بعد ذکر می فرمودند چنانچه در همه کتب مسطور است. با وجود طلب و انتظار ناس به مظاهر قدسیه و ذکر علامات در کتب، چرا باید این گونه امور در عالم رو دهد که جمیع انبیاء و اصفیاء را در هر عهد و عصر این گونه ظلم و جبر و تعدی نمایند؟ چنانچه می فرماید: "أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ." ۱ می فرماید هر زمان و عهد که آمد به سوی شما رسولی از جانب پروردگار به غیر هوای نفس شما، تکبر نمودید و موقن نشدید و گروهی از آن انبیاء را تکذیب نمودید و گروهی را می کشتید. آخر تأمل فرمائید که سبب این افعال چه بود که

به این قسم با طلعات جمال ذی الجلال سلوک می نمودند؟ و هر چه که در آن ازمنه سبب اعراض و اغماض آن عباد بود حال هم سبب اغفال این عباد شده. و اگر بگوئیم حجج الهیه کامل و تمام نبود لهذا سبب اعتراض عباد شد، این کفری است صراح. لأجل آنکه این به غایت از فیض فیاض دور است و از رحمت منبسطه بعید که نفسی را از میان جمیع عباد برگزیند برای هدایت خلق خود و به او حجّت کافیّه وافیّه عطا

۱- سورة بقره، آیه ۸۷

ص ۹

نفرماید و مع ذلک خلق را از عدم اقبال به او معذّب فرماید. بلکه لم یزل جود سلطان وجود بر همه ممکنات به ظهور مظاهر نفس خود احاطه فرموده و آنی نیست که فیض او منقطع شود و یا آنکه امطار رحمت از غمام عنایت او ممنوع گردد. پس نیست این امورات محدّثه مگر از انفس محدوده که در وادی کبر و غرور حرکت می نمایند و در صحراهای بُعد سیر می نمایند و به ظنونات خود و هر چه از علمای خود شنیده اند همان را تأسی می نمایند. لهذا غیر از اعراض امری ندارند و جز اغماض حاصلی نخواهند. و این معلوم است نزد هر ذی بصری که اگر این عباد در ظهور هریک از مظاهر شمس حقیقت چشم و گوش و قلب را از آنچه دیده و شنیده و ادراک نموده پاک و مقدّس می نمودند البتّه از جمال الهی محروم نمی ماندند و از حرم قرب و وصال مطالع قدسیّه ممنوع نمی گشتند. و چون در هر زمان حجّت را به معرفت خود که از علمای خود شنیده بودند میزان می نمودند و به عقول ضعیفه آنها موافق نمی آمد لهذا از این گونه امور غیر مرضیه از ایشان در عالم ظهور به ظهور می آمد. و در همه اوقات سبب صدّ عباد و منع ایشان از شاطی بحر احدیه علمای عصر بوده اند که زمام آن مردم در کف کفایت ایشان بود. و ایشان هم بعضی نظریه حبّ ریاست و بعضی از عدم علم و معرفت، ناس

را منع می نمودند. چنانچه همه انبیاء به اذن و اجازه علمای عصر سلسبیل شهادت را نوشیدند و به اعلی افق عزّت پرواز نمودند. چه ظلم ها که از رؤسای عهد و علمای عصر بر سلاطین وجود و جواهر مقصود وارد شد. و به این ایام محدوده فانیه قانع شدند و از ملک لا یفنی باز ماندند چنانچه چشم را از مشاهده انوار جمال محبوب بی نصیب نمودند و گوش را از بدائع نغمات و رقاء مقصود محروم ساختند. این است که در جمیع کتب سماویّه ذکر احوال علمای هر عصر شده، چنانچه می فرماید: "يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ." ۱ و همچنین می فرماید: "يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْسُونُ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ" ۲ و در مقام دیگر می فرماید: "قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُصَدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ." ۳ و این معلوم است که اهل کتابی که صدّ نموده اند مردم را از صراط مستقیم، علمای آن عهد بوده اند چنانچه اسم و رسم جمیع در کتب مذکور است و از اکثر آیات و اخبار مستفاد می شود لَوْ أَنْتُمْ بِنُظْرٍ اللَّهِ تَنْظُرُونَ. پس قدری ۱۶ به دیده بصیرت الهیه در آفاق علم ربّانی و انفس کلمات تامّه صمدانیّه تعقل فرمائید تا جمیع اسرار حکمت روحانیّه بی سبحات جلال از خلف سرادق فضل و افضال ظاهر و هویدا

۱- سورة آل عمران، آیه ۲ ۲- سورة آل عمران، آیه ۷۱
 ۳- سورة آل عمران، آیه ۹۹

ص ۱۱

شود. و کلیّه اعتراض مردم و احتجاجات ایشان از عدم ادراک و عرفان حاصل شده. مثلاً بیاناتی که طلعات جمال حقّ در علامات ظهور بعد فرمودند آن بیانات را ادراک ننمودند و به حقیقت آن واصل نشدند لهذا عَلم فساد برافراختند و رایات فتنه برپا نمودند. و این معلوم است که تأویل کلمات حمائم ازلیّه را جز هیاکل ازلیّه ادراک ننمایند و نغمات و رقاء معنویّه را جز سامعه اهل بقا نشنود. هرگز قبطی ظلم از شراب سبطی عدل نصیب ندارد و فرعون کفر از بیضای موسی اطلاع نیابد. چنانچه می فرماید: "وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ و

الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ. ۱۰ مع ذلک تأویل کتاب را از اهل حجاب
 مستفسر شدند و علم را از منبع او اخذ نمودند. مثلاً چون
 ۱۷ ایام موسی گذشت و انوار عیسی از فجر روح عالم را
 احاطه نمود جمیع یهود اعتراض نمودند که آن نفس که در
 تورات موعود است باید مروج و مکمل شرایع تورات باشد و
 این جوان ناصری که خود را مسیح الله می نامد حکم طلاق و
 سبت را که از حکم های اعظم موسی است نسخ نموده. و
 دیگر آنکه علائم ظهور هنوز ظاهر نشده چنانچه یهود هنوز
 منتظر آن ظهورند که در تورات مذکور است. چقدر از مظاهر
 قدس احدیه و مطالع نور ازلیه که بعد از موسی در ابداع
 ۱- سورة آل عمران، آیه ۷

ص ۱۲

ظاهر شده و هنوز یهود به حجبات نفسیه شیطانیه و ظنونات
 افکیه نفسانیه محتجب بوده و هستند و منتظرند که هیکل
 معجول با علامات مذکوره که خود ادراک نموده اند کی ظاهر
 خواهد شد. کَذَلِكَ أَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَأَخَذَ عَنْهُمْ رُوحَ الْإِيمَانِ
 وَعَذَّبَهُمْ بِنَارٍ كَانَتْ فِي هَاوِيَةِ الْجَحِيمِ. و این نبود مگر از عدم
 عرفان یهود عبارات مسطوره در تورات را که در علائم
 ظهور بعد نوشته شده. چون به حقیقت آن پی نبردند و به
 ظاهر هم چنین امور واقع نشد لهذا از جمال عیسوی محروم
 شدند و به لقاء الله فائز نگشتند وَكَانُوا مِنَ الْمُنتَظَرِينَ. و لم
 یزل ولا یزال جمیع امم به همین جعلیات افکار نالائقه تمسک
 بسته و از عیون های لطیفه رقیقه جاریه خود را بی بهره و
 ۱۸ بی نصیب نمودند. و در کشف این اسرار بعضی از عبارات
 انبیاء، به بدائع نغمات حجازی در الواح مسطوره قبل که
 برای یکی از احباب نوشته شده بود مذکور گشت و حال هم
 به تغنیات خوش عراقی نظر به خواهش آن جناب در این
 اوراق مجدداً ذکر می نمایم که شاید تشنگان صحراهای بعد را
 به بحر قرب دلالت نماید و گمگشتگان بیابان های هجر و
 فراق را به خیام قرب و وصال رساند، تا غمام ضلالت مرتفع
 شود و آفتاب جهانتاب هدایت از افق جان طالع گردد. و

عَلَى اللَّهِ اتَّكِلْ وَبِهِ اسْتَعِينُ لَعَلَّ يَجْرَى مِنْ هَذَا الْقَلَمِ مَا يَحْيِي بِهِ

ص ۱۳

أَفْتَدَهُ النَّاسُ لِيَقُومَنَّ الْكُلُّ عَنْ مَرَاقِدِ غَفَلَتِهِمْ وَيَسْمَعَنَّ
أَطْوَارَ وَرَقَاتِ الْفَرْدُوسِ مِنْ شَجَرٍ كَانَ فِي الرُّوضَةِ الْأَحَدِيَّةِ مِنْ أَيْدِي
الْقُدْرَةِ بِإِذْنِ اللَّهِ مَعْرُوسًا. بر اولى العلم معلوم و واضح بوده كه ۱۹
چون نار محبت عيسوى حجابات حدود يهود را سوخت و
حكم آن حضرت فى الجملة جريان بر حسب ظاهر يافت،
روزي آن جمال غيبى به بعضى از اصحاب روحانى ذكر فراق
فرمودند و نار اشتياق افروختند و فرمودند كه "من مى روم و
بعد مى آيم"، و در مقام ديگر فرمودند: "من مى روم و مى آيد
ديگرى تا بگويد آنچه من نگفته ام و تمام نمايد آنچه را كه
گفته ام." ۱ و اين دو عبارت فى الحقيقه يكي است لَوَأْنْتُمْ فِى
مَظَاهِرِ التَّوْحِيدِ بَعَيْنِ اللَّهِ تَشْهَدُونَ. و اگر به ديده بصيرت
معنوى مشاهده شود فى الحقيقه در عهد خاتم، هم كتاب عيسى
و امر او ثابت شد. در مقام اسم كه خود حضرت فرمود:
"منم عيسى." و آثار و اخبار و كتاب عيسى را هم تصديق
فرمود كه من عند الله بوده. در اين مقام نه در خودشان فرقى
مشهود و نه در كتابشان غيريتى ملحوظ زيرا كه هر دو قائم
به امر الله بودند و هم ناطق به ذكر الله و كتاب هر دو هم
مُشعر بر اوامر الله بود. از اين جهت است كه خود عيسى
فرمود: "من مى روم و مراجعت مى كنم." به مثل شمس كه
۱- انجيل يوحنا، فصل ۱۴، آيه ۲۸ و فصل ۱۶، آيه ۷

ص ۱۴

اگر شمس اليوم بگويد من شمس يوم قبلم صادق است و
اگر بگويد در حدود يومى كه غير آنم صادق است. و همچنين
در ايام ملاحظه نماييد كه اگر گفته شود كه كلّ يك شىء اند
صحيح و صادق است و اگر گفته شود كه به حدود اسمى و
رسمى غير هم اند آن هم صادق است. چنانچه مى بينى با
اينكه يك شىء اند با وجود اين در هر کدام اسمى ديگر و
خواصى ديگر و رسمى ديگر ملحوظ مى شود كه در غير آن

نمی شود. و به همین بیان و قاعده، مقامات تفصیل و فرق و اتحاد مظاهر قدسی را ادراک فرمائید تا تلویحات کلمات آن مُبدع اسماء و صفات را در مقامات جمع و فرق عارف شوی و واقف گردی و جواب مسأله خود را در موسوم نمودن آن جمال ازلی در هر مقام خود را به اسمی و رسمی بتمامه بیابی. و بعد اصحاب و تلامیذ آن حضرت استدعا نمودند که ۲۱ علامت رجعت و ظهور چیست و چه وقت این ظاهر خواهد شد؟ و در چند مقام این سؤال را از آن طلعت بی مثال نمودند و آن حضرت در هر مقام علامتی ذکر فرمودند چنانچه در اناجیل اربعه مسطور است. و این مظلوم یک فقره آن را ذکر ۲۲ می نمایم و نعمت های مکنونه سدره مخزونه را لوجه الله بر عبادالله مبذول می دارم تا هیاکل فانیه از اثمار باقیه محروم نمانند که شاید به رشحی از انهار بی زوال حضرت ذی الجلال

ص ۱۵

که در دار السلام بغداد جاری شده فائز شوند بی آنکه اجر و مزدی طلب نمایم. "إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا." ۱ و این طعامی است که ارواح و افئده منیره به او حیات باقیه یابند و این همان مائده ای است که می فرماید: "رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ." ۲ و این مائده هرگز از اهلش مقطوع نشود و نفاذ نجوید و در کلّ حین از شجره فضل می روید و از سماوات رحمت و عدل نازل می شود. چنانچه فرموده است: "مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ." ۳ حیف است که انسان از این عطیه لطیفه خود را منع نماید و ۲۳ از این نعمت باقیه و حیات دائمه خود را محروم سازد. پس قدر این مائده معنوی را دانسته که بلکه از الطاف بدیعۀ آن شمس حقیقی اجسادهای مرده حیات تازه یابند و ارواح پزمرده به روح بی اندازه فائز شوند. ای برادر من، جهدی باید تا ایام باقی است از اکواب باقی چشیم. همیشه نسیم جان از مصر جانان نوزد و همیشه نهـرهای تبیان در جریان نه و مدام ابواب رضوان مفتوح نماند. آید وقتی که عندلیبان

جنان از گلستان قدسی به آشیان های الهی پرواز نمایند، دیگر

نه نغمه بلبل شنوی و نه جمال گل بینی. پس تا حمامه

۱-سوره انسان (دهر)، آیه ۹ ۲-سوره مائده، آیه ۱۱۴

۳-سوره ابراهیم، آیه ۲۴-۲۵

ص ۱۶

ازلی در شور و تغنی است و بهار الهی در جلوه و تزئین

غنیمت شمرده گوش قلب را از سروش اوی بی بهره مکن. این

است نصیحت این عبد آن جناب و احبای خدا را. فَمَنْ شَاءَ

فَلْيُقِمْ لِرَبِّهِ شَاءَ فَلْيُغْرِضْ. إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَنِيًّا عَنْهُ وَ

عَمَّا يُشَاهِدُ وَ يُرَى. و این است نعمات عیسی بن مریم که در رضوان ۲۴

انجیل به الحان جلیل در علائم ظهور بعد فرموده. در سفر اول

که منسوب به متی است در وقتی که سؤال نمودند از علامات

ظهور بعد جواب فرمود: "وَلِلْوَقْتِ مِنْ بَعْدِ ضِيقِ تِلْكَ الْآيَامِ

تُظْلَمُ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا يُعْطَى ضَوْؤُهُ وَالْكَوَاكِبُ تَتَسَاقَطُ مِنَ

السَّمَاءِ وَقُوَّةُ الْأَرْضِ تَرْتَجُّ. حِينَئِذٍ تَظْهَرُ عَلَامَاتُ ابْنِ الْإِنْسَانِ

فِي السَّمَاءِ وَيُؤْنَسُ كُلُّ قَبَائِلِ الْأَرْضِ وَيَرَوْنَ ابْنَ الْإِنْسَانِ آتِيًّا

عَلَى سَحَابٍ السَّمَاءِ مَعَ قُوَّةٍ وَمَجْدٍ كَبِيرٍ وَيُرْسِلُ مَلَائِكَتَهُ مَعَ

صَوْتِ السَّافُورِ الْعَظِيمِ." انتهى. ترجمه آن بفارسی این

است که بعد از تنگی و ابتلا که همه مردم را احاطه می نماید

شمس از افاضه ممنوع می شود یعنی تاریک می گردد و قمر از

اعطای نور باز می ماند و ستاره های سماء بر ارض نازل

می شوند و ارکان ارض متزلزل می شود. در این وقت ظاهر

می گردد نشانه های پسر انسان در آسمان، یعنی جمال

موعود و ساذج وجود بعد از ظهور این علامات از

۱- انجیل متی، فصل ۲۴، آیه ۲۹-۳۱

ص ۱۷

عرصه غیب به عالم شهود می آید. و می فرماید: "در آن

حین جمیع قبیله ها که در ارض ساکن اند نوحه و ندبه

می نمایند و می بینند خلائق آن جمال احدیه را که می آید از

آسمان در حالتی که سوار بر ابر است با قوت و بزرگی و

بخششی بزرگ و می فرستد ملائکه های خود را با صدای
 سافور عظیم. انتهی. و در اسفار ثلاثه دیگر که منسوب به
 لوقا و مرقس و یوحنا است همین عبارات مذکور است و چون
 در الواح عربیه به تفصیل مذکور شد دیگر در این اوراق
 ۲۵ متعرض ذکر آنها نشدیم و اکتفا به یکی از آنها نمودیم. و
 علمای انجیل چون عارف به معانی این بیانات و مقصود مودعه
 در این کلمات نشدند و به ظاهر آن متمسک شدند لهذا از
 شریعه فیض محمدیه و از سحاب فضل احمدیه ممنوع
 گشتند. و جهال آن طائفه هم تمسک به علمای خود جسته، از
 زیارت جمال سلطان جلال محروم ماندند زیرا که در ظهور
 شمس احمدیه چنین علامات که مذکور شد به ظهور نیامد.
 این است که قرن ها گذشت و عهدها به آخر رسید و آن
 جوهر روح به مقرر بقای سلطنت خود راجع شد و نفخه دیگر
 از نفوس روحانی در صور الهی دمیده شد و نفس های مرده از
 قبور غفلت و ضلالت به ارض هدایت و محلّ عنایت محشور
 شدند و هنوز آن گروه در انتظار که کی این علامات ظاهر

ص ۱۸

شود و آن هیکل معهود به وجود آید تا نصرت نمایند و
 مال ها در راهش اتفاق کنند و جان ها در سیلش ایثار. چنانچه
 امم دیگر هم به همین ظنون از کوثر معانی رحمت نامتناهی
 ۲۶ حضرت باری دور مانده اند و به خیال خود مشغولند. و از این
 عبارت گذشته، بیان دیگر در انجیل هست که می فرماید:
 "الْسَّمَاءُ وَالْأَرْضُ تَزُولَانِ وَلَكِنْ كَلَامِي لَا يَزُولُ" که معنی
 آن به فارسی این است که آسمان و زمین ممکن است که زائل و
 معدوم شوند اما کلام من هرگز زائل نمی شود و همیشه باقی و
 ثابت میانه ناس خواهد بود. و از این راه است که اهل انجیل
 می گویند که حکم انجیل هرگز منسوخ نمی شود و هروقت و
 زمان که طلعت موعود با همه علامت ها ظاهر شود باید
 شریعت مرتفعه در انجیل را محکم و ثابت نماید تا در همه
 عالم دینی باقی نماند مگر این دین. و این فقره از مطالب
 محققه مسلمه است نزد ایشان. و چنان اعتقاد کرده اند که

اگر نفسی هم مبعوث شود به جمیع علامات موعوده و بر خلاف حکم ظاهر در انجیل حکم نماید البتّه اذعان نکنند و قبول ننمایند بلکه تکفیر نمایند و استهزاء کنند. چنانچه در ظهور شمس محمدیّه مشهود شد. حال اگر معانی این کلمات منزله در کتب را که جمیع ناس از عدم بلوغ به آن، از غایت ۱- انجیل متی، فصل ۲۴، آیه ۳۵ و انجیل لوقا، فصل ۲۱، آیه ۳۳

ص ۱۹

قصوی و سدره منتهی محبوب شده اند از ظهورات احدیّه در هر ظهور به تمام خضوع سؤال می نمودند البتّه به انوار شمس هدایت مهتدی می شدند و به اسرار علم و حکمت واقف می گشتند. حال این بنده رشحی از معانی این کلمات را ذکر ۲۷ می نمایم تا اصحاب بصیرت و فطرت از معنی آن به جمیع تلویحات کلمات الهی و اشارات بیانات مظاهر قدسی واقف شوند تا از هیمنه کلمات از بحر اسماء و صفات ممنوع نشوند و از مصباح احدیّه که محلّ تجلّی ذات است محبوب نگردند. قوله: "مِنْ بَعْدِ ضِيقِ تِلْكَ الْاَيَّامِ"، یعنی وقتی که ۲۸ ناس در سختی و تنگی مبتلا شوند، و این در وقتی است که آثار شمس حقیقت و اثمار سدره علم و حکمت از میان مردم زائل شود و زمام ناس بدست جهال افتد و ابواب توحید و معرفت که مقصود اصلی از خلق انسانی است مسدود شود و علم به ظنّ تبدیل گردد و هدایت به شقاوت راجع شود. چنانچه الیوم مشاهده می شود که زمام هر گروهی به دست جاهلی افتاده و به هر نحو که اراده کنند حرکت می دهند و در میان ایشان از معبود جز اسمی و از مقصود جز حرفی نمانده. و به قسمی بادهای هوی و نفس غالب شده که سراج های عقل و فؤاد را در قلوب خاموش نموده، با اینکه ابواب علم الهی به مفاتیح قدرت ربّانی مفتوح گشته و جواهر

ص ۲۰

وجود ممکنات به نور علمی و فیوضات قدسی منور و مهتدی گشتند به قسمی که در هر شیء بابی از علم بازگشته و در

هر ذره آثاری از شمس مشهود شده. و با همه این ظهورات علمی که عالم را احاطه نموده هنوز باب علم را مسدود دانسته‌اند و امطار رحمت را مقطوع گرفته‌اند. به ظن تمسک جسته، از عروة الوثقای محکم علم دور مانده‌اند. و آنچه از ایشان مفهوم می شود گویا به علم و باب آن بالفطره رغبتی ندارند و در خیال ظهور آن هم نیستند زیرا که در ظن و گمان، ابوابی برای نان یافته‌اند و در ظهور مظهر علم، جز انفاق جان چیزی نیافته‌اند. لهذا البته از این گریزانند و به آن متمسک. و با اینکه حکم الهی را یک می دانند از هر گوشه ای حکمی صادر می شود و از هر محلی امری ظاهر. دو نفس بر یک حکم ملاحظه نمی شود زیرا جز هوای الهی نجویند و به غیر از خطا سبیلی نخواهند. ریاست را نهایت وصول به مطلوب دانسته‌اند و کبر و غرور را غایت بلوغ به محبوب شمرده‌اند. تزویرات نفسانی را مقدم بر تقدیرات ربّانی دانند. از تسلیم و رضا گذشته‌اند و به تدبیر و ریا اشتغال نموده‌اند و به تمام قوّت و قدرت حفظ این مراتب را می نمایند که مبادا نقصی در شوکت راه یابد و یا خللی در عزّت بهم رسد. و اگر چشمی از کحل معارف الهی روشن شود ملاحظه می کند سُبُعی چند

ص ۲۱

۲۹ را که بر مردارهای نفوس عباد افتاده‌اند. حال کدام ضیق و تنگی است که ازید از مراتب مذکوره باشد که اگر نفسی طلب حقی و یا معرفتی بخواهد نماید نمی داند نزد کدام رود و از که جويا شود، از غایت اینکه رأی ها مختلف و سیل ها متعدد شده. و این تنگی و ضیق از شرایط هر ظهور است که تا واقع نشود ظهور شمس حقیقت نشود زیرا که صبح ظهور هدایت بعد از لیل ضلالت طالع می شود. این است که در روایات و احادیث جمیع این مضامین هست که کُفر عالم را فرومی گیرد و ظلمت احاطه می نماید و امثال اینها چنانچه مذکور شد. و این عید بواسطه شهرت این احادیث و

۳۰ اختصار دیگر متعّرض ذکر عبارات حدیث نشده ام. حال اگر مقصود از این ضیق را همچو ادراک نمایند که عالم ضیق به هم

رساند و یا امورات دیگر که به خیال خود توهم نمایند هرگز
 مشهود نگردد و البته گویند که این شرط ظهور نیافته
 چنانچه گفته اند و می گویند. باری، مقصود از ضیق، ضیق از
 معارف الهیه و ادراک کلمات ربانیه است که در ایام غروب
 شمس و مرایای او عباد در تنگی و سختی افتند و ندانند به
 که توجه نمایند چنانچه مذکور شد. كَذَلِكَ نُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ
 الْأَحَادِيثِ وَنُلْقِيَ عَلَيْكَ مِنْ أَسْرَارِ الْحِكْمَةِ لِتَطَّلِعَ بِمَا هُوَ
 الْمَقْصُودُ وَتَكُونَ مِنَ الَّذِينَ هُمْ شَرِبُوا مِنْ كَأْسِ الْعِلْمِ وَ

ص ۲۲

۳۱

العرفان. و قوله: "تُظْلَمُ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا يُعْطَى ضَوْؤُهُ وَ
 الْكَوَاكِبُ تَتَسَاقَطُ مِنَ السَّمَاءِ." مقصود از شمس و قمر که
 در کلمات انبیاء مذکور است منحصر به این شمس و قمر
 ظاهری نیست که ملاحظه می شود. بلکه از شمس و قمر
 معانی بسیار اراده فرموده اند که در هر مقام به مناسبت آن
 مقام معنی اراده می فرمایند. مثلاً یک معنی از شمس،
 شمس های حقیقت اند که از مشرق قدم طالع می شوند و بر
 جمیع ممکنات ابلاغ فیض می فرمایند. و این شمس حقیقت،
 مظاهر کلیه الهی هستند در عوالم صفات و اسمای او. و
 همچنان که شمس ظاهری تربیت اشیاى ظاهره از اثمار و
 اشجار و الوان و فواکه و معادن و دون ذلک از آنچه در عالم
 ملک مشهود است، به امر معبود حقیقی به اعانت اوست،
 همچنین اشجار توحید و اثمار تفرید و اوراق تجرید و گل های
 علم و ایقان و ریاحین حکمت و بیان از عنایت و تربیت
 شمس های معنوی ظاهر می شود. این است که در حین اشراق
 این شمس، عالم جدید می شود و انهار حیوان جاری
 می گردد و ابهر احسان به موج می آید و سحاب فضل مرتفع
 می شود و نسیمات جود بر هیاکل موجودات می وزد و از
 حرارت این شمس های الهی و نارهای معنوی است که حرارت
 محبت الهی در ارکان عالم احداث می شود و از عنایت این

ص ۲۳

ارواح مجرّده است که روح حیوان باقیه بر اجساد مردگان
 فانیه مبذول می گردد. و فی الحقیقه این شمس ظاهری یک آیه
 از تجلّی آن شمس معنوی است و آن شمسی است که از برای
 او مقابلی و شبهی و مثلی و ندی ملاحظه نمی شود و کلّ به
 وجود او قائمند و از فیض او ظاهر و به او راجع. مِنْهَا ظَهَرَتْ
 الْأَشْيَاءُ وَالْأَلْیَ خَزَائِنِ أَمْرَهَا رَجَعَتْ وَمِنْهَا بُدِئَتِ الْمُمَكِّنَاتُ وَ
 إِلَى كُنَائِزِ حُكْمِهَا عَادَتْ. و اینکه در مقام بیان و ذکر،

۳۲

تخصیص داده می شوند به بعضی از اسماء و صفات چنانچه
 شنیده اید و می شنوید، نیست مگر برای ادراک عقول ناقصه
 ضعیفه و الاّ لم یزل و لا یزال مقدّس بوده اند از هر اسمی و منزّه
 خواهند بود از هر وصفی. جواهر اسماء را به ساحت قدسشان
 راهی نه و لطائف صفات را در ملکوت عزّشان سیبلی نه.
 فَسُبْحَانَ اللَّهِ مَنْ أَنْ يُعْرِفَ أَصْفِيَاؤُهُ بِغَيْرِ ذَوَاتِهِمْ أَوْ يُوصِفَ
 أَوْلِيَاؤُهُ بِغَيْرِ أَنْفُسِهِمْ. فَتَعَالَى عَمَّا يَذْكُرُ الْعِبَادُ فِي وَصْفِهِمْ

و تعالیّ عَمَّا هُمْ يَعْرِفُونَ. و اطلاق شمس بر آن انوار مجرّده در ۳۳
 کلمات اهل عصمت بسیار شده، از آن جمله در دعای ندبه
 می فرماید: "أَيْنَ الشُّمُوسُ الطَّالِعَةُ؟ أَيْنَ الْأَقْمَارُ الْمُنِيرَةُ؟ أَيْنَ
 الْأَنْجُمُ الزَّاهِرَةُ؟" پس معلوم شد که مقصود از شمس و قمر و
 نجوم در مقام اوّلّه انبیاء و اولیاء و اصحاب ایشانند که از
 انوار معارفشان عوالم غیب و شهود روشن و منور است. و در

۳۴

ص ۲۴

مقام دیگر مقصود از شمس و قمر و نجوم، علمای ظهور
 قبلند که در زمان ظهور بعد موجودند و زمام دین مردم در
 دست ایشان است. و اگر در ظهور شمس آخری به ضیای او
 منور گشتند لهذا مقبول و منیر و روشن خواهند بود و الاّ
 حکم ظلمت در حقّ آنها جاری است اگر چه به ظاهر هادی
 باشند زیرا که جمیع این مراتب از کفر و ایمان و هدایت و
 ضلالت و سعادت و شقاوت و نور و ظلمت منوط به تصدیق
 آن شمس معنوی الهی است. بر هر نفسی از علماء حکم ایمان
 از مبدأ عرفان در یوم تغابن و احسان جاری شد حکم علم و
 رضا و نور و ایمان درباره او صادق است و الاّ حکم جهل و

نفی و کفر و ظلم در حقّ او جریان یابد. و این بر هر ۳۵

ذی بصری مشهود است که همچنان که نور ستاره محو

می شود نزد اشراق شمس ظاهره، همین قسم شمس علم و

حکمت و عرفان ظاهره نزد طلوع شمس حقیقت و آفتاب

معنوی محو و تاریک می شود. و اطلاق شمس بر آن علماء به ۳۶

مناسبت علوّ و شهرت و معروفیت است. مثل علمای مسلم

عصر که مشهور بلاد و مسلم اند بین عباد. و اگر حاکی از

شمس الهی باشند از شمس عالیه محسوبند و الاّ از شمس

سجّین چنانچه می فرماید: "الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ" ۱ و

۱-سوره رحمن، آیه ۵

ص ۲۵

معنی شمس و قمر هم که در آیه مذکوره هست البتّه

شنیده اید، احتیاج به ذکر نیست. و هر نفسی هم که از عنصر

این شمس و قمر باشد یعنی در اقبال به باطل و اعراض از

حقّ، البتّه از حسابان ظاهر و به حسابان راجع خواهد شد. پس ۳۷

ای سائل، باید به عروة الوثقی متمسک شویم که شاید از شام

ضلالت به نور هدایت راجع گردیم و از ظلّ نفی فرار نموده در

ظلّ اثبات درآئیم و از نار حسابان آزاد شده به نور جمال

حضرت مّتان منور گردیم والسلام. کَذَلِكَ نُعْطِيْكُمْ مِنْ اٰثَمٰرِ

شَجَرَةِ الْعِلْمِ لِتَكُوْنُوْنَ فِيْ رِضْوَانِ حِكْمَةِ اللّٰهِ لِمَنِ الْمُحْبِرِيْنَ. و ۳۸

در مقامی هم مقصود از اطلاقات شمس و قمر و نجوم، علوم و

احکام مرتفعه در هر شریعت است مثل صلات و صوم که در

شریعت فرقان بعد از اخفای جمال محمدی از جمیع احکام

محکم تر و اعظم تر است. چنانچه احادیث و اخبار مشعر بر

آن است و به علّت شهرت، احتیاج ذکر نیست. بلکه در هر

عصری حکم صلات محکم و مجری بوده. چنانچه از انوار ۳۹

مشرقه از شمس محمدیه مأثور است که بر جمیع انبیاء در

هر عهدی حکم صلات نازل شده، نهایت آنکه در هر عصر به

اقتضای وقت به قسمی و آدابی جدید مخصوص گشته. و

چون در هر ظهور بعد، آداب و عادات و علوم مرتفعه

محکمه مشرقه واضحه ثابت در ظهور قبل منسوخ

می شود لهذا تلویحاً به اسم شمس و قمر ذکر نموده اند.

"لَيُبْلَوُكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا" ۱ و در حدیث هم اطلاق ۴۰

شمس و قمر بر صوم و صلات شده چنانچه می فرماید:

"الصَّوْمُ ضِيَاءٌ وَالصَّلَاةُ نُورٌ." و لکن روزی در محلی نشسته

بودم شخصی از علمای معروف وارد شد و به مناسبتی این

حدیث را ذکر نمود و فرمود: چون صوم حرارت در مزاج

احداث می نماید لهذا به ضیاء که شمس باشد تعبیر یافته و

صلات لیل چون برودت می طلبد لهذا به نور که قمر باشد

معبّر گشته. ملاحظه نمودم که آن فقیر به قطره ای از بحر معانی

موفق نشده و به جذوه ای از نار سدره حکمت ربّانی فائز

نگشته. بعد از مدّتی در نهایت ادب اظهار داشتم که جناب،

آنچه فرمودید در معنی حدیث، در السن و افواه ناس مذکور

است و لیکن گویا مقصود دیگر هم از حدیث مستفاد

می شود. بیان آن را طلب نمود. ذکر شد که خاتم انبیاء و سیّد

اصفیاء دین مرتفع در فرقان را تشبیه به سماء فرموده اند به

عَلَّتْ عَلَوُّ وَرَفَعَتْ وَ عَظُمَتْ وَ احَاطَتْ أَنْ بِرِجْمِیعِ اَدِیَانِ. و

چون در سماء ظاهره دورکن اعظم اقوم مقرر شده است که

نیرین باشد و به شمس و قمر نامیده، همچنین در سماء دین

هم دو نیر مقدر گشته که صوم و صلات باشد. الإسلامُ سَمَاءٌ

۱-سوره ملک، آیه ۲

۴۱ وَالصَّوْمُ شَمْسُهَا وَالصَّلَاةُ قَمَرُهَا. باری، این است مقصود

از تلویحات کلمات مظاهر الهی. پس اطلاق شمس و قمر

در این مراتب بر این مقامات مذکوره به آیات نازل و اخبار

وارد محقق و ثابت شد. این است که مقصود از ذکر تاریکی

شمس و قمر و سقوط انجم، ضلالت علماء و نسخ شدن

احکام مرتفعه در شریعت است که مظهر آن ظهور به این

تلویحات اخبار می دهد. و جز ابرار را از این کأس نصیبی

نیست و جز اخیار را قسمتی نه. "إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ

کَاسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَأُفُورًا." ۱ و این مسلم است که در هر
 ظهور بعد، شمس علوم و احکام و اوامر و نواهی که در ظهور
 قبل مرتفع شده و اهل آن عصر در ظل آن شمس و قمر
 معارف و اوامر منور و مهتدی می شدند تاریک می شود، یعنی
 حکمش و اثرش تمام می گردد. و حال ملاحظه فرمائید که اگر
 امت انجیل مقصود از شمس و قمر را ادراک می نمودند و یا از
 مظهر علم الهی مستفسر می شدند بدون اعتراض و لجاج،
 البته معانی آن واضح می گشت و این گونه در ظلمت نفس و
 هوئی مبتلا و گرفتار نمی شدند. بلی، چون علم را از مبدأ و
 معدنش اخذ ننمودند لهذا در وادی مهلک کفر و ضلالت به
 هلاکت رسیده اند و هنوز مُشعر نشده اند که علامات کلّ ظاهر
 ۱-سوره انسان (دهر)، آیه ۵

ص ۲۸

شد و شمس موعود از افق ظهور اشراق نمود و شمس و قمر
 ۴۳ علوم و احکام و معارف قبل تاریک شد و غروب نمود. حال به
 چشم علم یقین و جناحی عین یقین به صراط حق یقین قدم
 گذار، "قُلْ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ" ۱ تا از اصحابی
 محسوب شوی که می فرماید: "إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ
 اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ." ۲
 تا جمیع این اسرار را به
 ۴۴ بَصَرِ خود مشاهده فرمائی. ای برادر من، قدم روح بردار تا
 بادیه های بعیده بُعد و هجر را به آنی طی فرمائی و در رضوان
 قرب و وصل در آئی و در نَفْسِ به انفس الهیه فائز شوی. و
 به قدم جسد هرگز این مراحل طی نشود و مقصود حاصل
 نیاید. وَالسَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْحَقَّ بِالْحَقِّ وَكَانَ عَلَى
 ۴۵ صِرَاطِ الْأَمْرِ فِي شَاطِئِ الْعِرْفَانِ بِاسْمِ اللَّهِ مَوْفُوفًا. این است
 معنی آیه مبارکه که می فرماید: "فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَ
 الْمَغَارِبِ." ۳ زیرا که از برای هر شمسی از این شمس مذکوره
 محلّ اشراق و غروب است. و چون علمای تفسیر بر حقیقت
 این شمس های مذکوره اطلاع نیافتند لهذا در تفسیر این آیه
 مبارکه معطل شدند. و بعضی ذکر نمودند که چون آفتاب در

هر روز از نقطه ای طلوع می نماید غیر از نقطه یوم قبل لهذا به

۱-سوره انعام، آیه ۹۱ ۲-سوره فصلت، آیه ۳۰

۳-سوره معارج، آیه ۴۰

ص ۲۹

لفظ جمع ذکر فرموده. و بعضی دیگر نوشته اند که مقصود

فصول اربعه است که در هر فصلی چون شمس از محلی طالع

می شود و به محلی غروب می نماید لهذا مشارق و مغارب ذکر

شده. این است مراتب علم عباد. و با وجود این به جواهر

علم و لطائف حکمت چه جهل ها و عیوب ها که نسبت

می دهند. و همچنین از این بیانات واضحه محکمه متقنه ۴۶

غیر متشابه تفطر سماء را که از علائم ساعت و قیامت است

ادراک نما. این است که می فرماید: "إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ." ۱

مقصود سماء ادیان است که در هر ظهور مرتفع می شود و به

ظهور بعد شکافته می گردد، یعنی باطل و منسوخ می شود.

قسم به خدا که اگر درست ملاحظه شود تفطر این سماء

اعظم است از تفطر سماء ظاهری. قدری تأمل فرمائید. دینی

که سال ها مرتفع شده باشد و جمیع در ظل آن نشو و نما نموده

باشند و به احکام مشرقه آن مدت ها تربیت یافته و از آباء و

اجداد جز ذکر آن را نشنیده، به قسمی که چشم ها جز نفوذ

امرش را ادراک نکرده و گوش ها جز احکامش را استماع

ننموده، بعد نفسی ظاهر شود و جمیع اینها را به قوت و

قدرت الهی تفریق نماید و فصل کند بلکه همه را نفی فرماید.

حال فکر نما که این اعظم است یا آنچه این همج رعاع گمان

۱-سوره انفطار، آیه ۱

ص ۳۰

۴۷ نموده اند از تفطر سماء؟ و دیگر زحمت و مرارت آن طلعات را

ملاحظه نما که بی ناصر و معین ظاهری در مقابل جمیع اهل

ارض اقامه حدود الله می فرمایند. با آن همه ایداء که بر آن

وجود های مبارکه لطیفه رقیقه وارد می شود و با کمال قدرت

۴۸ صبر می فرمایند و با نهایت غلبه تحمل می نمایند. و همچنین

معنی تبدیل ارض را ادراک نما که غمام رحمت آن سماء بر قلوبی که نیشان مکرمت مبذول داشت، تبدیل شد اراضی آن قلوب به ارض معرفت و حکمت. و چه ریاحین توحید که در ریاض قلوبشان انبات شده و چه شقایق های حقایق علم و حکمت که از صدور منیرشان روئیده. و اگر ارض قلوبشان تبدیل نمی شد چگونه رجالی که حرفی تعلیم نگرفته اند و معلّم را ندیده اند و به هیچ دبستانی قدم نگذاشته اند به کلمات و معارفی تکلم می نمایند که احدی ادراک نتواند نمود؟ گویا از تراب علم سرمدی سرشته شده اند و از آب حکمت لدنی عجن گشته اند. این است که می فرماید: "أَلَعَلَّكُمْ نُورٌ يَقْذِفُهُ اللَّهُ فِي قَلْبٍ مَنْ يَشَاءُ." و این نحو از علم است که ممدوح بوده و هست. نه علوم محدوده که از افکار محجوبه کدره احداث شده و آن را گاهی از هم سرقت می نمایند و بر دیگران ۴۹ افتخار می کنند. ای کاش صدرهای عباد از نقوش این تحدیدات و کلمات مظلّمه پاک و مقدّس می شد که لَعَلَّ به تجلّی انوار

ص ۳۱

شمس علم و معانی و جواهر اسرار حکمت لدنی فائز می گشت. حال ملاحظه نما، اگر این اراضی جرزه وجود تبدیل نمی شد چگونه محلّ ظهور اسرار احدیه و بروز جواهر هوّیه می شد؟ این است که می فرماید: "يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ." ۱ و از نسّمات جود آن سلطان وجود ارض ظاهر هم تبدیل یافته لو اَنْتُمْ فِي اسْرَارِ الظُّهُورِ تَتَفَكَّرُونَ. و دیگر معنی ۵۰ این آیه را ادراک نما که می فرماید: "وَالْأَرْضُ جَمِيعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ." ۲ مضمون آن این است که همه زمین اخذ شده، در دست اوست روز قیامت و آسمان پیچیده شده، در دست راست اوست. حال قدری انصاف می خواهد که اگر مقصود این است که مردم ادراک نموده اند چه حسن بر آن مرتّب می شود؟ وانگهی این مسلم است که حقّ منبع، دستی که مرئی شود به بصر ظاهر و مرتکب این امورات شود منسوب به ذات نیست بلکه کفری است محض و افکی است صرف اقرار بر چنین

امری. و اگر بگوئی مظاهر امر او هستند که در قیامت به این امر مأمور می شوند این هم به غایت بعید است و بی فائده. بلکه مقصود از ارض، ارض معرفت و علم است و از سماوات، سماوات ادیان. حال ملاحظه فرما که چگونه ارض علم و

۱- سورة ابراهيم، آیه ۴۸ ۲- سورة زمر، آیه ۶۷

ص ۳۲

معرفت که از قبل مبسوط شده بود به قبضه قدرت و اقتدار قبض نمود و ارض منیع تازه در قلوب عباد مبسوط فرمود و ریاحین جدید و گل های بدیع و اشجار منیع از صدور منیره ۵۲ انبات نمود. و همچنین ملاحظه کن که سماوات ادیان مرتفعه در قبل چگونه در یمین قدرت پیچیده شد و سماء بیان به امر الله مرتفع گشت و به شمس و قمر و نجوم او امر بدیع جدید ترین یافت. این است اسرار کلمات که بی حجاب کشف و ظاهر گشته تا ادراک صبح معانی فرمائی و سراج های ظنون و وهم و شک و ریب را به قوت توکل و انقطاع خاموش نمائی و مصباح جدید علم و یقین در مشکات قلب و دل ۵۳ برافروزی. و از جمیع این کلمات مرموزه و اشارات ملغزه که از مصادر امریه ظاهر می شود مقصود امتحان عباد است چنانچه مذکور شد تا معلوم شود اراضی قلوب جیده منیره از اراضی جزره فانیه. و همیشه این از سنت الهی در میان عباد بوده ۵۴ چنانچه در کتب مسطور است. و همچنین آیه قبله را ملاحظه فرمائید که بعد از هجرت شمس نبوت محمدی از مشرق بطحا به یثرب، رو به بیت المقدس توجه می فرمودند در وقت صلات، تا آنکه یهود بعضی سخن های ناشایسته بر زبان راندند که ذکرش شایسته این مقام نیست و سبب تطویل کلام می شود. باری، آن حضرت بسیار مکدر شدند و به لحاظ

ص ۳۳

تفکر و تحیر در سماء نظر می فرمودند. بعد جبرئیل نازل شد و این آیه تلاوت نمود: "قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلْتُوَلِّينَا قِبَلَهُ تَرْضَاهَا." ۱ تا آنکه در یومی آن حضرت با

جمعی اصحاب به فریضه ظهر مشغول شدند و دو رکعت از نماز بجا آورده بودند که جبرئیل نزول نمود و عرض کرد: "قَوْلٌ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ". ۲ در اثنای نماز حضرت از بیت المقدس انحراف جسته به کعبه مقابل شدند. فی الحین تزلزل و اضطراب در میان اصحاب افتاد به قسمی که جمعی نماز را برهم زده اعراض نمودند. این فتنه نبود مگر برای امتحان عباد و إلا آن سلطان حقیقی قادر بود که هیچ قبله را تغییر ندهد و در آن عصر هم بیت المقدس را قرار فرماید و این خلعت قبول را از وی سلب ننماید. چنانچه در عهد اکثری

۵۵

انبیاء که بعد از موسی مبعوث به رسالت شدند مثل داود و عیسی و دون آنها از انبیای اعظم که ما بین این دو نبی آمدند هیچ حکم قبله تغییر داده نشد و همه این مرسلین از جانب رب العالمین مردم را به توجه همان جهت امر می فرمودند. و نسبت همه اراضی هم به آن سلطان حقیقی یکی است مگر هر ارضی را که در ظهور مظاهر خود تخصیص به امری دهد. چنانچه می فرماید: "وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُّوا فَثَمَّ ۱- سورة بقره، آیه ۱۴۴ ۲- سورة بقره، آیه ۱۴۹

ص ۳۴

وَجْهَ اللَّهِ". ۱ با وجود تحقق این امور چرا تبدیل شد که سبب جزع و فزع عباد شود و علت تزلزل و اضطراب اصحاب گردد؟ بلی، این گونه امور که سبب وحشت جمیع نفوس است واقع نمی شود مگر برای آنکه کل به محک امتحان الله در آیند تا صادق و کاذب از هم تمیز و تفصیل یابد. اینست که بعد از اختلاف ناس می فرماید: "وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ" ۲ که مضمون آن این است: ما نگردانیدیم و برهم نزدیم قبله را که آن بیت المقدس باشد مگر آنکه بدانیم که متابعت تو می نماید و که راجع بر عقبیه می شود، یعنی اعراض می نماید و اطاعت نمی کند و صلوات را باطل نموده فرار می نماید. "حُمِرُ مُسْتَنْفَرَةٌ ۵۶ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَةٍ" ۳ اگر قدری تأمل رود در همین مطلب و بیان، ابواب های معانی و تبیان مفتوح بینید و جمیع علم و

اسرار آن را بی حجاب مشاهده فرمائید. و نیست این امور
مگر برای تربیت و خلاصی نفوس از قفس نفس و هوی و آلا
آن سلطان حقیقی لم یزل به ذات خود غنی بوده از معرفت
موجودات و لا یزال به کینونت خود مستغنی خواهد بود از
عبادت ممکنات. یک نسیم از غنای او جمیع عالم را به خلع غنا
۱- سورة بقره، آیه ۱۱۵ ۲- سورة بقره، آیه ۱۴۳
۳- سورة مدثر، آیه ۵۰-۵۱

ص ۳۵

مفتخر نماید و یک قطره از بحر جود او همه هستی را به
حیات باقیه مشرف فرماید. ولیکن چون مقصود امتیاز حق از
باطل و شمس از ظل است، این است که در کلّ حین
امتحان های مُنزله از جانب ربّ العزّه چون غیث هاطل جاری
است. اگر قدری در انبیای قبل و ظهور ایشان تعقل رود امر
بسیار براهل دیار سهل شود به قسمی که از افعال و اقوالی
که مخالف نفس و هوی است محتجب نمی مانند و همه
حجبات را به نار سدره عرفان محترق نمایند و بر عرش
سکون و اطمینان مستریح شوند. مثلاً موسی بن عمران که
یکی از انبیای معظّم و صاحب کتاب بود در اوّل امر، قبل از
بعثت، روزی در سوق می گذشت. دو نفر با یکدیگر معارضه
می نمودند. یکی از آن دو نفس از موسی استمداد جست. آن
حضرت او را اعانت نموده مدّعی را بقتل رسانید چنانچه در
کتاب مسطور است و ذکر تفصیل، مایه تعویق و تعطیل
مقصود می شود. و این خبر در مدینه اشتهار یافت و آن
حضرت را خوف غالب شد چنانچه نصّ کتاب است. تا آنکه
به خبر "إِنَّ الْمَلَائِکَةَ یَأْتُمِرُونَ بِكَ لَیَقْتُلُوكَ" ۱ مخبر شد و از
مدینه بیرون تشریف بردند و در مدین در خدمت شعیب
اقامه فرمودند. و در مراجعت، در وادی مبارکه که بریّه
۱- سورة قصص، آیه ۲۰

ص ۳۶

سینا باشد وارد شد و تجلی سلطان احدیه را از شجره

لا شَرِيقَهُ وَلَا غَرِيبَهُ مشاهده نمود و ندای جانفزای روحانی را از نار موقدهٔ ربّانی استماع فرمود و مأمور به هدایت انفس فرعونى گشت تا مردم را از وادى نفس و هوئى نجات داده، به صحراهای دلفزای روح و هدئى وارد نماید و از سلسبیل انقطاع جمیع من فی الإبداع را از حیرت بُعد به دارالسلام قرب رساند. و چون در منزل فرعون وارد شد و تبلیغ نمود به آنچه مأمور بود فرعون زبان به بی ادبى گشود و گفت: آیا تو نبودی که قتل نفس نمودی و از کافران شدی؟ مثل اینکه ربّ العظمه خبر داد از لسان فرعون که به موسی عرض نمود: "وَفَعَلْتَ فَعَلْتِكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ قَالَفَعَلْتُهَا إِذَا وَأَنَا مِنَ الصَّالِينَ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي ٥٨ حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ." ١ حال تفکر در فتنه های الهی و بدایع امتحان های او کن که نفسی که معروف است به قتل نفس و خود هم اقرار بر ظلم می نماید چنانچه در آیه مذکور است و سى سنه او اقل هم بر حسب ظاهر در بیت فرعون تربیت یافته و از طعام و غذای او بزرگ شده، یک مرتبه او را از ما بین عباد برگزیده و به امر هدایت کبری مأمور فرمود. و حال آنکه آن سلطان مقتدر قادر بر آن بود که موسی را از قتل ١- سورة شعراء، آیه ١٩- ٢١

ص ٣٧

ممنوع فرماید تا به این اسم در بین عباد معروف نباشد که سبب وحشت قلوب شود و علت احتراز نفوس گردد. و همچنین در حالت مریم مشاهده نما که آن طلعت کبری از عظمت امر و تحیر، آرزوی عدم فرمود چنانچه مستفاد از آیه مبارکه می شود که بعد از تولد عیسی، مریم ناله نمود و به این کلمه زبان گشود: "يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسِيًّا مَنَسِيًّا." ١ که ترجمه آن این است: ای کاش مرده بودم قبل از ظهور این امر و بودم از فراموش شدگان. قسم به خدا که کبدها از استماع این سخن می گدازد و روان ها می ریزد. و این اضطراب و حزن نبود مگر از شماتت اعداء و اعتراض اهل کفر و شقا. آخر تفکر نمائید که مریم چه جواب با مردم

می گفت؟ طفلی که پدر او معین نباشد چگونه می توان به مردم معین نمود که این از روح القدس است؟ این بود که آن مخدّره بقا آن طفل را برداشته به منزل مراجعت فرمود. تا چشم قوم بر او افتاد گفتند: "يَا أُخْتُ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ إِمْرًا سَوِيًّا وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا." ۲ مضمون آن این است که ای خواهر هارون، نبود پدر تو مرد بدی و نبود مادر تو بدکار. حال ناظر به این فتنه کبری و امتحان اعظم شوید. و از همه گذشته، همان جوهر روح که در میان قوم به نسبت بی پدری ۱- سورة مريم، آیه ۲۳ ۲- سورة مريم، آیه ۲۸

۶۰

ص ۳۸

معروف بوده او را پیغمبری بخشید و حجت خود نمود بر کلّ اهل سماوات و ارض. ۶۱ حال مشاهده فرمائید که چقدر امور مظاهر ظهور مغایر نفس و هوای عباد از سلطان ایجاد ظاهر می شود. و چون بر این جواهر اسرار مطلق شوی به مقصود آن نگار اطلاع یابی و اقوال و افعال آن ملوک با اقتدار را مثل هم ملاحظه نمائی به قسمی که آنچه در افعال او مشاهده شود در کلمات او هم ملاحظه گردد و هرچه در کلمات او ملاحظه گردد در افعال او به نظر آید. این است که این افعال و اقوال در ظاهر نعمت اند برای فجّار و در باطن رحمت اند برای ابرار. اگر به دیده قلب ملاحظه رود کلمات مُنزل از سماء مشیت با امور مُظهره از ملکوت قدرت یک شیء مشاهده شود ۶۲ و بر یک قسم ادراک گردد چنانچه مذکور شد. حال ای برادر ملاحظه نما اگر در این عهد چنین اموری ظاهر شود و چنین حکایت بروز نماید چه خواهند نمود؟ قسم به مربّی وجود و مُنزل کلمات که در حین، بی تکلم حکم بر کفر و امر بر قتل نمایند. کجا گوش می دهند که گفته شود که عیسی از نفخه روح القدس ظاهر شده و یا موسی از امر مبرم مأمور گشته. اگر صد هزار خروش بر آری به گوش احدی نرود که بی پدری مبعوث به رسالت گشته و یا قاتلی از شجره نار، اِنّی اَنَا الله آورده. ۶۳ چشم انصاف اگر باز شود از جمیع این بیانات مشهود

می گردد که مظهر همه این امور و نتیجه همه الیوم ظاهر است. با اینکه امثال این امور در این ظهور واقع نشده با وجود این متمسک به ظنونات انفس مردوده شده، چه نسبت ها که داده اند و چه بلایا که وارد آورده اند که در ابداع شبه آن به ظهور نیامده. الله اکبر، بیان که به این مقام رسید رائقه روحانی از صبح صمدانی مرور نمود و صبای صبحگاهی از مدینه سبای لایزالی وزید و اشارتش جان را بشارت تازه بخشید و روح را فتوحی بی اندازه. بساط جدیدی مبسوط نمود و ارمغان بی شمار بی کران از آن یار بی نشان آورد که خلعت ذکر از قد لطیفش بسی قاصر است و رداء بیان از قامت منیرش بس کوتاه. بی لفظ رمز معانی کشف می نماید و بی لسان اسرار تبیان می گوید و بلبل های شاخسار هجر و فراق را ناله و افغان می آموزد و قاعده و رسوم عشق و عاشقی و رمز دلدادگی تعلیم می نماید و گل های بدیع رضوان قرب و وصال را رسم دلبری و آداب عشوه گری تلقین می نماید و اسرار حقایق بر شقایق بستان عشق می بخشد و دقایق رموز و رقایق آن را در صدر عشاق ودیعه می گذارد. به قسمی عنایت در این ساعت فرموده که روح القدس به غایت حسرت می برد. قطره را امواج بحری داده و ذره را طراز خورشیدی عنایت نموده. الطاف به مقامی رسیده که جَعَلَ

قصده نافه مشک نموده و خفّاش در مقابل آفتاب مقرر گزیده. مردگان را به نفخه حیات از قبور جسد مبعوث نموده و جاهلان را بر صدر علم منزل داده و ظالمان را بر فراز عدل محلّ معین نموده. و عالم هستی به جمیع این عنایات حامله گشته، تا کی اثر این عنایت غیبی در خاکدان ترابی ظاهر شود و تشنگان از پا افتاده را به کوثر زلال محبوب رساند و گمگشتگان صحرای بُعد و نیستی را به سرادق قرب و هستی معشوق فائز گرداند و در ارض قلوب که این حبه های قدس انبات نماید و از ریاض نفوس که شقایق های حقایق غیبی

بشکفتد. باری، نه چنان سدرهٔ عشق در سینای حبّ مشتعل
 شده که به آب های بیان افسرده گردد و یا اتمام پذیرد. عطش
 این حوت را بحور نشانند و این سمندر ناری جز در نار روی
 یار مقرر نگزیند. پس ای برادر، سراج روح را در مشکات
 قلب به ذهن حکمت بر افروز و به زجاج عقل حفظش نما تا
 نَفَس های انفس مشرکه آن را خاموش نکند و از نور باز
 ندارد. كَذَلِكَ نُورُنَا أَفَقَ سَمَاءِ الْبَيَانِ مِنْ أَنْوَارِ شُمُوسِ
 الْحِكْمَةِ وَالْعِرْفَانِ لِيَطْمَئِنَّ بِهَا قُلُوبُكَ وَ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ
 طَارُوا بِأَجْنِحَةِ الْإِيقَانِ فِي هَوَاءِ مَحَبَّةِ رَبِّهِمْ
 ٦٦ الرَّحْمَن. و قوله : "حِينَئِذٍ تَظْهَرُ

عَلَامَةُ ابْنِ الْإِنْسَانِ فِي السَّمَاءِ." می فرماید: بعد از کسوف
 شمس معارف الهیه و سقوط نجوم احکام مثبت و خسوف قمر

ص ٤١

علم که مربی عباد است و انعدام اعلام هدایت و فلاح و
 ظلمت صبح صدق و صلاح، ظاهر می شود علامت ابن
 الانسان در آسمان. و مقصود از سماء، سماء ظاهره است که
 قریب ظهور آن فلک سماوات معدلت و جریان فلک هدایت بر
 بحر عظمت، در آسمان نجمی بر حسب ظاهر پیدا می شود که
 مبشّر است خلق سماوات را به ظهور آن نبی اعظم. و همچنین
 در آسمان معنی نجمی ظاهر می شود که مبشّر است اهل ارض
 را به آن فجر اقوم اکرم. و این دو علامت در سماء ظاهره و
 سماء باطنه قبل از ظهور هر نبی ظاهر گشته چنانچه

شنیده اند. از جمله خلیل الرحمن که قبل از ظهور آن حضرت، ٦٧

نمرود خوابی دید و کهنه را خواست. اخبار دادند بر طلوع
 نجمی در سماء. و همچنین شخصی در ارض ظاهر شد که مردم

را بشارت می داد به ظهور آن حضرت. و بعد از او حکایت ٦٨

کلیم الله بود که کهنه آن زمان فرعون را خبر دادند که
 کوکبی در سماء طالع شده که دالّ است بر انعقاد نطفه ای که
 هلاک تو و قوم تو بر دست اوست. و همچنین عالمی پیدا شد
 که شب ها بنی اسرائیل را بشارت و تسلی می فرمود و
 اطمینان می داد چنانچه در کتب مسطور است. و اگر تفصیل

این امور ذکر شود این رساله کتابی می شود. و دیگر آنکه دوست ندارم حکایات واقعه قبل را ذکر نمایم. و خدا شاهد

ص ۴۲

حال است که این بیان هم که می شود نیست مگر از کمال حبّ به آن جناب که شاید جمعی فقرای ارض بر شاطی غنا وارد شوند و یا گروهی از جاهلان بر بحر علم وارد گردند و یا تشنگان معرفت بر سلسبیل حکمت واصل آیند. و الاّ این عبد اشتغال به این مقالات را ذنبی عظیم می دانم و عصیانی کبیر می شمرم. و همچنین نزدیک ظهور عیسی شد، چند نفر ۶۹ از مجوس که اطلاع یافتند بر ظهور نجم عیسی در سماء، به اثر آن نجم آمدند تا داخل شدند به شهری که مقرّ سلطنت هیروُدس بود. و در آن ایام سلطنت آن ممالک در قبضه تصرف او بود. و کانوا قائلین: "أَيْنَ هُوَ الْمَوْلُودُ مَلِكُ الْيَهُودِ؟ لَأَنَّا قَدْ ۷۰ رَأَيْنَا نَجْمَهُ فِي الْمَشْرِقِ وَوَقَيْنَا لِنَسْجُدَ لَهُ." ۱ و بعد از تفحص معلوم نمودند که در بیت اللحم یهودا آن طفل متولد شد. این علامت در سماء ظاهره. و علامت در سماء باطنه که سماء علم و معانی باشد ظهور یحیی بن زکریّا بود که مردم را بشارت می داد به ظهور آن حضرت. چنانچه می فرماید: "إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ يَحْيَىٰ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا." ۲ مقصود از کلمه، حضرت عیسی است که یحیی مبشّر به ظهور او بود. و در الواح سماوی هم مسطور است: "كَانَ يُوحَنَّا يَكْرِزُ فِي بَرِّيَّةِ يَهُودَا قَائِلًا تَوُوبُوا فَقَدْ اقْتَرَبَ مَلَكُوتُ ۱- انجیل متی، فصل ۲ آیه ۲ - ۲- سورة آل عمران، آیه ۳۹

ص ۴۳

السّموات." ۱ و مقصود از یوحنا، یحیی است. و همچنین قبل ۷۱ از ظهور جمال محمدی آثار سماء ظاهره ظاهر شد. و آثار باطنه که مردم را در ارض بشارت می دادند به ظهور آن شمس هوّیه چهار نفر بودند واحداً بعد واحد. چنانچه روزه که موسوم به سلمان شد به شرف خدمتشان مشرف بود و زمان وفات هریک می رسید روزه را نزد دیگری می فرستاد تا

نوبت به چهارم رسید و او در حین موت فرمود: ای روزبه،
 بعد از تکفین و تدفین من برو به حجاز که شمس محمدی
 اشراق می نماید و بشارت باد تو را به لقای آن حضرت. تا
 رسید به این امر بدیع منیع. و اکثر از منجمان خبر ظهور نجم
 را در سماء ظاهره داده اند. و همچنین در ارض هم نورین
 نیرین، احمد و کاظم، قدس الله تربتهما. پس، از این معانی
 مبرهن شد که قبل از ظهور هر یک از مرایای احدیه علامات
 آن ظهور در آسمان ظاهر و آسمان باطن که محلّ شمس علم
 و قمر حکمت و انجم معانی و بیان است ظاهر می شود و آن
 ظهور انسان کامل است قبل از هر ظهور برای تربیت و
 استعداد عباد از برای لقای آن شمس هوّیه و قمر احدیه. و
 قوله: "وَيُنوحُ كُلُّ قَبَائِلِ الْأَرْضِ وَيَرُونَ ابْنَ الْإِنْسَانِ آتِيًا عَلَى
 سَحَابٍ السَّمَاءِ مَعَ قُوَّةٍ وَمَجْدٍ كَبِيرٍ." تلویح این بیان این
 ۱- انجیل متی، فصل ۳، آیه ۱-۲

ص ۴۴

است: یعنی در آن وقت نوحه می کنند عباد از جهت فقدان
 شمس جمال الهی و قمر علم و انجم حکمت لدنّی و در آن اثنا
 مشاهده می شود که آن طلعت موعود و جمال معبود از آسمان
 نازل می شود در حالتی که برابر سوار است، یعنی آن جمال
 الهی از سماوات مشیت ربّانی در هیکل بشری ظهور
 می فرماید. و مقصود از سماء نیست مگر جهت علوّ و سموّ
 که آن محلّ ظهور آن مشارق قدسیّه و مطالع قدمیه است. و
 این کینونات قدیمه اگر چه به حسب ظاهر از بطن امّهات ظاهر
 می شوند و لیکن فی الحقیقه از سماوات امر نازلند و اگر چه بر
 ارض ساکن اند و لیکن بر رفرف معانی متکأند و در حینی که
 میان عباد مشی می نمایند در هواهای قرب طائرند. بی حرکت
 رِجل در ارض روح مشی نمایند و بی پر به معارج احدیه پرواز
 فرمایند. در هر نفسی مشرق و مغرب ابداع را طی فرمایند و
 در هر آنی ملکوت غیب و شهاده را سیر نمایند. بر عرش
 "لَا يَشْغَلُهُ شَأْنٌ عَنْ شَأْنٍ" واقف اند و بر کرسی "كُلُّ يَوْمٍ هُوَ
 فِي شَأْنٍ" ساکن. از علوّ قدرت سلطان قدم و سموّ مشیت

ملیک اعظم مبعوث می شوند. این است که می فرماید: از
 ۷۵ آسمان نازل می شود. و لفظ سماء در بیانات شمس معانی بر
 مراتب کثیره اطلاق می شود. مثلاً سماء امر و سماء مشیت و
 ۱- سورة رحمن، آیه ۲۹

ص ۴۵

سماء اراده و سماء عرفان و سماء ایقان و سماء تبیان و
 سماء ظهور و سماء بطون و امثال آن. و در هر مقام از لفظ
 سماء معنی اراده می فرماید که غیر از واقفین اسرار احدیه و
 شاربین کؤوس ازلیه احدی ادراک ننماید. مثلاً می فرماید: "وَ
 فِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ" ۱ و حال آنکه رزق از ارض
 انبات می نماید و همچنین: "الْأَسْمَاءُ تُنَزَّلُ مِنَ السَّمَاءِ،" با
 اینکه از لسان عباد اسماء ظاهر می شود. اگر قدری مرآت
 قلب را از غبار غرض پاک و لطیف فرمائی جمیع تلویحات
 کلمات کلمه جامعه ربوبیه را در هر ظهوری ادراک می نمائی و
 بر اسرار علم واقف می شوی. و لکن تا حجاب علمیه را که
 مصطلح بین عباد است به نار انقطاع نسوزانی به صبح نورانی
 علم حقیقی فائز نگردی. و علم به دو قسم منقسم است: علم
 الهی و علم شیطانی. آن از الهامات سلطان حقیقی ظاهر و این
 از تخیلات انفس ظلمانی باهر. معلّم آن حضرت باری و معلّم
 این وساوس نفسانی. بیان آن "اتَّقُوا اللَّهَ يُعَلِّمَكُمْ اللَّهُ" و بیان
 این "الْعِلْمُ حِجَابُ الْاَكْبَرِ". اثمار آن شجر، صبر و شوق و
 عرفان و محبت، و اثمار این شجر، کبر و غرور و نخوت. و از
 بیانات صاحبان بیان که در معنی علم فرموده اند هیچ راحه
 این علوم ظلمانی که ظلمت آن همه بلاد را فرا گرفته
 ۱- سورة ذاریات، آیه ۲۲

ص ۴۶

استشمام نمی شود. این شجر جز بغی و فحشاء ثمری نیاورد و
 جز غلّ و بغضاء حاصلی نبخشد. ثمرش سمّ قاتل است و
 ظلّش نار مهلک. فنعم ما قال:
 "تَمَسَّكَ بِأَذْيَالِ الْهَوَىٰ وَاخْلَعَ الْحَيَاءَ"

وَحَلَّ سَبِيلَ النَّاسِكِينَ وَإِنْ جُلُّوا."

۷۷ پس باید صدر را از جمیع آنچه شنیده شده پاک نمود و قلب را از همه تعلقات مقدس فرمود تا محل ادراک الهامات غیبی شود و خزینه اسرار علوم ربّانی گردد. این است که می فرماید: "السَّالِكُ فِي النَّهْجِ الْبَيْضَاءِ وَالرُّكْنِ الْحَمْرَاءِ لَنْ يَصِلَ إِلَى مَقَامٍ وَطَنِهِ إِلَّا بِالْكَفِّ الصَّفَرِ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ." این است شرط سالک. درست تفکر و تعقل فرموده تا

۷۸ بی حجاب بر مقصود کتاب واقف شوی. باری، از مطلب دور ماندیم اگر چه همه ذکر مطلب است ولیکن قسم به خدا آنچه می خواهم اختصار نمایم و به اقل کفایت کنم می بینم زمام قلم از دست رفته و با وجود این چقدر از لثالی بی شمار که ناسفته در صدف قلب مانده و چه مقدار حوریات معانی که در غرف های حکمت مستور گشته که احدی مس آنها ننموده، "لَمْ يَطْمِئِنَّ أَنْسُ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ." ۱ با همه این بیانات گویا حرفی از مقصود ذکر نشد و رمزی از مطلوب مذکور نیامد، تا کی محرمی یافت شود و احرام حرم دوست بندد و ۱- سورة رحمن، آیه ۵۶

ص ۴۷

به کعبه مقصود واصل گردد و بی گوش و لسان اسرار بیان بشنود و بیابد. پس، از این بیانات محکمه واضحه لائحه مقصود از سماء در آیه منزله معلوم شد و مفهوم گشت. و اینکه می فرماید: با ابر و غمام نازل می شود مقصود از ابر آن اموری است که مخالف نفس و هوای ناس است. چنانچه ذکر شد در آیه مذکوره: "أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ." ۱ مثلاً از قبیل تغییر احکام و تبدیل شرائع و ارتفاع قواعد و رسوم عادیّه و تقدّم مؤمنین از عوام بر معرضین از علماء. و همچنین ظهور آن جمال ازلی بر حدودات بشریه از اکل و شرب و فقر و غنا و عزّت و ذلّت و نوم و یقظه و امثال آن، از آن چیزهائی که مردم را به شبهه می اندازد و منع می نماید. همه این حجبات به غمام تعبیر شده. و این است آن غمامی که

سماوات علم و عرفان کلّ من فی الارض به آن می شکافد و
 شقّ می گردد چنانچه می فرماید: "يَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ
 بِالْغَمَامِ." ۲ و همچنانکه غمام، ابصار ناس را منع می نماید از
 مشاهده شمس ظاهری، همین قسم هم این شئون مذکوره
 مردم را منع می نماید از ادراک آن شمس حقیقی. چنانچه
 مذکور است در کتاب از لسان کفّار: "وَقَالُوا مَا لِهَذَا الرَّسُولِ
 ۱- سورة بقره، آیه ۸۷ ۲- سورة فرقان، آیه ۲۵

ص ۴۸

يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا نُزِّلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ
 مَعَهُ نَذِيرًا. ۱ مثل اینکه ملاحظه می شد از انبیاء فقر ظاهری و
 ابتلای ظاهری و همچنین ملزومات عنصری جسدی از قبیل
 جوع و امراض و حوادث امکانیه. چون این مراتب از آن
 هیاکل قدسیّه ظاهر می شد مردم در صحراهای شکّ و ریب و
 بیابان های وهم و تحیر متحیر می ماندند که چگونه می شود
 نفسی از جانب خدا بیاید و اظهار غلبه نماید بر کلّ من علی
 الارض و علّت خلق موجودات را به خود نسبت دهد چنانچه
 فرموده: "لَوْلَا كَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ." و مع ذلک به این قسم ها
 مبتلا به امور جزئیّه شود؟ چنانچه شنیده اند از ابتلای هر نبی
 و اصحاب او از فقر و امراض و ذلّت، چنانچه سرهای اصحاب
 ایشان را در شهرها به هدیه می فرستادند و ایشان را منع
 می نمودند از آنچه به آن مأمور بودند و هر کدام در دست
 اعدای دین مبتلا بودند به قسمی که بر ایشان وارد

۸۱ می آوردند آنچه اراده می نمودند. و این معلوم است که تغییرات

و تبدیلات که در هر ظهور واقع می شود همان غمامی است
 تیره که حائل می شود بصر عرفان عباد را از معرفت آن شمس
 الهی که از مشرق هوّیه اشراق فرموده. زیرا که سال ها عباد
 بر تقلید آباء و اجداد باقی هستند و به آداب و طریقی که در
 ۱- سورة فرقان، آیه ۷

ص ۴۹

آن شریعت مقرر شده تربیت یافته اند، یک مرتبه بشنوند و یا

ملاحظه نمایند شخصی که در میان ایشان بوده و در جمیع حدودات بشریه با ایشان یکسان است و مع ذلک جمیع آن حدودات شرعیه که در قرن های متواتره به آن تربیت یافته اند و مخالف و منکر آن را کافر و فاسق و فاجر دانسته اند همه را از میان بردارد، البتّه این امور حجاب و غمام است از برای آنهایی که قلوبشان از سلسیل انقطاع نچشیده و از کوثر معرفت نیاشامیده. و به مجرد استماع این امور چنان محتجب از ادراک آن شمس می مانند که دیگری سؤال و جواب حکم بر کفرش می کنند و فتوی بر قتلش می دهند چنانچه دیده اند و شنیده اند از قرون اولی و این زمان نیز ملاحظه شد. پس باید

۸۲ جهدی نمود تا به اعانت غیبی از این حجابات ظلمانی و غمام امتحانات ربّانی از مشاهده آن جمال نورانی ممنوع نشویم و او را به نفس او بشناسیم و اگر هم حجت بخوایم به یک حجت و برهان اکتفا نمائیم تا به منبع فیض نامتناهی که جمیع فیوضات نزد او معدوم صرف است فائز گردیم نه آنکه هر روز به خیالی اعتراض نمائیم و به هوائی تمسک جوئیم. سبحان الله،

۸۳ با وجود اینکه از قبل این امورات را به تلویحات عجیبه و اشارات غریبه خبر داده اند تا جمیع ناس اطلاع یابند و در آن

ص ۵۰

روز خود را از بحر البهور فیوضات محروم نسازند مع ذلک امر چنین واقع می شود که مشهود است. و این مضمونات در قرآن هم نازل شده چنانچه می فرماید: "هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ" ۱ و علمای ظاهر بعضی این آیه را از علائم قیامت موهوم که خود تعقل نموده اند گرفته اند و مضمون آن این است: آیا انتظار می کشند مگر اینکه بیاید آنها را خدا در سایه ای از ابر؟ و حال آنکه این مضمون در اکثر کتب سماوی مذکور است و در همه اماكن در ذکر علامات ظهور بعد ذکر فرموده اند چنانچه از قبل ذکر شد. و ۸۴ همچنین می فرماید: "يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ" ۲ که مضمون آن این است: روزی که می آید آسمان به دودی آشکار و فرو می گیرد مردم را و این

است عذاب الیم. و همین امورات را که مغایر انفس خبیثه و مخالف هوای ناس است حضرت ربّ العزّه محکّ و میزان قرار داده و به آنها امتحان می فرماید عباد خود را و تمیز می دهد سعید را از شقیّ و مُعرض را از مقبل چنانچه مذکور شد. و اختلافات و نسخ و هدم رسومات عادیّه و انعدام اعلام محدوده را به دخان در آیه مذکوره تعبیر فرموده و کدام دخان است اعظم از این دخان که فرو گرفته همه ناس را و

۱- سورة بقره، آیه ۲۱۰ ۲- سورة دخان، آیه ۱۰-۱۱

ص ۵۱

عذابی است برای آنها که هرچه می خواهند رفع آن نمایند قادر نیستند؟ و به نار نفس در هر حین به عذابی جدید معذبند زیرا که هرچه می شنوند که این امر بدیع الهی و حکم منیع صمدانی در اطراف ارض ظاهر شده و هر روز در علوّ است ناری جدید در قلوبشان مشتعل می شود و آنچه ملاحظه می نمایند از قدرت و انقطاع و ثبوت این اصحاب که هر روز به عنایت الهی محکم تر و راسخ تر می شوند اضطراب تازه در نفوسشان ظاهر می گردد. در این ایّام که بحمد الله سطوت الهی چنان غلبه فرموده که جرئت تکلم ندارند و اگر یکی از اصحاب حقّ را که صد هزار جان به دل و جان رایگان در ره دوست اיתار می نماید ملاقات نمایند از خوف اظهار ایمان می کنند و چون خلوت می کنند به سبّ و لعن مشغول

می شوند. چنانچه می فرماید: "وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَصَوْا عَلَيْكُمْ إِلَّا نَامِلًا مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ." ۱ و عنقریب است که اعلام قدرت الهی را

۸۵

در همه بلاد مرتفع بینی و آثار غلبه و سلطنت او را در جمیع دیار ظاهر مشاهده فرمائی. باری، اکثر علماء چون این آیات را ادراک ننموده اند و از مقصود قیامت واقف نشده اند لهذا جمیع را به قیامت موهوم من حیث لا یَشْعُر تفسیر می نمایند.

۱- سورة آل عمران، آیه ۱۱۹

ص ۵۲

خدای واحد شاهد است که اگر قدری بصیرت باشد از تلویح همین دو آیه جمیع مطالب که مقصود است ادراک می شود و به صبح منیر ایقان به عنایت رحمان واصل می گردند. کذلک

تَعْنُ عَلَيْكَ حَمَائِلُ الْبَقَاءِ عَلَى أَفْنَانِ سِدْرَةِ الْبَهَاءِ لَعَلَّ تَكُونَنَّ فِي

۸۶ مناهج العلم والحكمة بإذن الله سالکاً. و قوله : "یرسل ملائکته " إلى آخر القول. مقصود از این ملائکه آن نفوس هستند که به قوه روحانیّه، صفات بشریّه را به نار محبت الهی سوختند و به صفات عالین و کرویّین متّصف گشتند.

چنانچه حضرت صادق در وصف کرویّین می فرماید : قومی از شیعیان ما هستند خلف عرش. و از ذکر خلف العرش اگر چه معانی بسیار منظور بوده، هم بر حسب ظاهر و هم بر حسب باطن، و لکن در یک مقام مدلّ است بر عدم وجود شیعه. چنانچه در مقام دیگر می فرماید : مؤمن مثل کبریت احمر است و بعد به مستمع می فرماید : آیا کبریت احمر دیده ای؟ ملتفت شوید به این تلویح که ابلغ از تصریح است دلالت می کند بر عدم وجود مؤمن. این قول آن حضرت. و حال مشاهده کن چقدر از این خلق بی انصاف که رائج ایمان نشنیده اند مع ذلک کسانی را که به قول ایشان ایمان محقق

۸۷ می شود نسبت به کفر می دهند. باری، چون این وجودات قدسیّه از عوارض بشریّه پاک و مقدّس گشتند و متخلّق به

ص ۵۳

اخلاق روحانیّین و متّصف به اوصاف مقدّسین شدند لهذا اسم ملائکه بر آن نفوس مقدّسه اطلاق گشته. باری، این است معنی این کلمات که هر فقره آن به آیات واضحه و دلیل های متقنه و براهین لائحہ اظهار شد. و چون امم عیسیٰ به این معانی نرسیدند و این علامات بر حسب ظاهر چنانچه خود و علمای ایشان ادراک نموده اند ظاهر نشد لهذا به مظاهر قدسیّه از آن یوم تا به حال اقبال ننمودند و از جمیع فیوضات قدسیّه محروم شدند و از بدایع کلمات صمدانیّه محجوب گشتند.

این است شأن این عباد در یوم معاد. و این قدر ادراک ننمودند که اگر در هر عصری علائم ظهور مطابق آنچه در

اخبار است در عالم ظاهر ظاهر شود دیگر که را یارای انکار
 و اعراض می ماند و چگونه میان سعید و شقی و مجرم و متقی
 تفصیل می شود؟ مثلاً انصاف دهید اگر این عبارات که در
 انجیل مسطور است بر حسب ظاهر ظاهر شود و ملائکه با
 عیسی بن مریم از سماء ظاهره با ابری نازل شوند دیگر که
 یارای تکذیب دارد و یا که لایق انکار و قابل استکبار باشد؟
 بلکه فی الفور همه اهل ارض را اضطراب به قسمی احاطه
 می کند که قادر بر حرف و تکلم نیستند تا چه رسد به ردّ و
 قبول. و نظریه عدم ادراک این معانی بود که جمعی از علمای
 نصاری به آن حضرت معارضه نمودند که اگر تو آن نبی

ص ۵۴

موعودی چرا با تو نیستند آن ملائکه که در کتب ما مسطور
 است که باید با جمال موعود بیایند تا او را اعانت نمایند در
 امر او و منذر باشند برای عباد؟ چنانچه ربّ العزّه از لسان
 ایشان خبر داده: "لَوْلَا أَنْزَلْ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا" که
 مضمون آن این است: چرا فرو فرستاده نشد با محمد ملکی
 ۸۹ پس باشد با او بیم دهنده و ترساننده مردمان را. این است
 که در همه اعهاد و اعصار این گونه اعتراضات و اختلافات
 در میان مردم بوده. و همیشه ایام مشغول به زخارف قول
 می شدند که فلان علامت ظاهر نشد و فلان برهان باهر
 نیامد. و این مرض ها عارض نمی شد مگر آنکه تمسّک به علمای
 عصر می جستند در تصدیق و تکذیب این جواهر مجرّده و
 هیاکل الهیه. و ایشان هم، نظریه استغراق در شؤونات
 نفسیه و اشتغال به امورات دنیّه فانیه، این شמוש باقیه را
 مخالف علم و ادراک و معارض جهد و اجتهاد خود می دیدند
 و معانی کلمات الهیه و احادیث و اخبار حروفات احدیه را هم
 بر سیل ظاهر به ادراک خود معنی و بیان می نمودند لهذا
 خود و جمیع ناس را از نیشان فضل و رحمت ایزدی مأیوس
 و مهجور نمودند با اینکه خود مدّعن و مقرّند به حدیث
 مشهور که می فرماید: "حَدِيثُنَا صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ." و در جای

دیگر می فرماید: "إِنَّ أَمْرَنَا صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ لَا يَحْتَمِلُهُ إِلَّا
 مَلَكٌ مُّقْرَّبٌ أَوْ نَبِيٌّ مُرْسَلٌ أَوْ عَبْدٌ اِمْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلَايْمَانِ." و
 مسلم است نزد خود ایشان که هیچ یک از این ثلاثه در حق
 ایشان صادق نیست. دو قسم اول که واضح است و اما
 ثالث، هرگز از امتحانات الهی سالم نماندند و در ظهور محکم
 الهی جز غش چیزی از ایشان به ظهور نرسید. سبحان الله،
 ۹۰ با وجود اقرار به این حدیث، علمائی که در مسائل شرعیّه
 هنوز در ظنّ و شکّ اند چگونه در غوامض مسائل اصول الهیه
 و جواهر اسرار کلمات قدسیّه اظهار علم می نمایند و می گویند
 فلان حدیث که از علائم ظهور قائم است هنوز ظاهر نشده با
 اینکه رائج معانی احادیث را ابدأ ادراک ننموده اند و غافل
 از اینکه جمیع علامات ظاهر شد و صراط امر کشیده گشت و
 الْمُؤْمِنُونَ كَالْبَرْقِ عَلَيْهِ يَمْرُونَ وَهُمْ لِيُظْهِرَ الْعَلَامَةَ
 يَنْتَظِرُونَ، قُلْ يَا مَلَأَ الْجُحَالِ فَاَنْتَظِرُوا كَمَا كَانَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
 لَمَنِ الْمُنتَظَرِينَ. و اگر از ایشان سؤال شود از شرائط ظهور انبیای
 ۹۱ بعد که در کتب قبل است، از جمله آنها علامات ظهور و
 اشراق شمس محمدی است چنانچه مذکور شد و بر حسب
 ظاهر هیچ یک ظاهر نشد، مع ذلک به چه دلیل و برهان نصاری
 و امثال آنها را ردّ می نمائید و حکم بر کفر آنها نموده اید، چون
 عاجز از جواب می شوند تمسک به این نمایند که این کتب

تحریف شده و من عند الله نبوده و نیست و حال آنکه خود
 عبارات آیه شهادت می دهد بر اینکه من عند الله است. و
 مضمون همین آیه در قرآن هم موجود است، لو انتم تعرفون.
 براستی می گویم مقصود از تحریف را در این مدّت ادراک
 ۹۲ ننموده اند. بلی، در آیات مُنْزَله و کلمات مرایای احمدیه ذکر
 تحریف عالین و تبدیل مستکبرین هست، و لکن در مواضع
 مخصوصه ذکر شده. و از آن جمله حکایت ابن صوری است
 در وقتی که اهل خیبر در حکم قصاص زنای محصن و محصنه

از نقطهٔ فرقان سؤال نمودند و آن حضرت فرمود حکم خدا رجم است، و ایشان انکار نمودند که در تورات چنین حکمی نیست. حضرت فرمود از علمای خود که را مسلم و کلام او را مصدّقید؟ ابن صوريا را قبول نمودند و حضرت او را احضار نمود و فرمود: "أَفْسِمُكَ بِاللّٰهِ الَّذِي فَلَقَ لَكُمْ الْبَحْرَ وَانزَلَ عَلَيْكُمُ الْمَنِّ وَظَلَّلَ لَكُمْ الْعَمَامَ وَنَجَّاكُمْ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ وَفَضَّلَكُمْ عَلَى النَّاسِ بِأَنْ تَذْكُرْنَا مَا حَكَمَ بِهِ مُوسَى فِي قِصَاصِ الزَّانِي الْمُحْصَنِ وَالزَّانِيَةِ الْمُحْصَنَةِ." که مضمون آن این است که آن حضرت ابن صوريا را به این قسم های مؤکّد قسم دادند که در تورات حکم قصاص در زناى محصن چه نازل شده؟ عرض نمود: یا محمد، رجم است. آن حضرت فرمود پس چرا این حکم میان یهود منسوخ شده و مجری نیست؟ عرض

ص ۵۷

نمود: چون بخت النّصر بیت المقدّس را بسوخت و جمیع یهود را بقتل رساند، دیگر یهودی در ارض باقی نماند الاّ معدودی قلیل. و علمای آن عصر نظر به قلت یهود و کثرت عمالقه به مشاوره جمع شدند که اگر موافق حکم تورات عمل شود آنچه از دست بخت النّصر نجات یافتند به حکم کتاب مقتول می شوند و به این مصالح حکم قتل را از میان بالمرّه برداشتند. باری، در این بین جبرئیل بر قلب منیرش نازل شد و این آیه را عرض نمود: "يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ." این ۹۳ یک موضع بود که ذکر شد. و در این مقام مقصود از تحریف نه چنان است که این همج رعاع فهم نموده اند چنانچه بعضی می گویند که علمای یهود و نصاری آیتی را که در وصف طلعت محمدیه بود از کتاب محو نمودند و مخالف آن را ثبت کردند. این قول نهایت بی معنی و بی اصل است. آیا می شود کسی که معتقد به کتابی گشته و من عندالله دانسته آن را محو نماید؟ و از این گذشته، تورات در همهٔ روی ارض بود، منحصر به مکه و مدینه نبود که بتوانند تغییر دهند و یا تبدیل نمایند. بلکه مقصود از تحریف همین است که الیوم جمیع علمای فرقان به آن مشغولند، و آن تفسیر و معنی نمودن

کتاب است بر هوای و میل خود. و چون یهود در زمان آن

۱- سورة مائده، آیه ۱۳

ص ۵۸

حضرت آیات تورات را که مدلل بر ظهور حضرت بود به
هوای خود تفسیر نمودند و به بیان آن حضرت راضی نشدند
لهذا حکم تحریف درباره آنها صدور یافت. چنانچه الیوم
مشهود است که چگونه تحریف نمودند امت فرقان آیات کتاب
را در علامات ظهور، به میل و هوای خود تفسیر می نمایند
۹۴ چنانچه مشهود است. و در مقام دیگر می فرماید: "وَقَدْ كَانَ
فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَ
هُمْ يَعْلَمُونَ." ۱ و این آیه هم مدلل است بر تحریف معانی کلام
الهی نه بر محو کلمات ظاهریه چنانچه از آیه مستفاد

می شود. و عقول مستقیمه هم ادراک می نماید. و در موضع

۹۵ دیگر می فرماید: "قَوْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ
ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا." ۲ الی آخر الایه.

و این آیه در شأن علمای یهود و بزرگان ایشان نازل شد که

آن علماء به واسطه استرضای خاطر اغنیاء و استجلاب

زخارف دنیا و اظهار غلّ و کفر، الواحی چند برد حضرت

نوشتند و به دلائلی چند مستدل شدند که ذکر آنها جائز نه،

و نسبت دادند ادله های خود را که از اسفار تورات مستفاد

گشته. چنانچه الیوم مشاهده می شود که چه مقدار ردّ بر این ۹۶

امر بدیع، علمای جاهل عصر نوشته اند و گمان نموده اند که این

۱- سورة بقره، آیه ۷۵ ۲- سورة بقره، آیه ۷۹

ص ۵۹

مفتریات مطابق آیات کتاب و موافق کلمات اولی الالباب

۹۷ است. باری، مقصود از این اذکار این بود که اگر بگویند این

علائم مذکوره که از انجیل ذکر شد تحریف یافته و ردّ نمایند و

متمسک به آیات و اخبار شوند مطلع باشید که کذب محض و

افترای صرف است. بلی، ذکر تحریف به این معنی که ذکر شد

در امکان مشخصه هست چنانچه بعضی از آن را ذکر نمودیم تا

معلوم و مبرهن شود بر هر ذی بصری که احاطه علوم ظاهره هم نزد بعضی از امّیین الهی هست، دیگر معارضین به این خیال نیفتند و معارضه نمایند که فلان آیه دلیل بر تحریف است و این اصحاب از عدم اطلاع ذکر این مراتب و مطالب را نموده اند. و دیگر آنکه اکثر آیات که مشعر بر تحریف است درباره یهود نازل شده، لو أنتم فی جزائر علم الفرقان تحبرون. اگر چه از بعضی حمقای ارض شنیده شد که انجیل سماوی در دست نصاری نیست و به آسمان رفته، دیگر غافل از اینکه از همین قول نسبت کمال ظلم و جبر برای حضرت باری جلّ و عزّ ثابت می شود. زیرا بعد از آنکه شمس جمال عیسی از میان قوم غائب شد و به فلک چهارم ارتقاء فرمود و کتاب حقّ جلّ ذکره که اعظم برهان اوست میان خلق او، آن هم غائب شود دیگر آن خلق از زمان عیسی تا زمان اشراق شمس محمدی به چه متمسک اند و به کدام امر مأمور؟ و دیگر

۹۸

ص ۶۰

چگونه مورد انتقام منتقم حقیقی می شوند و محلّ نزول عذاب و سیاط سلطان معنوی می گردند؟ از همه گذشته انقطاع فیض فیاض و انسداد باب رحمت سلطان ایجاد لازم می آید. فَتَعُوذُ بِاللّهِ عَمَّا يَظُنُّ الْعِبَادُ فِي حَقِّهِ، فَتَعَالَى عَمَّا هُمْ يَعْرِفُونَ.

۹۹ ای عزیز، در این صبح ازلی که انوار "اللّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ" ۱ عالم را احاطه نموده و سرادق عصمت و حفظ "وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورُهُ" ۲ مرتفع گشته و ید قدرت "وَبِيدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ" ۳ مبسوط و قائم شده کمر همت را محکم باید بست که شاید به عنایت و مکرمت الهی در مدینه قدسیه "إِنَّا لِلّهِ" وارد شویم تا به مواقع عزّ "إِلَيْهِ رَاجِعُونَ" مقرّیایم. انشاء الله باید چشم دل را از اشارات آب و گل پاک نمود تا ادراک مراتب مالا نهایه عرفان نمائید و حق را اظهر از آن بینید که در اثبات وجودش به دلیلی محتاج شوید و یا به

۱۰۰ حجتی تمسک جوئید. ای سائل محبّ، اگر در هوای روح روحانی طائری حق را ظاهر فوق کلّ شیء بینی به قسمی که جز او را نیابی. "كَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُ مِنْ شَيْءٍ." و این

مقام مقدّس از آن است که به دلیلی مدّلل شود و یا آنکه به
 برهانی باهر آید. و اگر در فضای قدس حقیقت سائری کَلّ
 اشیاء به معروفیت او معروف اند و او بنفسه معروف بوده و
 ۱- سورة نور، آیه ۳۵ ۲- سورة توبه، آیه ۳۲
 ۳- سورة مؤمنون، آیه ۸۸

ص ۶۱

خواهد بود. و اگر در ارض دلیل ساکنی کفایت کن به آنچه
 خود فرموده: "أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ". ۱ این
 است حجّتی که خود قرار فرموده و اعظم از این حجّت نبوده
 و نیست: "دَلِيلُهُ آيَاتُهُ وَوُجُودُهُ إِثْبَاتُهُ". در این وقت از اهل ۱۰۱
 بیان و عرفاء و حکماء و علماء و شهدای آن استدعا می نمایم
 که وصایای الهی را که در کتاب فرموده فراموش ننمایند و
 همیشه ناظر به اصل امر باشند که مبدا حین ظهور آن جوهر
 الجواهر و حقیقة الحقائق و نور الانوار متمسک به بعضی عبارات
 کتاب شوند و بر او وارد بیاورند آنچه را که در کور فرقان
 وارد آمد. چه که آن سلطان هوّیه قادر است بر اینکه جمیع
 بیان و خلق آن را به حرفی از بدایع کلمات خود قبض روح
 فرماید و یا به حرفی جمیع را حیات بدیعه قدمیه بخشد و از
 قبور نفس و هوی محشور و مبعوث نماید. ملتفت و مراقب
 بوده که جمیع منتهی به ایمان به او و ادراک ایام و لقای او
 می شود. "لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ
 الْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ". ۲ اسمعوا
 یا اهل البیان ما وَصَّيْنَاكُمْ بِالْحَقِّ لَعَلَّ تَسْكُنُونَ فِي ظِلٍّ كَانَ فِي
 أَيَّامِ اللّٰهِ مَمْدُوداً.

۱- سورة عنكبوت، آیه ۵۱ ۲- سورة بقره، آیه ۱۷۷

ص ۶۲

۱۰۲ الباب المذكور فی بیانِ أَنَّ شَمْسَ الْحَقِيقَةِ وَ مَظْهَرَ نَفْسِ
 اللّٰهِ لِيَكُونَنَّ سُلْطَانًا عَلَى مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِنْ
 لَنْ يُطِيعَهُ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ وَغَنِيًّا عَنْ كُلِّ مَنْ فِي الْمُلْكِ
 وَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ دِينَارٌ. كَذَلِكَ نُظْهِرُكَ مِنْ اسْرَارِ

الأمرو تُلقَى عَلَيْكَ مِنْ جَوَاهِرِ الْحِكْمَةِ لِتَطِيرَنَّ بِجَنَاحِي
 الانقطاع فِي الْهَوَاءِ الَّذِي كَانَ عَنِ الْأَبْصَارِ مَسْتَوْرًا.
 ۱۰۳ لطائف و جواهر این باب آنکه بر صاحبان نفوس زکیّه و
 مرایای قدسیّه مبرهن و واضح شود که شمس حقیقت و
 مرایای احدیّت در هر عصر و زمان که از خیم غیب هوّیه به
 عالم شهاده ظهور می فرمایند برای تربیت ممکنات و ابلاغ
 فیض بر همه موجودات، با سلطنتی قاهر و سطوتی غالب
 ظاهر می شوند. چه که این جواهر مخزونه و کنوز غیبیّه

ص ۶۳

- ۱۰۴ مکنونه محلّ ظهور یَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ اند. و
 بر اولی العلم و افتدّه منیره واضح است که غیب هوّیه و ذات
 احدیّه مقدّس از بروز و ظهور و صعود و نزول و دخول و
 خروج بوده و متعالی است از وصف هر و اصفی و ادراک هر
 مُدرکی. لم یزل در ذات خود غیب بوده و هست و لایزال به
 کینونت خود مستور از ابصار و انظار خواهد بود. " لا تُدْرِكُهُ
 الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ " ۱ چه میان او
 و ممکنات، نسبت و ربط و فصل و وصل و یا قرب و بُعد و
 جهت و اشاره به هیچ وجه ممکن نه زیرا که جمیع من فی
 السّموات و الارض به کلمه امر او موجود شدند و به اراده
 او که نفس مشیّت است از عدم و نیستی بحت بات به
 عرصه شهود و هستی قدم گذاشتند. سبحان الله، بلکه
 ۱۰۵ میانه ممکنات و کلمه او هم نسبت و ربطی نبوده و نخواهد
 بود. "وَيُحَدِّثُكُمْ اللَّهُ نَفْسَهُ" ۲ بر این مطلب برهانی است
 واضح "وَكَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُ مِنْ شَيْءٍ" دلیلی است لائح.
 چنانچه جمیع انبیاء و اوصیاء و علماء و عرفاء و حکماء بر
 عدم بلوغ معرفت آن جوهر الجواهر و بر عجز از عرفان و
 ۱۰۶ وصول آن حقیقه الحقائق مقرّ و مدّعن اند. و چون ابواب عرفان
 ذات ازل بر وجه ممکنات مسدود شد لهذا به اقتضای رحمت
 ۱ - سورة انعام، آیه ۱۰۳ ۲ - سورة آل عمران، آیه ۲۸

ص ۶۴

واسعه "سَبَقَتْ رَحْمَتُهُ كُلَّ شَيْءٍ" وَوَسِعَتْ رَحْمَتِي كُلَّ شَيْءٍ " جواهر قدس نورانی را از عوالم روحانی به هیاکل عزّ انسانی در میان خلق ظاهر فرمود تا حکایت نمایند از آن ذات ازلیّه و ساذج قدمیه. و این مرایای قدسیّه و مطالع هوّیه بتمامهم از آن شمس وجود و جوهر مقصود حکایت می نمایند، مثلاً علم ایشان از علم او و قدرت ایشان از قدرت او و سلطنت ایشان از سلطنت او و جمال ایشان از جمال او و ظهور ایشان از ظهور او. و ایشانند مخازن علوم ربّانی و مواقع حکمت صمدانی و مظاهر فیض نامتناهی و مطالع شمس لایزالی چنانچه می فرماید: "لَا فَرْقَ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُمْ إِلَّا بِأَنَّهُمْ عِبَادُكَ وَخَلْقُكَ." و این است مقام "أَنَا هُوَ وَهُوَ أَنَا" که در ۱۰۷ حدیث مذکور است. و احادیث و اخبار مدله بر این مطلب بسیار است و این بنده نظر به اختصار متعرّض ذکر آنها نشدم. بلکه آنچه در آسمان ها و زمین است محالّ بروز صفات و اسمای الهی هستند چنانچه در هر ذره آثار تجلّی آن شمس حقیقی ظاهر و هویدا است که گویا بدون ظهور آن تجلّی در عالم ملکی هیچ شیء به خلعت هستی مفتخر نیاید و به وجود مشرّف نشود. چه آفتاب های معارف که در ذره مستور شده و چه بحرهای حکمت که در قطره پنهان گشته. خاصّه انسان که از بین موجودات به این خلع تخصیص یافته و به این

ص ۶۵

شرافت ممتاز گشته. چنانچه جمیع صفات و اسمای الهی از مظاهر انسانی به نحو اکمل و اشرف ظاهر و هویدا است و کلّ این اسماء و صفات راجع به اوست. این است که فرموده: "إِلَّا نَسْأَلُ سِرِّي وَأَنَا سِرُّهُ." و آیات متواتره که مدلّ و مشعر بر این مطلب رقیق لطیف است در جمیع کتب سماویّه و صحف الهیه مسطور و مذکور است. چنانچه می فرماید: "سَرُّهُمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ." ۱ و در مقام دیگر می فرماید: "وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ." و در مقام دیگر می فرماید: "لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ." ۳ چنانچه سلطان بقا، روح من فی سراق العماء فداه

می فرماید: "مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ." "قسم به خدا ای ۱۰۸
مخدوم من، اگر قدری در این عبارات تفکر فرمائی ابواب
حکمت الهیه و مصاریع علم نامتناهی را بروجه خود گشوده
یابی. باری، از این بیانات معلوم شد که جمیع اشیاء حاکی از ۱۰۹
اسماء و صفات الهیه هستند. هر کدام به قدر استعداد خود
مدلّ و مشعرند بر معرفت الهیه به قسمی که احاطه کرده
است ظهورات صفاتیّه و اسمائیّه همه غیب و شهود را. این
است که می فرماید: "أَيُّكُونُ لَعَيْرِكَ مِنَ الظُّهُورِ مَا لَيْسَ لَكَ
حَتَّى يَكُونُ هُوَ الْمُظْهَرُّ لَكَ عَمِيَّتٌ عَيْنٌ لَا تَرَاكَ." "و باز سلطان
۱- سورة فضلت، آیه ۵۳ ۲- سورة ذاریات، آیه ۲۱
۳- سورة حشر، آیه ۱۹

ص ۶۶

بقا می فرماید: "مَا رَأَيْتُ شَيْئاً إِلَّا وَقَدْ رَأَيْتُ اللَّهَ فِيهِ أَوْ
قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ. و در روایت کُمیل "نورُ أَشْرَقَ مِنْ صُبحِ الْأَزَلِ
فَيَلُوحُ عَلَى هَيْكَلِ التَّوْحِيدِ آثَارُهُ." و انسان که اشرف و
اکمل مخلوقات است أَشَدُّ دَلَالَةً وَأَعْظَمُ حِكَايَةً است از سائر
معلومات و اکمل انسان و افضل و الطف او مظاهر شمس
حقیقتند. بلکه ما سوای ایشان موجودند به اراده ایشان و
متحرکند به افاضه ایشان. "أَوَّلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْآفَلَكَ."
بلکه کلّ در ساحت قدس ایشان معدوم صرف و مفقود
بحث اند. بلکه منزّه است ذکر ایشان از ذکر غیر و مقدّس
است وصف ایشان از وصف ما سوئی. و این هیاکل قدسیّه
مراپای اوّلّیه ازّلیّه هستند که حکایت نموده اند از غیب
الغیوب و از کلّ اسماء و صفات او از علم و قدرت و سلطنت
و عظمت و رحمت و حکمت و عزّت و جود و کرم. و جمیع
۱۱۰ این صفات از ظهور این جواهر احدیه ظاهر و هویدا است. و
این صفات مختصّ به بعضی، دون بعضی نبوده و نیست. بلکه
جمیع انبیای مقربین و اصفیای مقدّسین به این صفات موصوف
و به این اسماء موسوم اند. نهایت بعضی در بعضی مراتب
أَشَدُّ ظُهُوراً وَأَعْظَمُ نوراً ظاهر می شوند. چنانچه می فرماید:
"تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ." ۱ پس معلوم و محقق

ص ۶۷

شد که محلّ ظهور و بروز جمیع این صفات عالیه و اسمای غیر متناهیہ انبیاء و اولیای او هستند، خواه بعضی از این صفات در آن هیاکل نوریه بر حسب ظاهر، ظاهر شود و خواه نشود. نه این است که اگر صفتی بر حسب ظاهر از آن ارواح مجرّده ظاهر نشود نفی آن صفت از آن محالّ صفات الهیّه و معادن اسماء ربویّه شود. لهذا بر همه این وجودات منیره و طلعات بدیعه حکم جمیع صفات الله از سلطنت و عظمت و امثال آن جاری است اگر چه بر حسب ظاهر به سلطنت ظاهره و غیر آن ظاهر نشوند. و این فقره بر هر ذی بصری ثابت و محقّق است، دیگر احتیاج برهان نیست. بلی، این عباد چون از عیون صافیّه منیره علوم الهیّه تفاسیر کلمات قدسیّه را اخذ نموده اند لهذا تشنه و افسرده در وادی ظنون و غفلت سائرند و از بحر عذب فرات مُعرّض شده در حول ملح اُجاج طائف اند. چنانچه در وصف ایشان و رقاء هوّیه بیان فرموده:

"وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا، ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ." ۱ که ترجمه آن این است: اگر ببینند راه صلاح و رستگاری را، آن را اخذ نمی نمایند و به آن اقبال نمی کنند و اما اگر راه باطل و طغیان و ضلالت را مشاهده کنند آن را برای

۱- سورة اعراف، آیه ۱۴۶

ص ۶۸

خود راه وصول به حقّ قرار دهند. و این اقبال به باطل و اعراض از حقّ ظاهر نشد، یعنی به این ضلالت و گمراهی مبتلا نشدند، مگر به جزای آنکه تکذیب کردند آیات ما را و بودند از نزول آیات ما و ظهورات آن غفلت کنندگان. چنانچه

۱۱۲ مشاهده شد در این ظهور بدیع منبع که کرورها آیات الهیّه از سماء قدرت و رحمت نازل شد با وجود این جمیع خلق اعراض نموده و تمسّک جسته اند به اقوال عبادی که یک حرف از

آن را ادراک نمی نمایند. از این جهت است که در امثال این مسائل واضحی شبهه نموده و خود را از رضوان علم احدیه و ۱۱۳ ریاض حکمت صمدیه محروم نموده اند. باری، راجع به مطلب می شویم که سؤال از آن شده بود که سلطنت قائم با آنکه در احادیث مأثور از انجم مضیئه وارد شده با وجود این اثری از سلطنت ظاهر نشد بلکه خلاف آن تحقیق یافت. چنانچه اصحاب و اولیای او در دست ناس مبتلا و محصور بوده و هستند و در نهایت ذلت و عجز در ملک ظاهرند. بلی، سلطنتی که در کتب در حق قائم مذکور است حق و لا ریب فیه و لیکن آن نه آن سلطنت و حکومتی است که هر نفسی ادراک نماید. و دیگر آنکه جمیع انبیای قبل که بشارت داده اند مردم را به ظهور بعد، همه آن مظاهر قبل ذکر سلطنت ظهور بعد را نموده چنانچه در کتب قبل مسطور است و آن تخصیص

ص ۶۹

به قائم ندارد و در حق جمیع آن مظاهر قبل و بعد حکم سلطنت و جمیع صفات و اسماء ثابت و محقق است زیرا که مظاهر صفات غیبیه و مطالع اسرار الهیه اند چنانچه مذکور شد. و دیگر آنکه مقصود از سلطنت، احاطه و قدرت آن حضرت است بر همه ممکنات و خواه در عالم ظاهر به استیلا و ظاهری ظاهر شود یا نشود. و این بسته به اراده و مشیت خود آن حضرت است. و لیکن بر آن جناب معلوم بوده که سلطنت و غنا و حیات و موت و حشر و نشر که در کتب قبل مذکور است مقصود این نیست که الیوم این مردم احصاء و ادراک می نمایند. بلکه مراد از سلطنت سلطنتی است که در ایام ظهور هر یک از شمس حقیقت بنفسه لافسه ظاهر می شود و آن احاطه باطنیه است که به آن احاطه می نماید کل من فی السموات و الارض را، و بعد به استعداد کون و زمان و خلق در عالم ظاهر به ظهور می آید چنانچه سلطنت حضرت رسول حال در میان ناس ظاهر و هویدا است. و در اول، امر آن حضرت آن بود که شنیدید. چه مقدار اهل کفر و ضلال که علمای آن عصر و اصحاب ایشان باشند بر آن جوهر فطرت و ساذج طینت وارد آوردند. چه مقدار خاشاک ها

و خارها که بر محلّ عبور آن حضرت ریختند. و این معلوم است که آن اشخاص به ظنون خبیثه شیطانیّه خود اذیت به

ص ۷۰

آن هیکل ازلی را سبب رستگاری خود می دانستند زیرا که جمیع علمای عصر به مثل عبدالله اُبَیّ و ابو عامر راهب و کعب بن اشرف و نصر بن حارث، جمیع آن حضرت را تکذیب نمودند و نسبت به جنون و افترا دادند و نسبت هائی که نُعُوذُ بِاللّهِ مِنْ أَنْ يَجْرِيَ بِهِ الْمِدَادُ أَوْ يَتَحَرَّكَ عَلَيْهِ الْقَلَمُ أَوْ يَحْمِلَهُ الْأَلْوَاخُ. بلی، این نسبت ها بود که سبب ایدای مردم نسبت به آن حضرت شد. و این معلوم و واضح است که علمای وقت اگر کسی را ردّ و طرد نمایند و از اهل ایمان ندانند چه بر سر ۱۱۵ آن نفس می آید چنانچه بر سر این بنده آمد و دیده شد. این است که آن حضرت فرمود: "مَا أُوذِيَ نَبِيٌّ بِمِثْلِ مَا أُوذِيْتُ." و در فرقان نسبت ها که دادند و اذیت ها که به آن حضرت نمودند همه مذکور است. فَارْجِعُوا إِلَيْهِ لَعَلَّكُمْ بِمَوَاقِعِ الْأَمْرِ تَطْلُعُونَ. حتّی قسمی بر آن حضرت سخت شد که احدی با آن حضرت و اصحاب او چندی معاشرت نمی نمود و هر نفسی که خدمت آن حضرت می رسید کمال اذیت را به او وارد ۱۱۶ می نمودند. در این موقع یک آیه ذکر می نمایم که اگر چشم بصیرت باز کنی تا زنده هستی بر مظلومی آن حضرت نوحه و ندبه نمائی. و آن آیه در وقتی نازل شد که آن حضرت از شدّت بلایا و اعراض ناس، به غایت افسرده و دل‌تنگ بود، جبرئیل از سدره المنتهای قرب نازل شد و این آیه تلاوت نمود: "وَإِنْ

ص ۷۱

كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلْمًا فِي السَّمَاءِ. " ۱ که ترجمه آن این است که اگر بزرگ است بر تو اعراض معرضین و سخت است بر تو ادبار منافقین و ایدای ایشان، پس اگر مستطیع و می توانی، طلب کن نقبی در زیر اراض یا نردبانی به سوی آسمان، که تلویح بیان این است که چاره نیست و دست از تو بر نمی دارند مگر آنکه در

زیرزمین پنهان شوی و یا به آسمان فرار نمائی. و حال امروز مشاهده نما که چقدر از سلاطین به اسم آن حضرت تعظیم می نمایند و چقدر از بلاد و اهل آن که در ظلّ او ساکن اند و به نسبت به آن حضرت افتخار دارند، چنانچه بر منابر و گلدسته ها این اسم مبارک را به کمال تعظیم و تکریم ذکر می نمایند. و سلاطینی هم که در ظلّ آن حضرت داخل نشده اند و قمیص کفر را تجدید ننموده اند ایشان هم به بزرگی و عظمت آن شمس عنایت مقرر و معترف اند. این است سلطنت ظاهره که مشاهده می کنی. و این لابد است از برای جمیع انبیاء که یا در حیات و یا بعد از عروج ایشان به موطن حقیقی ظاهر و ثابت می شود چنانچه الیوم ملاحظه می گردد. ولیکن آن سلطنت که مقصود است لم یزل و لایزال طائف حول ایشان است و همیشه با ایشان است و آنی انفکاک ۱- سورة انعام، آیه ۳۵

ص ۷۲

نیابد و آن سلطنت باطنیه است که احاطه نموده کلّ من فی السّموات و الارض را. و از جمله سلطنت آن است که از آن شمس احدیه ظاهر شد. آیا نشیدی که به یک آیه چگونه میانه نور و ظلمت و سعید و شقیّ و مؤمن و کافر فصل فرمود؟ و جمیع اشارات و دلالات قیامت که شنیدی از حشر و نشر و حساب و کتاب و غیره کلّ به تنزیل همان یک آیه هویدا شد و به عرصه شهود آمد. و همچنین آن آیه مُنزله، رحمت بود برای ابرار، یعنی انفسی که در حین استماع گفتند: "رَبَّنَا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا" و نَقَمْتُ شِدَّ بَرَّای فُجَّار، یعنی آنهایی که بعد از استماع گفتند: "سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا." و سیف الله بود برای فصل مؤمن از کافر و پدر از پسر. چنانچه دیده اید آنهایی که اقرار نمودند با آنهایی که انکار نمودند در صدد جان و مال هم برآمدند. چه پدرها که از پسرهای اعراض نمودند و چه عاشق ها که از معشوق ها احتراز جستند. و چنان حادث و برنده بود این سیف بدیع که همه نسبت ها را از هم قطع نمود. و از یک جهت ملاحظه فرمائید چگونه وصل نمود.

مثل آنکه ملاحظه شد که جمعی از ناس که سال ها شیطان
 نفس تخم کینه و عدوان ما بین ایشان کاشته بود به سبب ایمان
 به این امر بدیع منیع چنان متحد و موافق شدند که گویا از
 یک صلب ظاهر شده‌اند. کَذَلِكَ يُؤَلِّفُ اللَّهُ بَيْنَ قُلُوبِ الَّذِينَ هُمْ

ص ۷۳

انْقَطَعُوا إِلَيْهِ وَآمَنُوا بِآيَاتِهِ وَكَانُوا مِنْ كَوْنِ الْفَضْلِ بآيَادِي
 الْعَزْمِ مِنَ الشَّارِبِينَ. و دیگر آنکه چقدر از مردم مختلف العقائد و
 مختلف المذهب و مختلف المزاج که از این نسیم رضوان الهی
 و بهارستان قدس معنوی قمیص جدید توحید پوشیدند و از
 کأس تفرید نوشیدند. این است معنی حدیث مشهور که
 فرموده گرگ و میش از یک محل می خورند و می آشامند. و
 حال نظریه عدم معرفت این جهال فرمائید، به مثل امم سابقه
 هنوز منتظرند که کی این حیوانات بر یک خوان مجتمع
 می شوند. این است رتبه ناس. گویا هرگز از جام انصاف
 ننوشیده‌اند و هرگز در سبیل عدل قدم نگذاشته‌اند. از همه
 گذشته این امر و قوعش چه حسنی در عالم احداث می نماید؟
 فَنِعْمَ مَا نُزِّلَ فِي شَأْنِهِمْ : "لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ
 أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا." ۱ و دیگر آنکه ملاحظه فرمائید به تنزیل ۱۲۰
 همین یک آیه منزله از سماء مشیت چگونه حساب خلاق
 کشیده شد که هرکس اقرار نمود و اقبال جست حسنات او
 بر سیئات زیادتی نمود و جمیع خطایای او مغفوشد و مغفور
 آمد. کَذَلِكَ يُصَدِّقُ فِي شَأْنِهِ بِأَنَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ، وَكَذَلِكَ
 يُبَدِّلُ اللَّهُ السَّيِّئَاتِ بِالْحَسَنَاتِ لَوْ أَنَّكُمْ فِي آفَاقِ الْعِلْمِ وَانْقِسِ
 الْحِكْمَةِ تَتَفَرَّسُونَ. و همچنین هرکس از جام حب نصیب
 ۱- سورة اعراف، آیه ۱۷۹

ص ۷۴

برداشت از بحر فیوضات سرمدیه و غمام رحمت ابدیه،
 حیات باقیه ابدیه ایمانیه یافت و هر نفسی که قبول ننمود به
 موت دائمی مبتلا شد. و مقصود از موت و حیات که در کتب
 مذکور است موت و حیات ایمانی است. و از عدم ادراک این

معنی است که عامه ناس در هر ظهور اعتراض نمودند و به شمس هدایت مهتدی نشدند و جمال ازلی را مقتدی نگشتند. چنانچه وقتی که سراج محمدی در مشکات احمدیه مشتعل شد بر مردم حکم بعث و حشر و حیات و موت فرمود. این بود که اعلام مخالفت مرتفع شد و ابواب استهزاء مفتوح گشت. چنانچه از زبان مشرکین، روح الامین خبر داده: "و لَنْ قُلْتَ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ". ۱ مضمون آن این است که اگر بگوئی به این مشرکین که شما مبعوث شده اید بعد از مردن، هر آینه می گویند آنهایی که کافر شده اند به خدا و آیات او، نیست این مگر سحری ظاهر و آشکار و هویدا. و در جای دیگر می فرماید: "وَإِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَإِذَا كُنَّا تُرَابًا أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ؟" ۲ که ترجمه آن این است که می فرماید: اگر عجب می داری پس عجب است قول کافران و معرضان که می گویند: آیا ما تراب بودیم؟ و از روی استهزاء می گفتند که ۱- سوره هود، آیه ۷ ۲- سوره رعد، آیه ۵

ص ۷۵

آیا مائیم مبعوث شدگان؟ این است که در مقام دیگر قهراً لهم می فرماید: "أَفَعَيَيْنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ". ۱ مضمون آن این است که آیا ما عاجز و مانده شدیم از خلق اول؟ بلکه این مشرکین در شک و شبهه هستند از خلق جدید. و علمای تفسیر و اهل ظاهر چون معانی کلمات الهیه را ادراک ننمودند و از مقصود اصلی محتجب ماندند لهذا به قاعده نحو استدلال نمودند "اذا" که بر سر ماضی در آید معنی مستقبل افاده می شود. و بعد در کلماتی که کلمه "اذا" نازل نگشته متحیر ماندند مثل اینکه می فرماید: "و نُفَخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمَ الْوَعِيدِ وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ". ۲ که معنی ظاهر آن این است: دمیده شد در صور و آن است یوم وعید که به نظرها بسیار بعید بود و آمد هر نفسی برای حساب و با اوست راننده و گواه. و در مثل این مواقع یا کلمه "اذا" را مقدر گرفتند و یا مستدل شدند بر اینکه

چون قیامت محقق الوقوع است لهذا به فعل ماضی ادا شد که گویا گذشته است. ملاحظه فرمائید چقدر بی ادراک و تمیزند. نفخه محمدیه را که به این صریحی می فرماید ادراک نمی کنند و از افاضه این نقره الهی خود را محروم می نمایند و منتظر صور اسرافیل که یکی از عباد اوست می شوند با اینکه تحقق ۱- سورة ق، آیه ۱۵ ۲- سورة ق، آیه ۲۰ - ۱۲

ص ۷۶

وجود اسرافیل و امثال او به بیان خود آن حضرت شده. قُلْ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ فَيَسَّ مَا اسْتَبَدَلْتُمْ بِغَيْرِ ۱۲۳ حَقٌّ وَ كُنْتُمْ قَوْمٌ سُوءَ أَخْسَرِينَ. بلکه مقصود از صور، صور محمدی است که بر همه ممکنات دمیده شد و قیامت، قیام آن حضرت بود بر امر الهی. و غافلین که در قبور اجساد مرده بودند همه را به خلعت جدیده ایمانیه مخلف فرمود و به حیات تازه بدیعه زنده نمود. این است وقتی که آن جمال احدیه اراده فرمود که رمزی از اسرار بعث و حشر و جنت و نار و قیامت اظهار فرماید جبرئیل وحی این آیه آورد: "فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُوسَهُمْ وَ يَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيباً." ۱ یعنی زود است این گمراهان وادی ضلالت سرهای خود را از روی استهزا حرکت می دهند و می گویند چه زمان خواهد این امور ظاهر شد؟ تو در جواب بگو که شاید اینکه نزدیک باشد. تلویح همین یک آیه مردم را کافی است اگر به نظر دقیق ۱۲۴ ملاحظه نمایند. سبحان الله، چقدر آن قوم از سبل حق دور بودند. با اینکه قیامت به قیام آن حضرت قائم بود و علامات و انوار او همه ارض را احاطه نموده بود مع ذلک سخریه می نمودند و معتکف بودند به تمائیلی که علمای عصر به افکار عاطل باطل بسته اند و از شمس عنایت ربانیه و ۱- سورة اسراء، آیه ۵۱

ص ۷۷

امطار رحمت سبحانیه غافل گشته اند. بلی، جُعِلَ از روائح قدس ازل محروم است و خفاش از تجلی آفتاب جهانتاب در

گزین. و این مطلب در همه اعصار در حین ظهور مظاهر حق بوده. چنانچه عیسی می فرماید: "لَا بَدَّ لَكُمْ بِأَن تُولَدُوا مَرَّةً أُخْرَى." ۱ و در مقام دیگر می فرماید: "مَنْ لَمْ يُولَدْ مِنَ الْمَاءِ وَ الرُّوحِ لَا يَقْدِرُ أَنْ يَدْخُلَ مَلَكُوتَ اللَّهِ. الْمَوْلُودُ مِنَ الْجَسَدِ جَسَدٌ هُوَ وَ الْمَوْلُودُ مِنَ الرُّوحِ هُوَ رُوحٌ." ۲ که ترجمه آن این است: نفسی که زنده نشده است از ماء معرفت الهی و روح قدسی عیسوی، قابل ورود و دخول در ملکوت ربانی نیست زیرا هرچه از جسد ظاهر شد و تولد یافت پس اوست جسد، و متولد شده از روح که نفس عیسوی باشد پس اوست روح. خلاصه معنی آنکه هر عبادی که از روح و نفخه مظاهر قدسیه در هر ظهور متولد و زنده شدند بر آنها حکم حیات و بعث و ورود در جنت محبت الهیه می شود و من دون آن حکم غیر آن که موت و غفلت و ورود در نار کفر و غضب الهی است می شود. و در جمیع کتب و الواح و صحائف، مردمی که از جام های لطیف معارف نچشیده اند و به فیض روح القدس وقت قلوب ایشان فائز نشده، بر آنها حکم موت و نار و عدم بصرو قلب و سمع شده. چنانچه از قبل ذکر شده: "لَهُمْ

۱ و ۲- انجیل یوحنا، فصل ۳، آیه ۵-۷

ص ۷۸

- ۱۲۶ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا." ۱ و در مقام دیگر در انجیل مسطور است که روزی یکی از اصحاب عیسی والدش وفات نمود و او خدمت حضرت معروض داشت و اجازه خواست که برود و او را دفن و کفن نموده راجع شود. آن جوهر انقطاع فرمود:
- "دَعِ الْمَوْتَى لِيَدْفِنُوهُ الْمَوْتَى." ۲ یعنی واگذار مرده ها را تا دفن کنند مرده ها. و همچنین دو نفر از اهل کوفه خدمت حضرت امیر آمدند. یکی را بیتی بود که اراده بیع آن داشت و دیگری مشتری بود. و قرار بر آن داده بودند که به اطلاع آن حضرت این مباحثه وقوع یابد و قبالة مسطور گردد. آن مظهر امر الهی به کاتب فرمودند که بنویس: "قَدْ اشْتَرَى مَيِّتٌ عَنْ مَيِّتٍ بَيْتًا مَحْدُودًا بِحُدُودِ أَرْبَعَةٍ، حَدٌّ إِلَى الْقَبْرِ وَ حَدٌّ إِلَى اللَّحْدِ وَ حَدٌّ إِلَى الصَّرَاطِ، وَ حَدٌّ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَ
- ۱۲۷

إِنَّمَا إِلَى النَّارِ. " حال اگر این دو نفر از صور حیات علوی زنده شده بودند و از قبر غفلت به محبت آن حضرت مبعوث گشته بودند البته اطلاق موت بر ایشان نمی شد. و هرگز در هیچ ۱۲۸ عهد و عصر جز حیات و بعث و حشر حقیقی مقصود انبیاء و اولیاء نبوده و نیست. و اگر قدری تعقل شود در همین بیان آن حضرت، کشف جمیع امور می شود که مقصود از لحد و قبر و صراط و جنت و نار چه بود. ولیکن چه چاره که جمیع ناس ۱- سورة اعراف، آیه ۱۷۸ ۲- انجیل لوقا، فصل ۹، آیه ۶۰

ص ۷۹

در لحد نفس محجوب و در قبر هوئ مدفونند. خلاصه اگر قدری از زلال معرفت الهی مرزوق شوید می دانید که حیات حقیقی حیات قلب است نه حیات جسد. زیرا که در حیات جسد همه ناس و حیوانات شریکند ولیکن این حیات مخصوص است به صاحبان افتده منیره که از بحر ایمان شاربند و از ثمره ایقان مرزوق. و این حیات را موت از عقب نباشد و این بقا را فنا از پی نیاید. چنانچه فرموده اند: "الْمُؤْمِنُ حَيٌّ فِي الدَّارَيْنِ." اگر مقصود حیات ظاهره جسدی باشد که مشاهده می شود موت آن را اخذ می نماید. و همچنین ۱۲۹ بیانات دیگر که در همه کتب مذکور و ثبت شده مدلل است بر این مطلب عالی و کلمه متعالی ۰ و همچنین آیه مبارکه که در حق حمزه سید الشهداء و ابو جهل نازل شد برهانی است واضح و حجتی است لائح که می فرماید: "أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا." ۱ و این آیه در وقتی از سماء مشیت نازل شد که حمزه به ردای مقدس ایمان متردی شده بود و ابو جهل در کفر و اعراض ثابت و راسخ بود. از مصدر الوهیت کبری و مکمن ربوبیت عظمی حکم حیات بعد از موت درباره حمزه شد و بر خلاف در حق ابو جهل. این بود ۱- سورة انعام، آیه ۱۲۲

ص ۸۰

که نائره کفر در قلوب مشرکین مشتعل شد و هوای اعراض به حرکت آمد. چنانچه فریاد بر آوردند که حمزه چه زمان مرد و کی زنده شد و چه وقت این حیات بر او عرضه گشت؟ و چون این بیانات شریفه را ادراک نمی نمودند و به اهل ذکر هم تمسک نجستند تا رشحی از کوثر معانی بر آنها مبذول فرمایند

۱۳۰ لهذا این نوع فسادها در عالم جریان یافت. چنانچه الیوم می بینی که با وجود شمس معانی، جمیع ناس از اعالی و ادانی تمسک به جُعل های ظلمانی و مظاهر شیطانی بسته اند و متصل مسائل مشکله خود را از ایشان مستفسر می شوند و ایشان نظر به عدم عرفان چیزی جواب می گویند که ضرری بر اسباب ظاهره ایشان نرساند. و این معلوم و واضح است که جُعل خود قسمتی از نسیم مشک بقا نبرده و به رضوان ریاحین معنوی قدم نگذاشته، با وجود این چگونه می تواند رائحه عطربه مشام دیگران رساند؟ لم یزل شأن این عباد این بوده و خواهد بود. وَلَنْ يَفُوزَ بِآثَارِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَقْبَلُوا إِلَيْهِ وَأَعْرَضُوا عَنْ مَظَاهِرِ الشَّيْطَانِ وَ كَذَلِكَ أَثَبَّتَ اللَّهُ حُكْمَ الْيَوْمِ مِنْ قَلَمِ الْعِزَّةِ عَلَى لَوْحٍ كَانَ خَلْفَ سُرَادِقِ الْعَرْشِ مَكْتُونًا. اگر ملتفت به این بیانات شوید و تفکر در ظاهر و باطن آن بفرمائید جمیع مسائل مشکله را که الیوم سدی شده میان عباد و معرفت یوم التَّنَاد عارف شوی دیگر احتیاج به سؤال نخواهی

ص ۸۱

داشت. انشاء الله امیدواریم که از شاطی بحر الهی لب تشنه و محروم بر نگردید و از حرم مقصود لایزالی بی بهره راجع نشوید. دیگر تا همت و مجاهده شما چه کند. باری،

۱۳۱ مقصود از این بیانات واضحه اثبات سلطنت آن سلطان السلاطین بود. حال انصاف دهید که این سلطنت که به یک حرف و بیان این همه تصرف و غلبه و هیمنه داشته باشد اکبر و اعظم است یا سلطنت این سلاطین که بعد از اعانت رعایا و فقرا، ایشان را چند صباحی مردم به حسب ظاهر تمکین می نمایند و لیکن به قلب همه معرض و مدبرند؟ و این

سلطنت به حرفی عالم را مسخر نموده و حیات بخشیده و وجود افاضه فرموده. مَا لِلْأَرَابِ وَرَبِّ الْأَرَابِ. چه می توان ذکر نسبت نمود که همه نسبت ها منقطع است از ساحت قدس سلطنت او. و اگر خوب ملاحظه شود خدام درگاه او سلطنت می نمایند بر همه مخلوقات و موجودات. چنانچه ظاهر شده و می شود. باری، این است یک معنی از سلطنت باطنی که نظر به استعداد و قابلیت ناس ذکر شد. و از برای آن نقطه وجود و طلعت محمود سلطنت هاست که این مظلوم قادر بر اظهار آن رتبه نیست و خلق لایق ادراک آن نه. فَسُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُ الْعِبَادُ فِي سُلْطَنَتِهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُذَكِّرُونَ. سؤالی ۱۳۳ می نمایم از آن جناب که اگر مقصود از سلطنت، حکم ظاهر و

ص ۸۲

غلبه و اقتدار ظاهر ملکی باشد که همه ناس مقهور شوند و به ظاهر مطیع و منقاد گردند تا دوستان مستریح و معزّو دشمنان مخدول و منکوب شوند، پس در حق ربّ العزّه که مسلماً سلطنت به اسم اوست و جمیع به عظمت و شوکت او معترفند این نوع از سلطنت صادق نمی آید. چنانچه مشاهده می نمائی که اکثر اراض در تصرف دشمنان اوست و جمیع بر خلاف رضای او حرکت می نمایند و همه کافر و معرض و مدبرند از آنچه به آن امر فرموده و مقبل و فاعل اند آنچه را نهی نموده و دوستان او همیشه در دست دشمنان مبتلا و مقهورند. چنانچه همه اینها اظهر من الشمس واضح است. ۱۳۴ پس بدان ای سائل طالب که هرگز سلطنت ظاهره نزد حق و اولیای او معتبر نبوده و نخواهد بود. و دیگر آنکه اگر مقصود از غلبه و قدرت، قدرت و غلبه ظاهری باشد کار بسیار بر آن جناب سخت می شود. مثل آنکه می فرماید: "وَإِنْ جُنَدْنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ." ۱ و در مقام دیگر می فرماید: "يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورُهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ." ۲ و دیگر: "هُوَ الْغَالِبُ فَوْقَ

۱۳۵ کُلِّ شَيْءٍ." مثل اینکه اکثری از فرقان صریح بر این مطلب است. و اگر مقصود این باشد که این همج رعاع می گویند مفری برای ایشان نمی ماند

ص ۸۳

مگر انکار جمیع این کلمات قدسیّه و اشارات ازلیّه را نمایند.
 زیرا که جُنْدی از حسین بن علی اعلی در ارض نبوده که اقرب
 الی الله باشد و آن حضرت بر روی ارض مثلی و شبهی
 نداشت. لَوْلَاهُ لَمْ يَكُنْ مِثْلُهُ فِي الْمُلْكِ. با وجود این شنیدید
 که چه واقع شد. اَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ. حال اگر بر
 ۱۳۶ حسب ظاهر تفسیر کنید این آیه هیچ در حق اولیای خدا و
 جنود او بر حسب ظاهر صادق نمی آید چه که آن حضرت که
 جندیّتش مثل شمس لائح و واضح است در نهایت مغلوبیّت
 و مظلومیّت در ارض طَفَّ کأسِ شهادت را نوشیدند. و
 همچنین در آیه مبارکه که می فرماید: "يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا
 نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورُهُ وَلَوْ
 كَرِهَ الْكَافِرُونَ"، ۱ اگر بر ظاهر ملکی تفسیر شود هرگز موافق
 نیاید زیرا که همیشه انوار الهی را بر حسب ظاهر اطفاء
 نمودند و سراج های صمدانی را خاموش کردند. مع ذلک غلبه
 از کجا ظاهر می شود و منع در آیه شریفه که می فرماید: "و
 يَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورُهُ" ۲ چه معنی دارد؟ چنانچه ملاحظه شد
 جمیع انوار از دست مشرکین در محلّ امنی نیاسودند و شربت
 راحتی نیاشامیدند. و مظلومیّت این انوار به قسمی بود که هر
 نفسی بر آن جواهر وجود وارد می آورد آنچه را اراده می نمود
 ۱ و ۲ - سورة توبه، آیه ۳۲

ص ۸۴

چنانچه همه را احصاء و ادراک نمودند. مع ذلک چگونه این
 مردم از عهده معانی و بیان این کلمات الهی و آیات عزّ
 ۱۳۷ صمدانی بر می آیند؟ باری، مقصود نه چنان است که ادراک
 نمودند بلکه مقصود از غلبه و قدرت و احاطه مقامی دیگر و
 امری دیگر است. مثلاً ملاحظه فرمائید غلبه ترشحات دم آن
 حضرت را که بر تراب ترشّح نموده و به شرافت و غلبه آن
 دم، تراب چگونه غلبه و تصرف در اجساد و ارواح ناس

فرموده. چنانچه هر نفسی برای استشفاء به ذره ای از آن
 مرزوق شد شفا یافت و هر وجود که برای حفظ مال قدری از
 آن تراب مقدّس را به یقین کامل و معرفت ثابتۀ راسخه در
 بیت نگاه داشت جمیع مالش محفوظ ماند. و این مراتب
 تأثیرات آن است در ظاهر و اگر تأثیرات باطنیه را ذکر نمایم
 البتّه خواهند گفت تراب را ربّ الارباب دانسته و از دین خدا
 ۱۳۸ بالمرّه خارج گشته. و همچنین ملاحظه نما، با اینکه به نهایت
 ذلّت آن حضرت شهید شد و احدی نبود که آن حضرت را در
 ظاهر نصرت نماید و یا غسل دهد و کفن نماید مع ذلک حال
 چگونه از اطراف و اکناف بلاد چقدر از مردم که شدّ رحال
 می نمایند برای حضور در آن ارض که سر بر آن آستان بمالند.
 ۱۳۹ این است غلبه و قدرت الهی و شوکت و عظمت ربّانی. و
 همچه تصوّر نمائی که این امور بعد از شهادت آن حضرت

ص ۸۵

واقع شده و چه ثمری برای آن حضرت مترتب است زیرا که
 آن حضرت همیشه حیّ است به حیات الهی و در رفرف امتناع
 قرب و سدره ارتفاع وصل ساکن. و این جواهر وجود در
 مقام انفاق کلّ قائم اند، یعنی جان و مال و نفس و روح همه
 را در راه دوست انفاق نموده و می نمایند و هیچ رتبه ای
 نزدشان احبّ از این مقام نیست. عاشقان جز رضای معشوق
 ۱۴۰ مطلبی ندارند و جز لقای محبوب منظوری نجویند. دیگر اگر
 بخواهم رشحی از اسرار شهادت و ثمرهای آن را ذکر نمایم
 البتّه این الواح کفایت نکند و به انتها نرساند. انشاء الله
 امیدواریم که نسیم رحمتی بوزد و شجره وجود از ربیع الهی
 خلعت جدید پوشد تا به اسرار حکمت ربّانی پی ببریم و به
 عنایت او از عرفان کلّ شیء بی نیاز گردیم. تا حال نفسی
 مشهود نگشت که به این مقام فائز آید مگر معدودی قلیل که
 هیچ معروف نیستند تا بعد قضای الهی چه اقتضا نماید و از
 خلف سراق امضا چه ظاهر شود. کَذَلِكَ نَذْكُرْ لَكُمْ مِنْ بَدَائِعِ
 امْرِ اللَّهِ وَ نُلْقِي عَلَيْكُمْ مِنْ نِعَمَاتِ الْفِرْدَوْسِ لَعَلَّكُمْ بِمَوَاقِعِ
 الْعِلْمِ تَصِلُونَ وَ مِنْ ثَمَرَاتِ الْعِلْمِ تُرْزَقُونَ. پس به یقین باید

دانست که این شمس عظمت اگر چه بر نقطه تراب جالس
باشند بر عرش اعظم ساکن اند و اگر فلسی نزدشان موجود
نباشد بر رفرف غنا طائراند و در حینی که در دست

ص ۸۶

دشمنان مبتلایند بر یمین قدرت و غلبه ساکن و در کمال
ذلت ظاهره بر عرش عزت صمدانی جالس و متکا و در
۱۴۱ نهایت عجز ظاهری بر کرسی سلطنت و اقتدار قائم. این است

که عیسی بن مریم روزی بر کرسی جالس شدند و به نغمات
روح القدس بیاناتی فرمودند که مضمون آن این است: ای
مردم، غذای من از گیاه ارض است که به آن سدّ جوع می نمایم
و فراش من سطح زمین است و سراج من در شب ها روشنی
ماه است و مرکوب من پاهای منست و کیست از من غنی تر
بر روی زمین؟ قسم به خدا که صد هزار غنا طائف حول این
فقر است و صد هزار ملکوت عزت طالب این ذلت. اگر به
رشحی از بحر این معانی فائز شوی از عالم ملک و هستی

۱۴۲ درگذری و چون طیر نار در حول سراج بهّاج جان بازی. و

مثل این از حضرت صادق ذکر شده که روزی شخصی از
اصحاب در خدمت آن حضرت شکایت از فقر نمود. آن جمال
لا یزالی فرمودند که تو غنی هستی و از شراب غنا آشامیده ای.
آن فقیر از بیان طلعت منیر متحیر شد که چگونه غنی هستم
که به فلسی محتاجم؟ آن حضرت فرمود: آیا محبت ما را
نداری؟ عرض نمود: بلی، یا ابن رسول الله. فرمود: آیا به هزار
دینار این را مبیاعه می نمایی؟ عرض نمود که به جمیع دنیا و
آنچه در آن است نمی دهم. حضرت فرمودند: آیا نفسی که چنین

ص ۸۷

چیزی نزد او باشد که او را به عالم ندهد چگونه فقیر است؟

۱۴۳

و این فقر و غنا و ذلت و عزت و سلطنت و قدرت و مادون
آن که نزد این همج رعاع معتبر است در آن ساحت مذکور
نیست. چنانچه می فرماید: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى
اللّٰهِ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ." ۱ پس مقصود از غنا، غنای از ما سوی

است و از فقر، فقر بالله. و دیگر آنکه روزی عیسی بن مریم را یهود احاطه نمودند و خواستند که آن حضرت اقرار فرماید بر اینکه ادّعی مسیحی و پیغمبری نمودند تا حکم بر کفر آن حضرت نمایند و حدّ قتل بر او جاری سازند. تا آنکه آن خورشید سماء معانی را در مجلس فیلاطس و قیافا که اعظم علمای آن عصر بود حاضر نمودند. و جمیع علما در آن محضر حضور هم رساندند و جمع کثیری برای تماشا و استهزاء و اذیت آن حضرت مجتمع شدند. و هرچه از آن حضرت استفسار نمودند که شاید اقرار بشنوند حضرت سکوت فرمودند و هیچ متعرّض جواب نشدند. تا آنکه ملعونی برخاست و آمد در مقابل آن حضرت و قسم داد آن حضرت را که آیا تو نگفتی که منم مسیح الله و منم ملک الملوک و منم صاحب کتاب و منم مخرب یوم سبت؟ آن حضرت رأس مبارک را بلند نموده فرمودند: "أَمَا تَرَى بَانَ ابْنِ الْإِنْسَانِ قَدْ جَلَسَ

۱- سورة فاطر، آیه ۱۵

ص ۸۸

عَنْ يَمِينِ الْقُدْرَةِ وَالْقُوَّةِ؟"۱ یعنی آیا نمی بینی که پسر انسان جالس بر یمین قدرت و قوّت الهی است؟ و حال آنکه بر حسب ظاهر هیچ اسباب قدرت نزد آن حضرت موجود نبود مگر قدرت باطنیه که احاطه نموده بود کلّ من فی السّموات و الارض را. دیگر چه ذکر نمایم که بعد از این قول بر آن حضرت چه وارد آمد و چگونه به او سلوک نمودند. بالاخره چنان در صدد ایداء و قتل آن حضرت افتادند که به فلک ۱۴۵ چهارم فرار نمود. و همچنین در انجیل لوقا مذکور است که روزی دیگر آن حضرت بر یکی از یهود گذشت که به مرض فلج مبتلا شده بود و بر سریر افتاده. چون آن حضرت را دید به قرائن شناخت آن حضرت را و استغاثه نمود و آن حضرت فرمودند: "قُمْ عَنْ سَرِيرِكَ فَإِنَّكَ مَغْفُورٌ خَطَايَاكَ." ۲ چند یهود که در آن مکان حضور داشتند اعتراض نمودند که "هَلْ يُمَكِّنُ لِأَحَدٍ أَنْ يَغْفِرَ الْخَطَايَا إِلَّا اللَّهُ." ۳ فَالْتَمَتِ الْمَسِيحُ إِلَيْهِمْ وَقَالَ: "أَيُّمَا أَسْهَلُ أَنْ أَقُولَ لَهُ قُمْ فَاحْمِلْ

سَرِيرَكَ أَمْ أَقُولَ لَهُ مَغْفُورَةٌ خَطَايَاكَ لِتَعْلَمُوا
 بِأَنَّ لَابْنَ الْإِنْسَانِ سُلْطَانًا عَلَى الْأَرْضِ
 لِمَغْفِرَةِ الْخَطَايَا" که ترجمه آن به فارسی این است: چون آن
 حضرت به آن عاجز مسکین فرمودند که برخیز، بدرستی که
 معاصی تو آمرزیده شد، جمعی از یهود اعتراض نمودند که آیا
 ۱- انجیل متی، فصل ۲۶، آیه ۶۴ و ۲ و ۳- انجیل لوقا، فصل ۵،
 آیه ۱۸-۲۶

ص ۸۹

جز پروردگار غالب قادر کسی قادر بر غفران عباد هست؟ آن
 حضرت ملتفت به ایشان شده فرمودند که آیا کدام اسهل
 است نزد شما از اینکه بگویم به این عاجز فالج برخیز و برو
 و یا آنکه بگویم آمرزیده است گناهان تو، تا آنکه بدانید که
 از برای پسر انسان سلطانی است در ارض برای آمرزش
 ذنوب مذنبان. این است سلطنت حقیقی و اقتدار اولیای الهی.
 همه این تفصیل که مکرر ذکر می شود از همه مقام و همه
 جا، مقصود این است که بر تلویحات کلمات اصفیای الهی
 مطلع شوید که شاید از بعضی عبارات قدم نلغزد و قلب
 مضطرب نشود و به قدم یقین در صراط حقّ یقین قدم گذاریم
 ۱۴۶
 که لعلّ نسیم رضا از ریاض قبول الهی بوزد و این فانیان را به
 ملکوت جاودانی رساند و عارف شوی بر معانی سلطنت و
 امثال آن که در اخبار و آیات ذکر یافته. و دیگر آنکه بر آن
 جناب محقق و معلوم بوده آنچه را که یهود و نصاری به آن
 تمسک بسته اند و بر جمال محمدی اعتراض می نمودند بعینه در
 این زمان اصحاب فرقان به همان تشبث نموده و بر نقطه
 بیان، روح من فی ملکوت الامر فداه اعتراض می نمایند. این
 بی خردان را مشاهده فرما که حرف یهودان را الیوم می گویند
 و شاعر نیستند. فنعم ما نُزِّلَ مِنْ قَبْلُ فِي شَأْنِهِمْ: "ذَرَهُمْ فِي
 خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ." ۱ " لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ." ۲
 ۱- سورة انعام، آیه ۹۱ و ۲- سورة حجر، آیه ۷۲

ص ۹۰

۱۴۷ چون غیب ازلی و ساذج هویت، شمس محمدی را از افق علم و

معانی مشرق فرمود از جمله اعتراضات علمای یهود آن بود که بعد از موسی نبی مبعوث نشود. بلی، طلعتی در کتاب مذکور است که باید ظاهر شود و ترویج ملت و مذهب او را نماید تا شریعه شریعت مذکوره در تورات همه ارض را

احاطه نماید. این است که از لسان آن ماندگان وادی بُعد و ضلالت، سلطان احدیت می فرماید: "وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ. غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ." ۱ ترجمه آن این است که گفتند یهودان دست خدا بسته شده.

بسته باد دست های خود ایشان و ملعون شدند به آنچه افترا بستند. بلکه دست های قدرت الهی همیشه باز و مهیمن

۱۴۸ است، "يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ." ۲ اگر چه شرح نزول این آیه را

علمای تفسیر مختلف ذکر نموده اند و لکن بر مقصود ناظر

شوید که می فرماید: نه چنین است یهود خیال نمودند که

سلطان حقیقی طلعت موسوی را خلق نمود و خلعت پیغمبری

بخشید و دیگر دست هایش مغلول و بسته شد و قادر نیست

بر ارسال رسولی بعد از موسی. ملتفت این قول بی معنی شوید

که چقدر از شریعه علم و دانش دور است. و الیوم جمیع این

مردم به امثال این مزخرفات مشغول اند. و هزار سال بیش

۱- سورة مائده، آیه ۶۴ ۲- سورة فتح، آیه ۱۰

ص ۹۱

می گذرد که این آیه را تلاوت می نمایند و بر یهود من حیث

لا یَشْعُرُ اعتراض می نمایند و ملتفت نشدند و ادراک ننمودند به

اینکه خود سرّاً و جهراً می گویند آنچه را که یهود به آن

معتقدند. چنانچه شنیده اید که می گویند جمیع ظهورات منتهی

شده و ابواب رحمت الهی مسدود گشته، دیگر از مشارق

قدس معنوی شمسی طالع نمی شود و از بحر قدم صمدانی

امواجی ظاهر نگردد و از خیام غیب ربّانی هیکلی مشهود

نیاید. این است ادراک این همج رعاع. فیض کلیّه و رحمت

منبسطه که به هیچ عقلی و ادراکی انقطاع آن جائز نیست

جائز دانسته و از اطراف و جوانب، کمر ظلم بسته و همّت

گماشته‌اند که نار سدره را به ماء ملح ظنون مخمود نمایند و غافل از اینکه زجاج قدرت، سراج احدیه را در حصن حفظ خود محفوظ می‌دارد. و همین ذلت کافی است این گروه را که از اصل مقصود محروم ماندند و از لطیفه و جوهر امر محبوب گشتند. لاجل آنکه منتهی فیض الهی که برای عباد مقدر شده لقاء الله و عرفان اوست که کلّ به آن وعده داده شده‌اند. و این نهایت فیض فیاض قدم است برای عباد او و کمال فضل مطلق است برای خلق او که هیچ یک از این عباد به آن مرزوق نشدند و به این شرافت کبری مشرف نگشتند. و با اینکه چقدر از آیات منزله که صریح به این مطلب عظیم و امر کبیر

ص ۹۲

است مع ذلک انکار نموده‌اند و به هوای خود تفسیر کرده‌اند. چنانچه می‌فرماید: "وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَٰئِكَ يُسَوُّوْنَ مِنْ رَحْمَتِي وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ." ۱ و همچنین می‌فرماید: "الَّذِينَ يُظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ." ۲ و در مقام دیگر: "قَالَ الَّذِينَ يُظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً." ۳ و در مقامی دیگر: "فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا." ۴ و در مقامی دیگر: "يَدَّبَّرُوا مِرْفَعًا" ۵

۱۴۹ - جمیع این آیات مدله بر لقاء را که حکمی محکم تر

از آن در کتب سماوی ملحوظ نگشته انکار نموده‌اند و از این

رتبه بلند اعلی و مرتبه ارجمند ابهی خود را محروم

ساخته‌اند. و بعضی ذکر نموده‌اند که مقصود از لقاء، تجلی الله

است در قیامت. و حال آنکه اگر گویند تجلی عام مقصود

است این در همه اشیاء موجود است. چنانچه از قبل ثابت

شد که همه اشیاء محلّ و مظهر تجلی آن سلطان حقیقی

هستند و آثار اشراق شمس مجلی در مرایای موجودات

موجود و لائح است. بلکه اگر انسان را بصر معنوی الهی

مفتوح شود ملاحظه می‌نماید که هیچ شیء بی ظهور تجلی

۱- سورة عنكبوت، آیه ۲۳ - ۲- سورة بقره، آیه ۴۶

ص ۹۳

پادشاه حقیقی موجود نه. چنانچه همه ممکنات و مخلوقات را
ملاحظه می نمائید که حاکی اند از ظهور و بروز آن نور معنوی.
و ابواب رضوان الهی را مشاهده می فرمائید که در همه اشیاء
مفتوح گشته برای ورود طالبین در مدائن معرفت و حکمت و
دخول واصلین در حدائق علم و قدرت. و در هر حدیقه ای
عروس معانی ملاحظه آید که در غرف های کلمات در نهایت
تزئین و تلطیف جالس اند. و اکثر آیات فرقانی بر این مطلب
روحانی مدلل و مشعر است. "وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ
بِحَمْدِهِ".^۱ شاهدی است ناطق، "وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا"^۲
گواهی است صادق. حال اگر مقصود از لقاء الله، لقاء این
تجلیات باشد پس جمیع ناس به لقاء طلعت لایزال آن سلطان
بی مثال مشرف اند دیگر تخصیص به قیامت چرا؟ و اگر گویند
مقصود تجلی خاص است آن هم اگر در عین ذات است در
حضرت علم ازلا، چنانچه جمعی از صوفیه این مقام را تعبیر به
فیض اقدس نموده اند، بر فرض تصدیق این رتبه، صدق لقاء
برای نفسی در این مقام صادق نیاید لاجل آنکه این رتبه در
غیب ذات محقق است واحدی به آن فائز نشود. "السَّيْلُ
مَسْدُودٌ وَالطَّلَبُ مَرْدُودٌ".^۳ افنده مقرّین به این مقام طیران
نمایند تا چه رسد به عقول محدودین و محتجبین. و اگر
۱-سوره اسراء، آیه ۴۴ ۲-سوره نبا، آیه ۲۹

۱۵۰

۱۵۱

ص ۹۴

گویند تجلی ثانی است که معبر به فیض مقدّس شده این
مسلماً در عالم خلق است، یعنی در عالم ظهور اولیه و بروز
بدعیه. و این مقام مختصّ به انبیاء و اولیای اوست چه که
اعظم و اکبر از ایشان در عوالم وجود موجود نگشته. چنانچه
جمیع بر این مطلب مقرّ و مدّعن اند. و ایشانند محالّ و
مظاهر جمیع صفات ازلیّه و اسماء الهیه. و ایشانند مرایائی

که تمام حکایت می نمایند و جمیع آنچه به ایشان راجع است
 فی الحقیقه به حضرت ظاهر مستور راجع. و معرفت مبدأ و
 وصول به او حاصل نمی شود مگر به معرفت و وصول این
 کینونات مشرقه از شمس حقیقت. پس، از لقاء این انوار
 مقدسه لقاء الله حاصل می شود و از علمشان علم الله و از
 وجهشان وجه الله و از اولیت و آخریت و ظاهریّت و باطنیّت
 این جواهر مجرّده ثابت می شود از برای آن شمس حقیقت بآنّه
 "هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ." ۱ و همچنین سائر
 اسماء عالیّه و صفات متعالیه. لهذا هر نفسی که به این انوار
 مضییّه ممتنع و شمس مشرقه لائح در هر ظهور موفق و
 فائز شد او به لقاء الله فائز است و در مدینه حیات ابدیّه
 باقیه وارد. و این لقاء میسر نشود برای احدی الا در قیامت
 ۱۵۲ که قیام نفس الله است به مظهر کلیّه خود. و این است معنی
 ۱- سورة حدید، آیه ۳

ص ۹۵

قیامت که در کلّ کتب مسطور و مذکور است و جمیع بشارت
 داده شده اند به آن یوم. حال ملاحظه فرمائید که آیا یومی از
 این یوم عزیزتر و بزرگ تر و معظّم تر تصوّر می شود که
 انسان چنین روز را از دست بگذارد و از فیوضات این یوم که
 به مثابه ابر نیسان از قبل رحمان در جریان است خود را
 محروم نماید؟ و بعد از آنکه به تمام دلیل مدلل شد که یومی
 اعظم از این یوم و امری اعزّ از این امر نه، چگونه می شود که
 انسان به حرف متوهمین و ظانین از چنین فضل اکبر مأیوس
 گردد؟ و بعد از همه این دلائل محکمه متقنه که هیچ عاقلی
 را گریزی نه و هیچ عارفی را مفری نه آیا روایت مشهور را
 نشنیده اند که می فرماید: "اِذَا قَامَ الْقَائِمُ قَامَتِ الْقِيَامَةُ"؟ و
 همچنین ائمه هدی و انوار لا تطفئ "هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ
 اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ" ۱ را که مسلماً از امورات محدثه در
 قیامت می دانند به حضرت قائم و ظهور او تفسیر نموده اند.

پس ای برادر، معنی قیامت را ادراک نما و گوش را از حرف های
 این مردم مردود پاک فرما. اگر قدری به عوالم انقطاع قدم

گذاری شهادت می دهید که یومی اعظم از این یوم و قیامتی
اکبر از این قیامت متصور نیست و یک عمل در این یوم
مقابل است با اعمال صد هزار سنه، بلکه استغفرالله از
۱- سورة بقره، آیه ۲۱۰

ص ۹۶

این تحدید زیرا که مقدس است عمل این یوم از جزای
محدود. و این همج رعاع چون معنی قیامت و لقای الهی را
ادراک نمودند لهذا از فیض او بالمره محجوب ماندند. با
اینکه مقصود از علم و زحمات آن وصول و معرفت این مقام
است، مع ذلک همه مشغول به علوم ظاهره شده اند. چنانچه
آنی منفک نیستند و از جوهر علم و معلوم چشم پوشیده اند.
گویا نمی از یم علم الهی ننوشتند و به قطره ای از سحاب فیض
۱۵۴ رحمانی فائز نگشتند. حال ملاحظه فرمائید اگر کسی در یوم
ظهور حق ادراک فیض لقاء و معرفت مظاهر حق را ننماید آیا
صدق عالم بر او می شود اگر چه هزار سنه تحصیل کرده باشد و
جميع علوم محدوده ظاهریه را اخذ نموده باشد؟ و این
بالبدیهه معلوم است که تصدیق علم در حق او نمی شود. و لکن
اگر نفسی حرفی از علم ندیده باشد و به این شرافت کبری
فائز شود البته او از علمای ربّانی محسوب است زیرا به غایت
۱۵۵ قصوای علم و نهایت و منتهای آن فائز گشته. و این رتبه هم
از علائم ظهور است چنانچه می فرماید: "يَجْعَلُ أَعْلَاكُم
أَسْفَلَکُمْ وَ أَسْفَلَکُمْ أَعْلَاکُمْ." و همچنین در فرقان می فرماید:
"و نُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضِعُوا فِي الْأَرْضِ وَ
نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ." ۱ و این مشاهده شد که الیوم چه
۱- سورة قصص، آیه ۵

ص ۹۷

مقدار از علماء نظریه اعراض در اسفل اراضی جهل ساکن
شده اند و اسامیشان از دفتر عالین و علماء محوشده. و چه
مقدار از جهّال، نظریه اقبال، به اعلی افق علم ارتفاع جستند
و اسمشان در الواح علم و به قلم قدرت ثبت گشته. کذلک

"يَمْنَحُوا اللَّهَ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتْ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ." ۱ این است که گفته اند: "طلب الدلیل عند حصول المدلول قبیح و الاشتغال بالعلم بعد الوصول إلى المعلوم مذموم." قل یا اهل الارض هذا فتی ناری یرکض فی بریة الروح و یبشرکم بسراج الله و یدکرکم بالامر الذی کان عن افق القدس فی شطر العراق تحت حجاب التور بالسیر مشهوداً. ای دوست من، اگر قدری ۱۵۶

در سماوات معانی فرقان طیران فرمائی و در ارض معرفت الهی که در آن مبسوط گشته تفرج نمائی بسیار از ابواب علوم بر وجه آن جناب مفتوح شود و خواهید یقین نمود بر اینکه جمیع این امور که الیوم این عباد را منع می نماید از ورود در شاطی بحر ازلی بعینها در ظهور نقطه فرقان هم مردم آن عصر را منع نموده از اقرار به آن شمس و اذعان به آن. و همچنین بر اسرار رجعت و بعثت مطلع شوی و به اعلیٰ عُرف یقین و اطمینان مقرّیابی. از جمله اینکه روزی جمعی از ۱۵۷

مجاهدان آن جمال بی مثال و محرومان از کعبه لایزال از روی ۱ - سورة رعد، آیه ۳۹

ص ۹۸

استهزاء عرض نمودند: "إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ." ۱ مضمون آن این است که پروردگار عهد کرده است به ما که ایمان نیاوریم به رسولی مگر آنکه معجزه هابیل و قابیل را ظاهر فرماید، یعنی قربانی کند و آتشی از آسمان بیاید و آن را بسوزاند، چنانچه در حکایت هابیل شنیده اند و در کتب مذکور است. آن حضرت در جواب فرمودند: "قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَ بِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ." ۲ ترجمه آن این است که آن حضرت فرمودند: آمد به سوی شما پیش از من رسول های پروردگار با بینات ظاهرات و به آنچه شما می طلبید، پس چرا کشتید آن رسل پروردگار را اگر هستید راست گویان؟ حال انصاف دهید، بر حسب ظاهر آن عباد که در عصر و عهد آن حضرت بوده اند کجا در عهد آدم یا انبیای دیگر بودند که چند هزار سال فاصله بود از عهد آدم تا آن

زمان؟ مع ذلک چرا آن جوهر صدق نسبت قتل هاییل و یا
 انبیای دیگر را به عباد زمان خود فرمود؟ چاره نداری یا
 اینکه نعوذ بالله نسبت کذب و یا کلام لغو به آن حضرت
 بدهی یا بگوئی آن اشقیاء همان اشقیاء بودند که در هر
 عصری با نبیین و مرسلین معارضه می نمودند تا آنکه بالاخره
 ۱ و ۲- سورة آل عمران، آیه ۱۸۳

ص ۹۹

۱۵۸ همه را شهید نمودند. درست در این بیان تفکر فرما تا نسیم
 خوش عرفان از مصر رحمان بوزد و جان را از بیان خوش
 جانان به حقیقه عرفان رساند. این بود که مردم غافل چون
 معنی این بیانات بالغه کامله را ادراک نمی نمودند و جواب را
 به گمان خود مطابق سؤال نمی یافتند لهذا نسبت عدم علم و
 ۱۵۹ جنون به آن جواهر علم و عقل می دادند. و همچنین در آیه
 دیگر می فرماید تعرضاً به اهل زمان: "وَكَاُنُوا مِنْ قَبْلُ
 يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا
 بِهِ فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ." ۱ می فرماید: بودند این گروه که با
 کفار مجاهده و قتال می نمودند در راه خدا و طلب فتح
 می نمودند برای نصرت امرالله، پس چون آمد ایشان را آن
 کسی که شناخته بودند کافر شدند به او. پس لعنت خدا بر
 کافران. حال ملاحظه فرمائید که از آیه چنین مستفاد می شود
 که مردم زمان آن حضرت همان مردمی بودند که در عهد
 انبیای قبل برای ترویج آن شریعت و ابلاغ امرالله مجادله و
 محاربه می نمودند و حال آنکه مردم عهد عیسی و موسی غیر
 مردم زمان آن حضرت بودند. و دیگر آنکه آن کسی را که از
 قبل شناخته بودند موسی بود صاحب تورات و عیسی بود
 صاحب انجیل. مع ذلک چرا آن حضرت می فرماید چون آمد
 ۱- سورة بقره، آیه ۸۹

ص ۱۰۰

بسوی ایشان آن کسی که او را شناخته بودند که عیسی
 باشد یا موسی، به او کافر شدند؟ و حال آنکه آن حضرت نظر

به ظاهر، موسوم به اسم دیگر بودند که محمد باشد و از
 مدینه دیگر ظاهر شدند و به لسان دیگر و شرع دیگر
 آمدند. مع ذلک چگونه حکم آیه ثابت می شود و ادراک
 ۱۶۰ می گردد؟ حال حکم رجوع را ادراک فرما که به چه صریحی در
 خود فرقان نازل شده و احدی تا الیوم ادراک آن ننموده. حال
 چه می فرمائید؟ اگر می فرمائید که آن حضرت رجعت انبیای
 قبل بودند چنانچه از آیه مستفاد میشود، و همچنین اصحاب
 او هم رجعت اصحاب قبل خواهند بود، چنانچه از آیات
 مذکوره هم رجعت عباد قبل واضح و لائح است. و اگر انکار
 کنند بر خلاف حکم کتاب که حجّت اکبر است قائل شده اند.
 پس همین قسم حکم رجوع و بعث و حشر را در آیام ظهور
 مظاهر هوّیه ادراک نما تا رجوع ارواح مقدّسه را در اجساد
 صافیّه منیره به عین رأس ملاحظه فرمائی و غبارهای جهل و
 نفس ظلمانی را به آب رحمت علم رحمانی پاک و منزّه نمائی
 که شاید به قوّت یزدانی و هدایت سبحانی و سراج نورانی،
 سبیل صبح هدایت را از شام ضلالت تمیز دهی و فرق گذاری.
 ۱۶۱ و دیگر معلوم آن جناب بوده که حاملان امانت احدیه که در
 عوالم ملکیه به حکم جدید و امر بدیع ظاهر می شوند چون

ص ۱۰۱

این اطیّار عرش باقی از سماء مشیّت الهی نازل می گردند و
 جمیع بر امر مبرم ربّانی قیام می فرمایند لهذا حکم یک نفس و
 یک ذات را دارند، چه جمیع از کأس محبّت الهی شاریند و از
 اثمار شجره توحید مرزوق. و این مظاهر حقّ را دو مقام
 مقرر است. یکی مقام صرف تجرید و جوهر تفرید. و در این
 مقام اگر کلّ را به یک اسم و رسم موسوم و موصوف نمائی
 بأسی نیست، چنانچه می فرماید: "لَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ
 رُسُلِهِ". ۱ زیرا که جمیع مردم را به توحید الهی دعوت
 می فرمایند و به کوثر فیض و فضل نامتناهی بشارت می دهند و
 کلّ به خلع نبوّت فائزند و به رداء مکرم مفتخر. این است
 که نقطه فرقان می فرماید: "أَمَّا النَّبِيُّونَ فَأَنَا." و همچنین
 می فرماید: منم آدم اوّل و نوح و موسی و عیسی. و همین

مضمون را طلعت علوی هم فرموده اند. و امثال این بیانات که
 مشعر بر توحید آن مواقع تجرید است از مجاری بیانات ازلیّه و
 مخازن لئالی علمیّه ظاهر شده و در کتب مذکور گشته. و این
 طلعات مواقع حکم و مطالع امرند، و امر مقدّس از حجبات
 کثرت و عوارضات تعدّد است. این است که می فرماید: "وَمَا
 أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ." ۲ و چون امر واحد شد البتّه مظاهر امر هم
 واحدند. و همچنین ائمه دین و سراج های یقین فرمودند:
 ۱- سورة بقره، آیه ۲۸۵ ۲- سورة قمر، آیه ۵۰

ص ۱۰۲

۱۶۲ " أَوْلُنَا مُحَمَّدٌ وَآخِرُنَا مُحَمَّدٌ وَ أَوْسَطُنَا مُحَمَّدٌ." باری،
 معلوم و محقق آن جناب بوده که جمیع انبیاء هیاکل امرالله هستند
 که در قمائص مختلفه ظاهر شدند. و اگر به نظر لطیف
 ملاحظه فرمائی همه را در یک رضوان ساکن بینی و در یک هوا
 طائر و بر یک بساط جالس و بر یک کلام ناطق و بر یک امر
 آمر. این است اتحاد آن جواهر وجود و شمس غیر محدود و
 معدود. پس اگر یکی از این مظاهر قدسیّه بفرماید: من رجوع
 کلّ انبیاء هستم، صادق است. و همچنین ثابت است در هر
 ظهور بعد، صدق رجوع ظهور قبل. و چون رجوع انبیاء موافق
 و مطابق آیات و اخبار ثابت شد رجوع اولیاء هم ثابت و
 محقق است. و این رجوع اظهر از آن است که به دلیل و
 برهان محتاج شود. مثلاً ملاحظه فرمائید از جمله انبیاء نوح
 بود که چون مبعوث به نبوت شد و به قیام الهی بر امر قیام
 فرمود هر نفسی که به او مؤمن و به امر او مدعن شد او فی
 الحقیقه به حیات جدیده مشرف شد. و در حق او صادق
 می آمد حیات بدیع و روح جدید، زیرا که او قبل از ایمان به
 خدا و اذعان به مظهر نفس او کمال علائق را به اموال و
 اسباب متعلّقه به دنیا از قبیل زن و فرزند و اطعمه و اشریه و
 امثال ذلک داشته به قسمی که اوقات لیل و نهار را مصروف بر
 اخذ زخارف و اسباب تعیش داشته و همت در تحصیل اشیای

ص ۱۰۳

فانیه گماشته. و از این مراتب گذشته، قبل از ورود در لَجَّة ایمان به حدودات آباء و اجداد و اتباع آداب و شرائع ایشان چنان راسخ و محکم بود که اگر حکم به قتل او می شد شاید رضا می داد و راضی بر تغییر حرفی از امور تقلیدی که در میان قوم بود نمی شد. چنانچه همه قوم نداء "إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ." ۱ برآوردند. و ۱۶۳ همین گروه، با همه این حجبات محدوده و حدودات مذکوره به مجرد اینکه صهبای ایمان را از کأس ایقان از ایادی مظاهر سبحان می نوشیدند بالمره تقلیب می شدند به قسمی که از زن و فرزند و اموال و اثقال و جان و ایمان بلکه از کلّ ما سوی می گذشتند و به قسمی غلبات شوق الهی و جذبات ذوق صمدانی ایشان را اخذ می نمود که دنیا را و آنچه در آن هست به پرکاهی ندانسته. آیا حکم خلق جدید و رجوع در اینها نمی شود؟ و همچنین ملاحظه شد که این نفوس قبل از فوز به عنایت بدیع جدید الهی جان خود را به صد هزار حيله و تدبیر از موارد هلاکت حفظ می نمودند به قسمی که از خاری احتراز می جستند و از رویاهی فی المثل فرار می نمودند. و بعد از شرف به فوز اکبر و عنایت عظمی صد هزار جان رایگان انفاق می فرمودند، بلکه نفوس مقدّسشان از قفس تن بیزار و

۱- سورة زخرف، آیه ۲۳

ص ۱۰۴

یک نفر از این جنود در مقابل گروهی مقاتله می نمود. مع ذلک چگونه می شود که اگر این نفوس همان نفوس قبل باشند این گونه امورات که مخالف عادات بشریّه و منافی هوای جسمانیّه ۱۶۴ است از ایشان ظاهر شود؟ باری، این مطلب واضح است که بدون تغییر و تبدیل الهی محال است این قسم آثار و افعال که به هیچ وجه شباهت به آثار و افعال قبل ندارد از ایشان ظاهر شود و در عرصه کون بوجود آید. چنانچه اضطرابشان به اطمینان تبدیل می شد و ظنّ به یقین تغییر می یافت و خوف به جرئت مبادله می گشت. این است شأن اکسیر الهی که در یک ۱۶۵ حین عباد را تقلیب می فرماید. مثلاً در مادّه نحاسی ملاحظه

فرمائید که اگر در معدن خود از غلبه یبوست محفوظ بماند
 در مدت هفتاد سنه به مقام ذهبی می رسد. اگر چه، بعضی خود
 نحاس را ذهب می دانند که به واسطه غلبه یبوست مریض
 ۱۶۶ شده و به مقام خود نرسیده. باری، در هر حال اکسیر کامل
 ماده نحاسی را در آنی به مقام ذهبی می رساند و منازل هفتاد
 ساله را به آنی طی نماید. آیا آن ذهب را بعد می توان گفت که
 نحاس است و یا به عالم ذهبی نرسیده و حال آنکه محک در
 میان است و صفات ذهبی را از نحاسی معین و واضح می نماید.
 ۱۶۷ همچنین این نفوس هم از اکسیر الهی در آنی عالم ترابی را طی
 نموده به عوالم قدسی قدم گذارند و به قدمی از مکان محدود

ص ۱۰۵

به لامکان الهی واصل شوند. جهدی باید تا به این اکسیر فائز
 شوی، که در یک آن مغرب جهل را به مشرق علم رساند و
 ظلمت لیل ظلمانی را به صبح نورانی فائز گرداند و بعید
 صحرای ظن را به چشمه قرب و یقین دلالت کند و هیاکل
 فانیه را به رضوان باقی مشرف فرماید. حال اگر در حق این
 ذهب حکم نحاسی صادق می آید در حق این عباد هم حکم عباد
 قبل از فوز به ایمان صادق و محقق است. ای برادر، از این
 ۱۶۸ بیانات شافی کافیه وافی اسرار خلق جدید و رجوع و بعث،
 بی حجاب و نقاب ظاهر و هویدا است. انشاء الله به تأییدات
 غیبیه جامعه کهنه را از جسم و جان دور کنی و به خلع
 ۱۶۹ جدید باقیه مفتخر گردی. این است که در هر ظهور بعد،
 انفسی که سبقت یافتند به ایمان از کل من علی الارض و شربت
 زلال معرفت را از جمال احدیت نوشیدند و به اعلی معارج
 ایمان و ایقان و انقطاع ارتفاع جستند حکم رجوع انفس قبل
 که در ظهور قبل به این مراتب فائز شده اند بر این اصحاب
 ظهور بعد می شود اسماً و رسماً و فعلاً و قولاً و امراً. زیرا آنچه
 از عباد قبل ظاهر شد از این عباد بعد بعینه ظاهر و هویدا
 گشت. مثلاً اگر شاخسار گلی در مشرق ارض باشد و در
 مغرب هم از شاخه دیگر، آن گل ظاهر شود اطلاق گل بر او
 می شود. دیگر در این مقام نظر به حدودات شاخه و هیئت

آن نیست بلکه نظر به رائحه و عطری است که در هر دو
 ۱۷۰ ظاهر است. پس نظر را از حدودات ظاهره طاهره و منزه کن
 تا همه را به یک اسم و یک رسم و یک ذات و یک حقیقت
 مشاهده نمائی و اسرار رجوع کلمات را هم در حروفات نازله
 ملاحظه فرمائی. قدری تفکر در اصحاب عهد نقطه فرقان نما
 که چگونه از جمیع جهات بشریه و مشتهیات نفسیه به
 نفحات قدسیه آن حضرت، پاک و مقدس و منقطع گشتند و
 قبل از همه اهل ارض به شرف لقاء که عین لقاء الله بود فائز
 شدند و از کل اهل ارض منقطع گشتند چنانچه شنیده اید که
 در مقابل آن مظهر ذی الجلال چگونه جان نثار می فرمودند. و
 حال همان ثبوت و رسوخ و انقطاع را بعینه ملاحظه فرما در
 اصحاب نقطه بیان راجع شده چنانچه ملاحظه فرموده اید که
 چگونه این اصحاب از بدایع جود رب الارباب علم انقطاع بر
 روف امتناع برافراشتند. باری، این انوار از یک مصباح
 ظاهر شده اند و این اثمار از یک شجره روئیده اند. فی الحقیقه
 فرقی ملحوظ نه و تغییری مشهود نه. كُلُّ ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ،
 يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ خَلْقِهِ. انشاء الله از ارض نفی احتراز جوئیم
 و به بحر اثبات در آئیم تا عوالم جمع و فرق و توحید و تفریق
 و تحدید و تجرید الهی را به بصری که مقدس از عناصر و
 اضداد است مشاهده کنیم و به اعلی افق قرب و قدس حضرت

۱۷۱ معانی پرواز نمائیم. پس، از این بیانات معلوم شد که اگر در
 آخر لا آخر طلعتی بیاید و قیام نماید بر امری که قیام نمود بر
 آن طلعت اول لا اول، هر آینه صدق طلعت اول بر طلعت آخر
 می شود زیرا که طلعت آخر لا آخر قیام نمود به همان امر که
 طلعت اول لا اول بر آن قیام نمود. این است که نقطه بیان،
 روح ما سواه فداه، شمس احدیه را به شمس مثال زده اند که
 اگر از اول لا اول الی آخر لا آخر طلوع نماید همان شمس
 است که طالع می شود. حال اگر گفته شود این شمس همان

شمس اولیّه است صحیح است و اگر گفته شود که رجوع آن
شمس است ایضاً صحیح است. و همچنین از این بیان صادق
می آید ذکر ختمیت بر طلعت بدء و بالعکس زیرا که آنچه
طلعت ختم بر آن قیام می نماید بعینه همان است که جمال بدء
بر آن قیام فرموده. و این مطلب با اینکه چقدر واضح است
نزد شاربان صهبای علم و ایقان، مع ذلک چه مقدار از نفوس
که به سبب عدم بلوغ به این مطلب به ذکر خاتم النبیین
محتجب شده از جمیع فیوضات محجوب و ممنوع شده اند با
اینکه خود آن حضرت فرمود: "أَمَّا النَّبِيُّونَ فَأَنَا." و همچنین
فرمودند: منم آدم و نوح و موسی و عیسی چنانچه ذکر شد.
مع ذلک تفکر نمی نمایند بعد از آنکه بر آن جمال ازلی صادق
می آید به اینکه فرمودند: منم آدم اول، همین قسم صادق

ص ۱۰۸

می آید که بفرمایند: منم آدم آخر. و همچنانکه بدء انبیاء را
که آدم باشد به خود نسبت دادند همین قسم ختم انبیاء هم
به آن جمال الهی نسبت داده می شود. و این بسی واضح است
که بعد از آنکه بدء النبیین بر آن حضرت صادق است همان
۱۷۳ قسم ختم النبیین صادق آید. و به این مطلب جمیع اهل ارض
در این ظهور ممتحن شده اند چنانچه اکثری به همین قول تمسک
جسته از صاحب قول معرض شده اند. و نمی دانم این قوم از
اولیت و آخریت حقّ جلّ ذکره چه ادراک نموده اند؟ اگر مقصود
از اولیت و آخریت، اولیت و آخریت ملکی باشد هنوز که
اسباب ملکی به آخر نرسیده، پس چگونه آخریت بر آن ذات
احدیت صادق می آید؟ بلکه در این رتبه اولیت نفس آخریت و
۱۷۴ آخریت نفس اولیت باشد. باری، همان قسمی که در اول لا
اول صدق آخریت بر آن مربی غیب و شهود می آید همان
قسم هم بر مظاهر او صادق می آید. و در حینی که اسم اولیت
صادق است همان حین اسم آخریت صادق. و در حینی که بر
سریر بدئیت جالس اند همان حین بر عرش ختمیت ساکن. و
اگر بصیر حدید یافت شود مشاهده می نماید که مظهر اولیت و
آخریت و ظاهریت و باطنیت و بدئیت و ختمیت، این ذوات

مقدسّه و ارواح مجرّده و انفس الهیّه هستند. و اگر در هوای
قدس "كَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُ مِنْ شَيْءٍ" طائر شوی جمیع

ص ۱۰۹

این اسماء را در آن ساحت معدوم صرف و مفقود بحث بینی
و دیگر هیچ به این حجابات و اشارات و کلمات محتجب
نشوی. چه لطیف و بلند است این مقام که جبرئیل، بی دلیل
سبیل نجوید و طیر قدسی بی اعانت غیبی طیران نتواند. حال
قول حضرت امیر را ادراک نما که فرموده: "كَشَفُ سُبُحَاتِ
الْجَلَالِ مِنْ غَيْرِ إِشَارَةٍ." و از جمله سُبُحات مجلّله علمای
عصر و فقههای زمان ظهورند که جمیع، نظریه عدم ادراک و
اشتغال و حبّ به ریاست ظاهره، تسلیم امرالله نمی نمایند بلکه
گوش نمی دهند تا نغمه الهی را بشنوند. بل "يَجْعَلُونَ
أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ." ۱ و عباد هم چون ایشان را من دون الله
ولّی خود اخذ نموده اند منتظر ردّ و قبول آن خشب های
مسنده هستند زیرا از خود بصرو سمع و قلبی ندارند که تمیز
و تفصیل دهند میانه حقّ و باطل. با اینکه همه انبیاء و
اصفیاء و اولیاء من عندالله امر فرمودند که به چشم و گوش
خود بشنوند و ملاحظه نمایند مع ذلک معتنی به نصّح انبیاء
نگشته تابع علمای خود بوده و خواهند بود. و اگر مسکینی
و یا فقیری که عاری از لباس اهل علم باشد بگوید: "يَا قَوْمِ
اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ" ۲، جواب گویند که این همه علماء و فضلاء
با این ریاست ظاهره و البسه مقطّعه لطیفه نفهمیده اند و
۱ - سورة بقره، آیه ۱۹ ۲ - سورة یس، آیه ۲۰

ص ۱۱۰

حقّ را از باطل ادراک ننموده اند و تو و امثال تو ادراک
نموده اید و نهایت تعجّب می نمایند از چنین قولی. با اینکه امم
سلف اکثر و اعظم و اکبرند و اگر کثرت و لباس علم سبب و
علّت علم و صدق باشد البتّه امم سابقه اولی و اسبق اند. و با
اینکه این فقره هم معلوم و واضح است که در جمیع احیان
ظهور مظاهر قدسیّه، علمای عهد مردم را از سبیل حقّ منع

۱۷۷

می نمودند چنانچه در جمیع کتب و صحف سماوی مذکور و
 مسطور است. و احدی از انبیاء مبعوث نشد مگر آنکه محلّ
 بغض و انکار وردّ و سبّ علماء گشت. قَاتَلَهُمُ اللَّهُ بِمَا فَعَلُوا
 مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ كَانُوا يَعْمَلُونَ. حال کدام سبحات جلال
 اعظم از این هیاکل ضلال است؟ والله کشف آن اعظم امور
 است و خرقش اکبر اعمال. وَفَقَّنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ يَا مَعْشَرَ
 الرُّوحِ لَعَلَّكُمْ يَذَلِّكَ فِي زَمَنِ الْمُسْتَغَاثِ تُوفَّقُونَ وَمِنْ لِقَاءِ اللَّهِ

۱۷۸ فی آیامِهِ لَا تَحْتَجِبُونَ. و همچنین ذکر خاتم النبیین و امثال آن

از سبحات مجلّله است که کشف آن از اعظم امور است نزد این همج
 رعاع. و جمیع به این حجابات محدوده و سبحات مجلّله
 عظیمه محتجب مانده اند. آیا نغمه طیر هوّیه را نشنیده اند
 که می فرماید: "الف فاطمه نکاح نمودم که همه بنت محمد بن
 عبدالله خاتم النبیین بودند؟ حال ملاحظه فرما که چقدر از
 اسرار در سراق علم الهی مستور است و چه مقدار جواهر

ص ۱۱۱

علم او در خزائن عصمت مکنون تا یقین نمائی که صنع او را
 بدایت و نهایتی نبوده و نخواهد بود و فضای قضای او اعظم از
 آن است که به بیان تحدید شود و یا طیر افنده آن را طی نماید
 و تقدیرات قدریّه او اکبر از آن است که به ادراک نفسی
 منتهی شود. خلق او از اوّل لا اوّل بوده و آخری او را اخذ
 نکرده و مظاهر جمال او الی نهایت لا نهایت خواهند بود و
 ابتدائی او را ندیده. حال در همین بیان ملاحظه فرما که

۱۷۹

چگونه حکم آن بر جمیع این طلعات صدق می نماید. و همچنین
 نغمه جمال ازلی، حسین بن علی را ادراک نما که به سلمان
 می فرماید که مضمون آن این است: بودم با الف آدم که
 فاصله هر آدم به آدم بعد خمسين الف سنه بود و با هر یک
 ولایت پدرم را عرض نمودم. و تفصیلی ذکر می فرماید تا آنکه
 می فرماید: الف مرّه جهاد نمودم در سبیل الهی که اصغرو
 کوچک تراز همه مثل غزوه خیبر بود که پدرم با کفار محاربه
 و مجادله نمود. حال اسرار ختم و رجوع ولا اوّلیت و لا آخریت
 صنع، همه را از این دو روایت ادراک فرما. باری ای حبیب

۱۸۰

من، مقدّس است نغمه لاهوت که به استماع و عقول ناسوت محدود شود. نماله وجود کجا تواند به عرصه معبود قدم گذارد؟ اگر چه نفوس ضعیفه از عدم ادراک، این بیانات معضله را انکار نمایند و امثال این احادیث را نفی کنند. بلی، لا

ص ۱۱۲

يَعْرِفُ ذَلِكَ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ. قُلْ هُوَ الْخَتَمُ الَّذِي لَيْسَ لَهُ خَتَمٌ فِي الْإِبْدَاعِ وَلَا بَدْءٌ لَهُ فِي الْإِخْتِرَاعِ إِذَا يَا مَلَأَ الْأَرْضَ فِي ظُهُورَاتِ الْبَدْءِ تَجَلِّيَاتِ الْخَتَمِ تَشْهَدُونَ. بسیار تعجب است که این قوم

در بعضی از مراتب که مطابق میل و هوای ایشان است

تمسک به آیه منزله در فرقان و احادیث اولی الایقان

می شوند و از بعضی که مغایر هوای ایشان است بالمره اعراض

می نمایند. "أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ". ۱ ما

لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ مَا لَا تَشْعُرُونَ؟ مثل آنکه در کتاب مبین،

رَبِّ الْعَالَمِينَ بعد از ذکر ختمیت فی قوله تعالى: "وَلَكِنْ رَسُولَ

اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ"، ۲ جمیع ناس را به لقای خود وعده

فرموده. چنانچه آیات مدله بر لقای آن ملیک بقا در کتاب

مذکور است و بعضی از قبل ذکر شده. و خدای واحد شاهد

مقال است که هیچ امری اعظم از لقا و اصرح از آن در فرقان

ذکر نیافته. فَهَنِيئًا لِمَنْ فَازَ بِهِ فِي يَوْمٍ أُعْرِضَ عَنْهُ أَكْثَرُ النَّاسِ

۱۸۲ کما أنتم تشهدون. و مع ذلك به حکم اول از امر ثانی معرض

گشته اند، با اینکه حکم لقا در یوم قیام منصوص است در

کتاب. و قیامت هم به دلائل واضحه ثابت و محقق شد که

مقصود، قیام مظهر اوست بر امر او و همچنین از لقا، لقای

جمال اوست در هیکل ظهور او إذ إنه "لا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَ

۱- سورة بقره، آیه ۸۵ ۲- سورة احزاب، آیه ۴۰

ص ۱۱۳

هُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ". ۱ و با جمیع این مطالب ثابت و بیانات

واضحه، من حیث لا یَشْعُرُ به ذکر ختم تمسک بسته اند و از

موجد ختم و بدء در یوم لقای او بالمره محتجب مانده اند. "وَ

لَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِنْ

دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى. ۲" و از همه این مراتب

چشم پوشیده، اگر این قوم به قطره ای از چشمه لطیف

"يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ" می آشامیدند هیچ این گونه

اعتراضات غیر مرضیه بر محلّ امر نمی نمودند. امر و قول و فعل

در قبضه قدرت اوست. كُلُّ شَيْءٍ فِي قَبْضَةِ قُدْرَتِهِ أَسِيرٌ وَإِنَّ

ذَلِكَ عَلَيْهِ سَهْلٌ يَسِيرٌ. فاعل است آنچه را اراده نماید و عامل

است آنچه میل فرماید. مَنْ قَالَ لِمَ وَبِمَ فَقَدْ كَفَرَ. و اگر این

عباد قدری به شعور بیایند از آنچه مرتکب شده اند هلاک

می شوند و به دست های خود خود را به نار که مقرو مرجع

ایشان است راجع می نمایند. آیا نشنیده اند که می فرماید: "لَا

يُسْتَأْذَنُ عَمَّا يَفْعَلُ"؟ ۳ و با این بیانات چگونه می توان جسارت

نمود و به زخارف قول مشغول شد؟ سبحان الله، جهل و نادانی ۱۸۳

عباد به مقام و حدی رسیده که به علم و اراده خود مقبل

شده، از علم و اراده حق جلّ و عزّ معرض گشته اند. حال ۱۸۴

انصاف دهید اگر این عباد موقن به این کلمات دریّه و

۱- سورة انعام، آیه ۱۰۳ ۲- سورة فاطر، آیه ۴۵

۳- سورة انبیاء، آیه ۲۳

ص ۱۱۴

اشارات قدسیّه شوند و حقّ را يَفْعَلُ ما يَشَاء بدانند، دیگر

چگونه به این مزخرفات تشبّث می نمایند و تمسّک می جویند؟

بلکه آنچه بفرماید به جان اقرار نمایند و مدّعن شوند. قسم

به خدا که اگر تقدیرات مقدّره و حکمت های قدریّه سبقت

نیافته بود ارض جمیع این عباد را معدوم می نمود وَلَكِنْ يُؤَخَّرُ

۱۸۵ ذَلِكْ إِلَىٰ مِيقَاتٍ يَوْمَ مَعْلُومٍ. باری هزار و دویست و هشتاد

سنه از ظهور نقطه فرقان گذشت و جمیع این همج رعاع در

هر صباح تلاوت فرقان نموده اند و هنوز به حرفی از مقصود

فائز نشدند و خود قرائت می کنند بعضی آیات را که صریح

بر مطالب قدسیّه و مظاهر عزّ صمدیّه است مع ذلک هیچ ادراک

نموده اند. و این مدّت این قدر ادراک نشده که مقصود از

تلاوت کتب و قرائت صحف در هر عصری، ادراک معانی آن و

بلوغ به معارج اسرار آن بوده و الا تلاوت بی معرفت را البتّه

۱۸۶ فائده کلی نباشد. چنانچه شخصی در یومی نزد این فقیر بحر

معانی حاضر بود و ذکری از علائم قیامت و حشر و نشر و حساب به میان آمد و اصرار می نمود که حساب خلائی در ظهور بدیع چگونه شد که احدی اطلاع نیافته؟ بعد قدری از صور علمیه و شئون حکمیّه به قدر ادراک و فهم سامع القاء شد. و بعد ذکر شد که این مدّت مگر تلاوت فرقان ننموده و آیه مبارکه را که می فرماید: "فَيَوْمَئِذٍ لَا

ص ۱۱۵

يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ" ۱ را ندیده اید و به مقصود ملتفت نشده اید که معنی سؤال چنان نیست که ادراک نموده اید بلکه سؤال به لسان و بیان نیست چنانچه همین آیه مشعرو مدلل بر آن است؟ و بعد می فرماید: "يَعْرِفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ". ۲ این است ۱۸۷ که از وجهه، حساب خلائق کشیده می شود و کفر و ایمان و عصیان، جمیع ظاهر می گردد. چنانچه الیوم مشهود است که به سیمای اهل ضلالت از اصحاب هدایت معلوم و واضح اند. و اگر این عباد خالصاً لله و طلباً لرضائه در آیات کتاب ملاحظه نمایند جمیع آنچه را که می طلبند البته ادراک می نمایند. به قسمی که جمیع امور واقعه در این ظهور را از کلی و جزئی در آیات او ظاهر و مکشوف ادراک می نمایند حتی خروج مظاهر اسماء و صفات را از اوطان، واعراض و اغماض ملت و دولت را، و سکون و استقرار مظهر کلیّه در ارض معلوم مخصوص. وَلَكِنْ لَا يَعْرِفُ ذَلِكَ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ. أَخْتِمُ الْقَوْلَ ۱۸۸ بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ مِنْ قَبْلُ لِيَكُونَ خِتَامُهُ الْمِسْكَ الَّذِي يَهْدِي النَّاسَ إِلَى رِضْوَانِ قُدْسٍ مُنِيرٍ. قَالَ وَقَوْلُهُ الْحَقُّ: "وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ". ۳ "لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا

۱-سوره رحمن، آیه ۳۹ ۲-سوره رحمن، آیه ۴۱

۳-سوره یونس، آیه ۲۵

- يَعْمَلُونَ. ۱" لَيْسَ قَ هَذَا الْفَضْلُ عَلَى الْعَالَمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. بیان را در هر مطلب مکرر نمودیم که شاید هر نفسی از اعالی و ادانی از این بیانات به قدر و اندازه خود قسمت و نصیب بردارد و اگر نفسی از ادراک بیانی عاجز باشد، از بیان دیگر مقصود خود را ادراک نماید. لِيَعْلَمَ كُلُّ أَنْاسٍ مَشْرَبَهُمْ. ۱۹۰
- قسم به خدا که این حمامه ترابی را غیر این نعمات نعمه هاست و جز این بیانات رموزها که هر نکته ای از آن مقدس است از آنچه بیان شد و از قلم جاری گشت. تا مشیت الهی چه وقت قرار گیرد که عروس های معانی بی حجاب از قصر روحانی قدم ظهور به عرصه قدم گذارند. وَمَا مِنْ أَمْرٍ إِلَّا بَعْدَ إِذْنِهِ وَمَا مِنْ قُدْرَةٍ إِلَّا بِحَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا هُوَ. لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ كُلُّ بِأَمْرِهِ يَنْطِقُونَ وَمِنْ ۱۹۱
- أسرار الروح يتكلمون. از قبل دو مقام از برای شمس مشرقه از مشارق الهیه بیان نمودیم. یکی مقام توحید و رتبه تفرید، چنانچه از قبل ذکر شد: "لَا تُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ." ۲ و مقام دیگر مقام تفصیل و عالم خلق و رتبه حدودات بشریه است. در این مقام هر کدام را هیکلی معین و امری مقرر و ظهوری مقدر و حدودی مخصوص است چنانچه هر کدام به اسمی موسوم و به وصفی موصوف و به امری بدیع و شرعی جدید مأمورند.
- ۱- سورة انعام، آیه ۱۲۷ ۲- سورة بقره، آیه ۱۳۶

- چنانچه می فرماید: "تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ." ۱ نظر به اختلاف این مراتب و مقامات است که بیانات و کلمات مختلفه از آن ینابیع علوم سبحانی ظاهر می شود و إلا فی الحقیقه نزد عارفین معضلات مسائل الهیه، جمیع در حکم یک کلمه مذکور است. چون اکثر ناس اطلاع بر مقامات مذکوره نیافته اند این است که در کلمات مختلفه آن هیاکل متحده مضطرب و متزلزل می شوند.
- باری، معلوم بوده و خواهد بود که جمیع این اختلافات

کلمات از اختلافات مقامات است. این است که در مقام
 توحید و علو تجرید، اطلاق ربوبیت و الوهیت و احدیت صرفه
 و هویت بحثه بر آن جواهر وجود شده و می شود زیرا که
 جمیع بر عرش ظهور الله ساکن اند و بر کرسی بطون الله
 واقف. یعنی ظهور الله به ظهورشان ظاهر و جمال الله از
 جمالشان باهر. چنانچه نعمات ربوبیه از این هیاکل احدیه
 ظاهر شد. و در مقام ثانی که مقام تمیز و تفصیل و تحدید و ۱۹۴
 اشارات و دلالات ملکیه است عبودیت صرفه و فقر بحث و
 فنای بات از ایشان ظاهر است. چنانچه می فرماید: "إِنِّي عَبْدُ
 اللَّهِ وَمَا أَنَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ." و از این بیانات محققه مشته
 ۱۹۵
 ۱- سورة بقره، آیه ۲۵۳

ص ۱۱۸

ادراک فرما مسائل خود را که سؤال نموده بودی، تا در دین
 الهی راسخ شوی و از اختلافات بیانات انبیاء و اصفیاء متزلزل
 ۱۹۶ نشوی. و اگر شنیده شود از مظاهر جامعه: "إِنِّي أَنَا اللَّهُ"،
 حق است و ربیبی در آن نیست. چنانچه به کرات مبرهن شد
 که به ظهور و صفات و اسمای ایشان ظهور الله و اسم الله و
 صفة الله در ارض ظاهر. این است که می فرماید: "وَمَا رَمَيْتَ
 إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ." ۱ و همچنین "إِنَّ الَّذِينَ
 يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا
 يُبَايِعُونَ اللَّهَ." ۲ و اگر نعمه ای رسول الله برآرند، این
 نیز صحیح است و شکی در آن نه. چنانچه می فرماید: "مَا كَانَ
 مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ." ۳ و
 در این مقام همه مرسل اند از نزد آن سلطان حقیقی و کینونت ازلی. و
 اگر جمیع ندای انا خاتم النبیین برآرند آن هم حق است و شبهه
 را راهی نه و سیبلی نه زیرا که جمیع حکم یک ذات و یک نفس
 و یک روح و یک جسد و یک امر دارند و همه مظهر بدئیت و
 ختمیت و اولیت و آخریت و ظاهریت و باطنیت آن روح
 الارواح حقیقی و ساذج السواذج ازلی اند. و همچنین اگر
 بفرمایند: "نَحْنُ عِبَادُ اللَّهِ"، این نیز ثابت و ظاهر است.
 چنانچه به ظاهر در منتهی رتبه عبودیت ظاهر شده اند، احدی

را یارای آن نه که به آن نحو از عبودیت در امکان ظاهر شود.

۱- سورة انفال، آیه ۱۷ ۲- سورة فتح، آیه ۱۰

۳- سورة احزاب، آیه ۴۰

ص ۱۱۹

این است که از آن جواهر وجود در مقام استغراق در بحار
قدس صمدی و ارتقاء به معارج معانی سلطان حقیقی، اذکار
ربوبیه و الوهیه ظاهر شد. اگر درست ملاحظه شود در همین
رتبه منتهای نیستی و فنا در خود مشاهده نموده‌اند در مقابل
هستی مطلق و بقای صرف، که گویا خود را معدوم صرف
دانسته‌اند و ذکر خود را در آن ساحت شرک شمرده‌اند.

زیرا که مطلق ذکر در این مقام دلیل هستی و وجود است و
این نزد واصلان بس خطا، چه جای آنکه ذکر غیر شود و
قلب و لسان و دل و جان به غیر ذکر جانان مشغول گردد و
یا چشم، غیر جمال او ملاحظه نماید و یا گوش، غیر نغمه او
شنود و یا رجل در غیر سیل او مشی نماید. در این زمان

۱۹۷

نسمه الله وزیده و روح الله احاطه نموده، قلم از حرکت ممنوع
و لسان از بیان مقطوع گشته. باری، نظر به این مقام، ذکر

۱۹۸

ربوبیه و امثال ذلک از ایشان ظاهر شده و در مقام رسالت
اظهار رسالت فرمودند و همچنین در هر مقام به اقتضای آن
ذکری فرمودند و همه را نسبت به خود داده‌اند از عالم امر
الی عالم خلق و از عوالم ربوبیه الی عوالم ملکیه. این است که
آنچه بفرمایند و هرچه ذکر نمایند از الوهیت و ربوبیت و
نبوت و رسالت و ولایت و امامت و عبودیت، همه حق است
و شبهه ای در آن نیست. پس باید تفکر در این بیانات که

ص ۱۲۰

استدلال شده نمود تا دیگر از اختلافات اقوال مظاهر غیبیه و

۱۹۹ مطالع قدسیه احدی را اضطراب و تزلزل دست ندهد. باری،

در کلمات شמוש حقیقت باید تفکر نمود و اگر ادراک نشد

باید از واقفین مخازن علم سؤال شود تا بیان فرمایند و رفع

اشکال نمایند نه آنکه به عقل ناقص خود کلمات قدسیه را

تفسیر نمایند و چون مطابق نفس و هوای خود نیابند بنای ردّ و اعتراض گذارند. چنانچه الیوم علماء و فقهای عصر که بر مسند علم و فضل نشسته‌اند و جهل را علم نام گذاشته‌اند و ظلم را عدل نامیده‌اند اگر مجعولات خاطر خود را از شمس حقیقی سؤال نمایند و جواب موافق آنچه فهمیده و یا از کتاب مثل خود ادراک نموده‌اند نشنوند البتّه نفی علم از آن معدن و ۲۰۰ منبع علم نمایند. چنانچه در هر زمانی این واقع شد. مثل اینکه مذکور شد در سؤال از اهله که از سید وجود نمودند و آن حضرت به امر الهی جواب فرمود که "هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ". ۱

۲۰۱ بعد از استماع، نفی علم از آن حضرت نمودند. و همچنین در آیه روح که می فرماید: "وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي". ۲ و چون این جواب مذکور شد کلّ فریاد و اوایلا بر آوردند که جاهلی که نمی داند روح چه چیز است خود را عالم علم لدنی می داند. و الیوم چون علمای عصر به ۱- سورة بقره، آیه ۱۸۹ ۲- سورة اسراء، آیه ۸۵

ص ۱۲۱

اسم آن حضرت مفتخرند و آبای خود را هم مدّعن دیده‌اند لهذا تقلیداً حکمش را قبول دارند. چنانچه اگر انصاف باشد و الیوم در جواب امثال این مسائل چنین جواب بشنوند البتّه ردّ نمایند و اعتراض کنند و همان سخن های قبل را اعاده نمایند چنانچه نمودند. با اینکه آن جواهر وجود مقدّسند از کلّ این علم های مجعوله و منزّه‌اند از جمیع این کلمات محدوده و متعالی اند از ادراک هر مدرکی. کلّ این علوم نزد آن علم کذب صرف است و جمیع این ادراکات افک محض. بلکه هرچه از آن معادن حکمت الهی و مخازن علم صمدانی ظاهر می شود علم همان است. "وَالْعِلْمُ نُقْطَةٌ كَثَرَهَا الْجَاهِلُونَ" دلیل بر آن، "وَالْعِلْمُ نُورٌ يَقْدِفُهُ اللَّهُ فِي قَلْبِ مَنْ يَشَاءُ" مثبت این بیان. باری، چون معنی علم را ادراک

۲۰۲

نموده‌اند و افکار مجعوله خود را که ناشی از مظاهر جهل شده، اسم آن را علم گذاشته، بر مبدء علوم وارد آورده‌اند آنچه دیده‌اید و شنیده‌اید. مثلاً در کتاب یکی از عباد که

۲۰۳

مشهور به علم و فضل است و خود را از صناید قوم شمرده و جمیع علمای راشدین را ردّ و سبّ نموده چنانچه در همه جای از کتاب او تلویحاً و تصریحاً مشهود است. و این بنده چون ذکر او را بسیار شنیده بودم اراده نمودم که از رسائل او قدری ملاحظه نمایم. هر چند این بنده اقبال به ملاحظه

ص ۱۲۲

کلمات غیر نداشته و ندارم و لیکن چون جمعی از احوال ایشان سؤال نموده و مستفسر شده بودند لهذا لازم گشت که قدری در کتب او ملاحظه رود و جواب سائیلین بعد از معرفت و بصیرت داده شود. باری، کتب عربیه او بدست نیفتاد تا اینکه شخصی روزی ذکر نمود کتابی از ایشان که مسمّی به "ارشاد العوام" است در این بلد یافت می شود. اگر چه از این اسم رائحه کبر و غرور استشمام شد که مردم را عوام و خود را عالم فرض نموده و جمیع مراتب اوفی الحقیقه از همین اسم کتاب معلوم و مبرهن شد که در سبیل نفس و هوی سالکند و در تیه جهل و عمی ساکن، گویا حدیث مشهور را فراموش نموده اند که می فرماید: "الْعِلْمُ تَمَامُ الْمَعْلُومِ وَالْقُدْرَةُ وَالْعِزَّةُ تَمَامُ الْخَلْقِ". با وجود این کتاب را طلب نموده، چند روز معدود نزد بنده بود و گویا دو مرتبه در او ملاحظه شد. از قضا مرتبه ثانی جائی بدست آمد که حکایت معراج سیّد لولاک بود. ملاحظه شد که قریب بیست علم آو ازید، شرط معرفت معراج نوشته اند و همچو مستفاد شد که اگر نفسی این علوم را درست ادراک ننموده باشد به معرفت این امر عالی متعالی فائز نگردد. و از جمله علوم، علم فلسفه و علم کیمیا و علم سیمیا را مذکور نموده و ادراک این علوم فانیّه ۲۰۴ مردوده را شرط ادراک علوم باقیّه قدسیّه شمرده. سبحان الله،

ص ۱۲۳

با این ادراک چه اعتراضات و تهمت ها که به هیاکل علم نا متناهی الهی وارد آورده. فنعم ما قال: متهم داری کسانی را که حق

کرد امین مخزن هفتم طبق

و یک نفر از اهل بصیرت و دانش و صاحبان علوم و عقول
ملفت این مزخرفات نشده. با اینکه بر هر صاحب بصیرتی
واضح و هویدا است که این گونه علم ها لم یزل مردود حق
بوده و هست. و چگونه علومی که مردود است نزد علمای
حقیقی، ادراک آن شرط ادراک معارج معراج می شود با اینکه
صاحب معراج حرفی از این علوم محدوده محجوبه حمل
نفرموده و قلب منیر آن سید لولاک از جمیع این اشارات
مقدس و منزّه بوده ؟ چه خوب می گوید:

جمله ادراکات بر خرهای لنگ

حق سوار باد پَران چون خدنگ

والله هر کس بخواهد سر معراج را ادراک نماید و یا قطره ای
از عرفان این بحر بنوشد اگر هم این علوم نزد او باشد یعنی
مرآت قلب او از نقوش این علوم غبار گرفته باشد البتّه باید
پاک و منزّه نماید تا سرّ این امر در مرآت قلب او تجلّی نماید. و ۲۰۵
الیوم متغمّسان بحر علوم صمدانی و ساکنان فُلك حکمت
ربّانی مردم را از تحصیل این علوم نهی می فرمایند و صدور

ص ۱۲۴

منیرشان بحمدالله منزّه از این اشارات است و مقدّس از این
حجابات. حجاب اکبر را که می فرماید: "اَلْعِلْمُ حِجَابُ الْاَكْبَرِ"
به نار محبّت یار سوختیم و خیمه دیگر برافراختیم و به این
افتخار می نمایم که الحمدلله سبحات جلال را به نار جمال
محبوب سوختیم و جز مقصود در قلب و دل جا ندادیم نه به
علمی جز علم به او متمسّکیم و نه به معلومی جز تجلّی انوار او
۲۰۶ متشبّث. باری، بسیار متعجّب شدم، از این بیانات ندیدم
مگر اینکه می خواهد بر مردم برساند که جمیع این علوم نزد
ایشان است با وجود اینکه قسم به خدا نسیمی از ریاض علم
الهی نشنیده و بر حرفی از اسرار حکمت ربّانی اطلاع نیافته.
بلکه اگر معنی علم گفته شود البتّه مضطرب شود و جبل وجود
او مندک گردد. با وجود این اقوال سخیفه بی معنی چه

۲۰۷ دعوی های زیاده از حدّ نموده. سبحان الله، چقدر متعجّبم از

مردمی که به او گرویده‌اند و تابع چنین شخصی گشته‌اند. به تراب قناعت نموده و اقبال جسته‌اند و از ربّ الارباب معرض گشته‌اند و از نغمهٔ بلبل و جمال گل به نعیب زاغ و جمال کلاغ قناعت نموده‌اند. و دیگر چه چیزها ملاحظه شد از کلمات مجعولهٔ این کتاب. فی الحقیقه حیف است که قلم به تحریر ذکر آن مطالب مشغول شود و یا اوقات مصروف به آن گردد و لیکن اگر محکی یافت می شد حقّ از باطل و نور از

ص ۱۲۵

۲۰۸

ظلمت و شمس از ظلّ معلوم می آمد. از جمله علومى که این مرد مدّعی به آن شده صنعت کیمیاست. بسیار طالبم که سلطانی و یا نفسی که مقتدر باشد ظهور این علم را از عالم لفظ به عالم شهود و از قول به فعل از ایشان طلب نماید و این بی علم فانی هم که دعوی این گونه علوم ننموده و بلکه کون این علوم و فقدان آن را علّت علم و جهل نمی دانم با این مرد در همین فقره قیام نمائیم تا صدق و کذب معلوم شود. ولیکن چه فائده، از ناس این زمان جز زخم سنان ندیده ام و غیرسمّ قاتل چیزی نچشیده ام. هنوز اثر حدید برگردن باقی است و

۲۰۹

هنوز علائم جفا از تمام بدن ظاهر. و در مراتب علم و جهل و عرفان و ایقان او در کتابی که ترک نشد از آن امری ذکر شده، این است که می فرماید: "إِنَّ شَجَرَةَ الزُّقُومِ طَعَامُ الْأَثِيمِ". ۱ و بعد بیانات دیگر می فرماید تا اینکه منتهی می شود به این ذکر: "ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمِ". ۲ ملتفت شوید که چه واضح و صریح وصف او در کتاب محکم مذکور شده. و این شخص هم خود را در کتاب خود از بابت خفض جناح عبد اثیم ذکر نموده: أَثِيمٌ فِي الْكِتَابِ وَعَزِيزٌ بَيْنَ الْأَنْعَامِ وَ كَرِيمٌ فِي الْإِسْمِ. تفکّر در آیه مبارکه نموده تا معنی "وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ" ۳ درست در لوح قلب ثبت

۲۱۰

۱- سورة دخان، آیه ۴۳-۴۴ ۲- سورة دخان، آیه ۴۹
۳- سورة انعام، آیه ۵۹

ص ۱۲۶

شود. با وجود این جمعی معتقد او شده و از موسی علم و عدل اعراض نموده به سامریّ جهل تمسّک بسته‌اند و از شمس معانی که در سماء لایزالی الهی مُشرق است معرض گشته‌اند

۲۱۱ وَكَأَن لَّمْ يَكُنْ انْكَاشَتْه‌اند. باری ای برادر من، لثالی علم ربّانی جز از معدن الهی بدست نیاید و رائجۃ ریحان معنوی جز از گلزار حقیقی استشمام نشود و گل های علوم احدیّه جز از مدینه قلوب صافیه نروید. "وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرِجُ نَبَاتَهُ"

۲۱۲ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبْتُ لَا يَخْرِجُ إِلَّا نَكِدًا. "۱ و چون مفهوم گشت که تغنیات و رقاء هوّیه را احدی ادراک ننماید الا اهلش لهذا بر هر نفسی لازم و واجب است که مشکلات مسائل الهیّه و معضلات اشارات مطالع قدسیّه را بر صاحبان افتدّه منیره و حاملان اسرار احدیّه عرضه دارد تا به تأییدات ربّانی و افاضات الهی حلّ مسائل شود نه به تأییدات علوم اکتسابی.

۲۱۳ "فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ." ۲ و لیکن ای برادر من، شخص مجاهد که اراده نمود قدم طلب و سلوک در سبیل معرفت سلطان قدّم گذارد باید در بدایت امر قلب را که محلّ ظهور و بروز تجلّی اسرار غیبی الهی است از جمیع غبارات تیره علوم اکتسابی و اشارات مظاهر شیطانی پاک و منزّه فرماید و صدر را که سریر ورود و جلوس محبّت محبوب

۱- سورة اعراف، آیه ۵۸ ۲- سورة نحل، آیه ۴۳

ص ۱۲۷

ازلی است لطیف و نظیف نماید. و همچنین دل را از علاقه آب و گل یعنی از جمیع نقوش شبیحیه و صور ظلیّه مقدّس گرداند به قسمی که آثار حبّ و بغض در قلب نماند که مبادا آن حبّ او را به جهتی بی دلیل میل دهد و یا بغض او را از جهتی منع نماید. چنانچه الیوم اکثری به این دو وجه، از وجه باقی و حضرت معانی باز مانده‌اند و بی شبان در صحراهای ضلالت و نسیان می چرند. و باید در کلّ حین توکّل به حقّ نماید و از خلق اعراض کند و از عالم تراب منقطع شود و بگسلد و به ربّ الارباب در بندد. و نفس خود را بر احدی ترجیح ندهد و افتخار و استکبار را از لوح قلب بشوید و به صبر و اصطبار

دل بندد وصمت را شعار خود نماید و از تکلم بی فائده احتراز کند. چه زبان ناری است افسرده و کثرت بیان سمی است هلاک کننده. نار ظاهری اجساد را محترق نماید و نار لسان ارواح و افنده را بگدازد. اثر آن نار به ساعتی فانی شود و اثر این نار به قرنی باقی ماند. و غیبت را ضلالت شمرد و به آن عرصه هرگز قدم نگذارد، زیرا غیبت سراج منیر قلب را خاموش نماید و حیات دل را بمیراند. به قلیل قانع باشد و از طلب کثیر فارغ. مصاحبت منقطعین را غنیمت شمارد و عزلت از متمسکین و متکبرین را نعمت شمرد. در اسحار به اذکار مشغول شود و به تمام همّت و اقتدار در طلب آن نگار

ص ۱۲۸

کوشد. غفلت را به نار حبّ و ذکر بسوزاند و از ما سوی الله چون برق درگذرد. و بر بی نصیبان نصیب بخشد و از محرومان عطا و احسان دریغ ندارد. رعایت حیوان را منظور نماید تا چه رسد به انسان و اهل بیان. و از جانان جان دریغ ندارد و از شماتت خلق از حقّ احتراز نجوید. و آنچه برای خود نمی پسندد برای غیر نپسندد و نگوید آنچه را وفا نکند. و از خاطیان در کمال استیلاء درگذرد و طلب مغفرت نماید. و بر عاصیان قلم عفو درکشد و به حقارت ننگرد زیرا حسن خاتمه مجهول است. ای بسا عاصی که در حین موت به جوهر ایمان موفق شود و خمر بقا چشد و به ملأ اعلیٰ شتابد و بسا مطیع و مؤمن که در وقت ارتقای روح تقلیب شود و به اسفل درکات نیران مقرّیابد. باری، مقصود از جمیع این بیانات متقنه و اشارات محکمه آن است که سالک و طالب باید جز خدا را فنا داند و غیر معبود را معدوم شمرد. و این شرایط

۲۱۵

از صفات عالین و سجدیه روحانیین است که در شرایط مجاهدین و مشی سالکین در مناهج علم الیقین ذکر یافت. و بعد از تحقیق این مقامات برای سالک فارغ و طالب صادق، لفظ مجاهد درباره او صادق می آید. و چون به عمل "وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا" مؤید شد البتّه به بشارت "لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا" ۲

مستبشر خواهد شد. و چون سراج طلب و مجاهده و ذوق و شوق و عشق و وله و جذب و حبّ در قلب روشن شد و نسیم محبّت از شطر احدیّه وزید ظلمت ضلالت شکّ و ریب زائل شود و انوار علم و یقین همه ارکان وجود را احاطه نماید. در آن حین بشیر معنوی به بشارت روحانی از مدینه الهی چون صبح صادق طالع شود و قلب و نفس و روح را به صور معرفت از نوم غفلت بیدار نماید. و عنایات و تأییدات روح القدس صمدانی حیات تازه جدید مبذول دارد به قسمی که خود را صاحب چشم جدید و گوش بدیع و قلب وفّاد تازه می بیند و رجوع به آیات واضحه آفاقیه و خفیّات مستوره انفسیه می نماید و به عین الله بدیعه در هر ذره بابی مفتوح مشاهده نماید برای وصول به مراتب عین الیقین و حقّ الیقین و نور الیقین، و در جمیع اشیاء اسرار تجلّی وحدانیّه و آثار ظهور صمدانیّه ملاحظه کند. قسم به خدا که اگر سالک سبیل هدی و طالب معارج تقی به این مقام بلند اعلی واصل گردد رائحه حقّ را از فرسنگ های بعیده استنشاق نماید و صبح نورانی هدایت را از مشرق کلّ شیء ادراک کند و هر ذره و هر شیء او را دلالت بر محبوب و مطلوب نماید و چنان ممیّز شود که حقّ را از باطل، چون شمس از ظلّ، فرق گذارد. مثلاً اگر نسیم حقّ از مشرق ابداع وزد و او در مغرب اختراع باشد

البته استشمام کند. و همچنین جمیع آثار حقّ را از کلمات بدیعه و اعمال منیعه و افعال لمیعه، از افعال و اعمال و آثار ما سوی امتیاز دهد چنانچه اهل لؤلؤ، لؤلؤ را از حجرو انسان، ربیع را از خریف و حرارت را از برودت. و دماغ جان چون از زکام کون و امکان پاک شد البته رائحه جانان را از منازل بعیده بیابد و از اثر آن رائحه به مصرایقان حضرت منّان وارد شود و بدایع حکمت حضرت سبحانی را در آن شهر روحانی مشاهده کند و جمیع علوم مکنونه را از اطوار ورقه

شجره آن مدینه استماع نماید و از تراب آن مدینه تسبیح و تقدیس ربّ الارباب به گوش ظاهر و باطن شنود و اسرار رجوع و ایاب را به چشم سرّ ملاحظه فرماید. چه ذکر نمایم از آثار و علامات و ظهورات و تجلیات که به امر سلطان اسماء و صفات در آن مدینه مقدّر شده. بی آب رفع عطش نماید و بی نار حرارت محبّه الله بیفزاید. در هر گیاهی حکمت بالغه معنوی مستور است و بر شاخسار هر گل هزار بلبل ناطقه در جذب و شور. از لاله های بدیعش سرّ نار موسوی ظاهر و از نفحات قدسیّه اش نفخه روح القدس عیسوی باهر. بی ذهب غنا بخشد و بی فنا بقا عطا فرماید. در هر ورقش نعیمی مکنون و در هر غرفه اش صد هزار حکمت مخزون. و

مجاهدین فی الله بعد از انقطاع از ما سوی چنان به آن مدینه

۲۱۸

ص ۱۳۱

انس گیرند که آنی از آن منفک نشوند. دلائل قطعیّه را از سنبل آن محفل شنوند و براهین واضحه را از جمال گل و نوای بلبل اخذ نمایند. و این مدینه در رأس هزار سنه او آید او اقلّ تجدید شود و تزئین یابد. پس ای حبیب من، باید جهدی نمود تا به آن مدینه واصل شویم و به عنایت الهیه و تفقّدات ربّانیّه کشف سُبُحات جلال نمائیم تا به استقامت تمام جان پُرموده را در ره محبوب تازه نثار نمائیم و صد هزار عجز و نیاز آریم تا به آن فوز فائز شویم. و آن مدینه کتب الهیه است در هر عهدی. مثلاً در عهد موسی تورات بود و در زمن عیسی انجیل و در عهد محمد رسول الله فرقان و در این عصر بیان و در عهد من یبعثه الله کتاب او که رجوع کلّ کتب به آن است و مهیمن است بر جمیع کتب. و در این مدائن، ارزاق مقدّر است و نعم باقیه مقرر. غذای روحانی بخشد و نعمت قدمانی چشاند. بر اهل تجرید نعمت توحید عطا فرماید، بی نصیبان را نصیب کرم نماید و آوارگان صحرای جهل را کأس علم عنایت کند. و هدایت و عنایت و علم و معرفت و ایمان و ایقان کلّ من فی السّموات و الارض در این مدائن مکنون و مخزون گشته. مثلاً فرقان از برای امت رسول حصن محکم بوده که

۲۱۹

۲۲۰

در زمان او هر نفسی داخل او شد از رومی شیاطین و رمل مخالفین و ظنونات مجتته و اشارات شرکيه محفوظ ماند. و

ص ۱۳۲

همچنين مرزوق شد به فواکه طيبه احديه و اثمار علم شجرة الهيه و از انهار ماء غير آسن معرفت نوشيد و خمر اسرار ۲۲۱ توحيد و تفريد چشيد. چنانچه جميع ما يحتاج آن امت از احكام دين و شريعت سيد المرسلين در آن رضوان مابين موجود و معين گشته. و آن است حجت باقيه برای اهلش بعد از نقطه فرقان زیرا مسلم است حکم آن و محقق الوقوع است امر آن. و جميع مأمور به اتباع آن بوده اند تا ظهور بدیع در سنه ستين. و آن است که طالبان را به رضوان وصال می رساند و مجاهدان و مهاجران را به سرادق قرب فائز فرماید. دلیلی است محکم و حجتی است اعظم. و غیر آن را از روایات و کتب و احادیث این فخر نه زیرا حدیث و صاحبان حدیث، وجود و قولشان به حکم کتاب ثابت و محقق شده. و دیگر آنکه در احادیث اختلاف بسیار است و شبهه ۲۲۲ بی شمار. چنانچه نقطه فرقان در آخر امر فرمودند که "إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِترَتِي." با اینکه احادیث بسیار از منبع رسالت و معدن هدایت نازل شده بود با وجود این جز ذکر کتاب چیزی فرمودند و آن را سبب اعظم و دلیل اقوم برای طالبان مقرر فرمودند که هادی عباد باشد تا ۲۲۳ یوم معاد. حال به چشم انصاف و قلب طاهر و نفس زکیه ملاحظه فرمائید که در کتاب خدا که مسلم بین طرفین است از

ص ۱۳۳

عامه و خاصه، چه را حجت برای معرفت عباد قرار فرموده. باید بنده و شما و کل من علی الارض به نور آن تمسک بسته، حق را از باطل و ضلالت را از هدایت تمیز دهیم و فرق گذاریم. زیرا که حجت منحصر شد به دو، یکی کتاب و دیگر عترت.

۲۲۴

عترت که از میان رفته، پس منحصر شد به کتاب. و اول کتاب می فرماید: "الْمَ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى

لِلْمُتَّقِينَ. ۱" در حروف مقطعه فرقان اسرار هوّیه مستور
گشته و لئالی احدیه در صدف این حروف مخزون شده که
این مقام مجال ذکر آن نه و لیکن بر حسب ظاهر مقصود خود
آن حضرت است که به او خطاب می فرماید: یا محمد، این
کتاب مُنزل از سماء احدیه، نیست ربیبی و شکّی در آن،
هدایتی است برای پرهیزکاران. ملاحظه فرمائید که همین
فرقان را مقرر و مقدر فرموده برای هدایت کلّ من فی
السّموات و الارض و بنفسه آن ذات احدیه و غیب هوّیه
شهادت داده بر آنکه شکّ و شبهه در آن نیست که هادی عباد
است الی یوم معاد. آیا انصاف هست ثقل اعظم را که خدا
شهادت بر حقیّت آن داده و حکم بر حقیّت آن فرموده، این
عباد در آن شکّ نمایند و یا شبهه کنند و یا امری را که او
سبب هدایت و وصول به معارج معرفت قرار فرموده، از آن
۱- سورة بقره، آیه ۱

ص ۱۳۴

اعراض نمایند و امر دیگر طلب نمایند و یا به حرف مزخرف
ناس تشکیک نمایند که فلان چنین گفته و فلان امر ظاهر نشده
و حال آنکه اگر امری یا احدائی غیر کتاب الهی علّت و
۲۲۵ دلیل برای هدایت خلق بود البتّه در آیه مذکور می شد. باری،
باید از امر مبرم الهی و از تقدیر مقدر صمدانی که در آیه
ذکر یافت تجاوز ننمائیم و کتب بدیعه را مصدّق شویم چه اگر
تصدیق این کتب را ننمائیم تصدیق این آیه مبارکه نشده.
چنانچه این واضح است که هرکس تصدیق فرقان ننمود فی
الحقیقه مصدّق کتب قبل از فرقان هم نبوده. و این معانی از
ظاهر آیه مستفاد می شود. و اگر معانی مستوره آن ذکر شود
و اسرار مکنونه آن بیان گردد البتّه زمان به آخر نرساند و
۲۲۶ کون حمل ننماید. و کانّ الله علی ما أقول شهیداً. و همچنین
در جای دیگر می فرماید: "وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ
عَبْدِنَا فَاتَّبُوا فِي سُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ
دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ. ۱" که ترجمه ظاهر آن این است: اگر بودید
شما در شکّ و شبهه در آنچه ما نازل فرمودیم بر عبد خود

محمّد، پس بیارید سوره ای به مثل این سُور مُنزله و بخوانید
 شهدای خود را یعنی علمای خود را تا اعانت نمایند شما را در
 انزال سوره اگر هستید راست گویان. حال ملاحظه فرمائید چه
 ۱- سوره بقره، آیه ۲۳

ص ۱۳۵

مقدار عظیم است شأن آیات و بزرگ است قدر آن که حجت
 بالغه و برهان کامل و قدرت قاهره و مشیت نافذه را به آن
 ختم فرموده. و هیچ شیئی را آن سلطان احدیه در اظهار حجت
 خود به آن شریک نفرموده چه میانه حجج و دلائل، آیات به
 منزله شمس است و سوای آن به منزله نجوم. و آن است
 حجت باقیه و برهان ثابت و نور مضیء از جانب سلطان
 حقیقی در میان عباد. هیچ فضلی به آن نرسد و هیچ امری بر
 آن سبقت نگیرد. کنز لئالی الهیه است و مخزن اسرار احدیه.
 و آن است خیط محکم و جبل مستحکم و عروه وثقی و نور
 لایطفی. شریعه معارف الهیه از آن در جریان است و نار
 حکمت بالعه صمدانیه از آن در فوران. این ناری است که در
 یک حین دو اثر از آن ظاهر است، در مقبلین حرارت حبّ
 احداث نماید و در مبغضین برودت غفلت آورد. ای رفیق، باید ۲۲۷
 از امر الهی نگذریم و به آنچه حجت خود قرار فرموده راضی
 شویم و سر بنهیم. خلاصه، حجت و برهان این آیه مُنزله
 اعظم از آن است که این علیل تواند اقامه دلیل نماید واللّهُ
 يَقُولُ الْحَقُّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ
 الْعَزِيزُ الْجَمِيلُ. و همچنین می فرماید: "تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ تَتْلُوهَا ۲۲۸
 عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ." ۱
 ۱- سوره جاثیه، آیه ۶

ص ۱۳۶

می فرماید: این است آیات مُنزله از سماء هوّیه، می خوانیم بر
 شما. پس به کدام سخن بعد از ظهور حقّ و نزول آیات او
 ایمان می آورند؟ اگر تلویح این آیه را ملتفت شوی می فهمی که
 هرگز مظهري اکبر از انبیاء نبوده و حجتی هم اکبر و اعظم از

آیات منزله در اراض ظاهر نشده. بلکه اعظم از این حجت،
۲۲۹ حجتی ممکن نه الا ما شاء ربک. و در جای دیگر می فرماید:

"وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ تُتْلَىٰ عَلَيْهِ
ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ

بِعَذَابِ أَلِيمٍ". ۱ یعنی وای بر افک کننده گنهکار که می شنود آیات
نازله از سماء مشیت الهیه را که خوانده می شود بر او، پس استکبار
می نماید که گویا نشنیده آن را، پس بشارت ده او را به عذابی دردناک.

اشارات همین آیه کل من فی السموات والارض را کفایت
می کند لو کان الناس فی آیات ربهم يتفرسون. چنانچه الیوم
می شنوید که اگر از آیات الهیه قرائت شود احدی اعتنا ندارد
که گویا پست ترین امرا نزدشان آیات الهیه است و حال
آنکه اعظم از آیات امری نبوده و نخواهد بود. بگوبه ایشان:
ای بی خبران، می گوئید آنچه را قبل، پدران شما گفتند. اگر
ایشان ثمری از شجره اعراض خود دیدند شما هم خواهید
دید. و عنقریب با آبای خود در نار مقرر خواهید یافت. فالتار
۱- سورة جاثیه، آیه ۷-۸

ص ۱۳۷

مَثْوَاهُمْ فِي نَسِ مَثْوَى الظَّالِمِينَ. و در جای دیگر می فرماید: "و
إِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ
مُّهِينٌ". ۱ یعنی در وقتی که عالم شود از آیات ما شیئی را، اخذ
می نماید آن را از روی استهزاء از برای ایشان است عذابی
خوار کننده. از جمله استهزاء این بود که می گفتند معجزه
دیگر ظاهر نما و برهان دیگر بیاور. آن یکی "فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا
كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ" ۲ می گفت و دیگر "إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ
مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ". ۳ مذکور می داشت.
به مثل یهودان عهد موسی که تبدیل نمودند مائده سمائی را
به اشیای خبیثه سیر و پیاز، آن قوم هم طلب تبدیل
می نمودند آیات منزله را به ظنونات نجسه کثیفه. چنانچه الیوم
مشاهده می شود که مائده معنویه از سماء رحمت الهیه و
غمام مکرم سبحانیه نازل است و بحور حیوان در رضوان
جنان به امر خالق کن فکان در موج و جریان و جمیع چون

کلاب بر اجساد میته مجتمع آمده‌اند و به برکه شور که ملح
 اجاج است قانع گشته‌اند. سبحان الله، کمال تحیر حاصل است
 از عبادی که بعد از ارتفاع اعلام مدلول، طلب دلیل می نمایند
 و بعد از ظهور شمس معلوم، به اشارات علم تمسک
 جسته‌اند. مثل آن است که از آفتاب در اثبات نور او حجّت
 ۱- سورة جاثیه، آیه ۹ ۲- سورة شعراء، آیه ۱۸۷
 ۳- سورة انفال، آیه ۳۲

ص ۱۳۸

طلبند و یا از باران نیشان در اثبات فیضش برهان جویند.
 حجّت آفتاب نور اوست که اشراق نموده و عالم را فرا گرفته و
 برهان نیشان جود اوست که عالم را به ردای جدید تازه
 فرموده. بلی، کور از آفتاب جز گرمی حاصلی نداند و ارض
 جز از رحمت نیشانی فضلی احصاء ننماید.
 عجب نبود که از قرآن نصیبی نیست جز نقشی
 که از خورشید جز گرمی نباید چشم نابینا
 ۲۳۱ و در جای دیگر می فرماید: "وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ
 مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا اتَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنْ كُنْتُمْ
 صَادِقِينَ." یعنی در وقتی که تلاوت کرده می شود بر ایشان آیات ما، نیست
 حجّت ایشان مگر آنکه بگویند بیاورید پدرهای ما را اگر
 هستید راست گویان. مشاهده نما که چه حجّت ها بر آن
 رحمت های کامله و اسعه می گرفتند. به آیاتی که حرفی از آن
 اعظم است از خلق سماوات و ارض و مردگان وادی نفس و
 هوی را به روح ایمان زنده می فرماید استهزاء می نمودند و
 می گفتند: پدرهای ما را از قبر بیرون آر. این بود اعراض و
 استکبار قوم. و هر کدام از این آیات برای کلّ من علی الارض
 حجّتی است محکم و برهانی است معظم که جمیع ارض را
 کفایت می کند لَوْ أَنْتُمْ فِي آيَاتِ اللَّهِ تَتَفَكَّرُونَ. و در همین آیه
 ۱- سورة جاثیه، آیه ۲۵

ص ۱۳۹

مذکوره لثالی اسرار مکنون است. اگر فی الجملة دردی یافت

شود دوا می رسد. گوش به حرف های مزخرف عباد مدهید که می گویند کتاب و آیات از برای عوام حجت نمی شود زیرا که نمی فهمند و احصاء نمی کنند، با اینکه این قرآن حجت است بر مشرق و مغرب عالم. اگر قوه ادراک آن در مردم نبود چگونه حجت بر کلّ واقع می شد؟ از این قرار، بر معرفت الهیه هم نفسی مکلف نیست و لازم نه زیرا که عرفان او اعظم از

عرفان کتاب اوست و عوام استعداد ادراک آن ندارند. باری، این سخن به غایت لغو و غیر مقبول است. همه از روی کبر و غرور گفته می شود که مردم را از ریاض رضای الهی دور کنند و زمام آنها را محکم حفظ نمایند. با اینکه نزد حقّ این عوام از علمای ایشان که از حقّ اعراض نموده اند به غایت مقبول تر و پسندیده ترند. و فهم کلمات الهیه و درک بیانات حمایات معنویه هیچ دخلی به علم ظاهری ندارد. این منوط به صفای قلب و ترکیه نفوس و فراغت روح است. چنانچه حال عبادی چند موجودند که حرفی از رسوم علم ندیده اند و بر رفرق علم جالسند و از سحاب فیض الهی ریاض قلوبشان به گل های حکمت و لاله های معرفت تزیین یافته. فَطُوبَى لِلْمُخْلِصِينَ مِنْ أَنْوَارِ يَوْمٍ عَظِيمٍ. و همچنین می فرماید: "وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَلِقَائِهِ أُولَئِكَ يَسُوءُ مِنْ رَحْمَتِي وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ

ص ۱۴۰

الیم". ۱ و همچنین می فرماید: "وَيَقُولُونَ أَأَنْتَا لَتَأْرِكُوا آلِهَتَنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ". ۲ مضمون این آیه واضح است. مشاهده فرمائید که بعد از تنزیل آیات چه می گفتند: آیا ما ترک کننده ایم خدایان خود را برای شاعری مجنون؟ که آن حضرت را شاعر می نامیدند و به آیات الهیه سخریه می نمودند و می گفتند: این کلمات اساطیر اولین است، یعنی کلماتی است که قبل گفته شده و محمد آن کلمات را ترکیب نموده می گوید ۲۳۵ از خداست. چنانچه الیوم به مثل همان را شنیده اید که نسبت به این امر می دهند و می گویند که این کلمات را با کلمات قبل ترکیب نموده و یا کلماتی است مغلوط. قَدْ كَبُرَ قَوْلُهُمْ وَ ۲۳۶ صَغُرَ شَأْنُهُمْ وَحَدُّهُمْ. این است که بعد از این انکارها و

اعتراضات که مذکور شد گفتند: بعد از موسی و عیسی،
 موافق کتب نباید نبی مستقل که ناسخ شریعت باشد
 مبعوث شود. باید شخصی بیاید که مکمل شریعت قبل باشد.
 این آیه مبارکه که مشعر بر جمیع مطالب الهیه و مدل بر
 عدم انقطاع فیوضات رحمانیه است نازل شد: "وَلَقَدْ جَاءَكُمْ
 يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ
 بِهِ حَتَّى إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا
 كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ." ۳۱ و به تحقیق آمد شما را یوسف از
 - سورة عنكبوت، آیه ۲۳ - ۲ - سورة صافات، آیه ۳۶
 ۳- سورة غافر (مؤمن)، آیه ۳۴

ص ۱۴۱

پیش با بینه ها، پس پیوسته بودید در شک از آنچه آمد شما
 را به آن، تا چون هلاک شد گفتید مبعوث نمی گرداند خدا بعد
 از اورسولی را، و همچنین اضلال می کند خدا کسی را که
 اوست اسراف کننده و شک آورنده به پروردگار خود. پس،
 از این آیه ادراک فرمائید و یقین کنید که در هر عصر امم آن
 عهد به آیه ای از کتاب تمسک بسته از این گونه حرف های
 مزخرف می گفتند که دیگر نبی نباید در ابداع بیاید. مثل
 آنکه آیه انجیل را که مذکور شده، علمای آن استدلال به آن
 نمودند که هرگز حکم انجیل مرتفع نمی شود و پیغمبری مستقل
 مبعوث نگردد الا برای اثبات شریعت انجیل. و اکثری از ملل
 مبتلا به این مرض روحی شده اند. چنانچه اهل فرقان را
 می بینی که چگونه به مثل امم قبل به ذکر خاتم النبیین محتجب
 گشته اند، با اینکه خود مقرند بر اینکه "ما یَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا
 اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ." ۱ بعد که راسخ در علوم و امها و
 نفسها و ذاتها و جوهرها بیان می فرماید که قدری مخالف
 هوای ایشان واقع می شود این است که می شنوی که چه
 می گویند و چه می کنند. و نیست اینها مگر از رؤسای ناس
 در دین یعنی آنهایی که الهی بجز هوی اخذ نکرده اند و بغیر
 ذهاب مذهبی نیافته اند و به حجابات علم محتجب گشته اند و به
 ۱- سورة آل عمران، آیه ۷

ضلالت آن گمراه شده‌اند. چنانچه به تصریح تمام ربّ الانام می فرماید :

"أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ وَ

خَتَمَ عَلَىٰ سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَىٰ بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ

يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ." ۱ یعنی آیا دیدی آن

غافل را که گرفت خدای خود خواهش های نفس خود را و اضلال کرد

خدا او را بر علمی، و مهر نهاد بر گوش و دلش و گردانید

بر چشمش پرده، پس که هدایت می کند او را از بعد خدا؟

۲۳۸ آیا پند نمی گیرید؟ در معنی "وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَىٰ عِلْمٍ"، ۲ اگر چه

در ظاهر آن است که ذکر شده ولیکن نزد این فانی، مقصود

از آیه علمای عصراند که اعراض از جمال حق نمودند و به

علوم خود که از نفس و هوی ناشی گشته متمسک شده بر

نبا الهی و امر او احتجاج می نمودند. "قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ أَنْتُمْ

عَنْهُ مُعْرِضُونَ." ۳ و همچنین می فرماید: "وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ

آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ

عَمَّا كَانُوا يَعْبُدُ آبَاءَكُمْ وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إفكٌ مُفْتَرًى." ۴

والحقّ يقول : و چون خوانده شود بر ایشان، یعنی بر آن کفره فجره، آیات

قدسیّه احدیه، گویند آن مشرکان از حقّ بی خبران، نیست

این رسول پروردگار مگر مردی که می خواهد منع کند شما را

از آنچه که می پرستیدند آن را پدرهای شما و دیگر گفتند

۲۰۱- سورة جائیه، آیه ۲۳ ۲- سورة ص، آیه ۶۷-۶۸

۴- سورة سبأ، آیه ۴۳

نیست این مگر کذبی افترا کرده شده. بشنوید ندای قدس

الهی و نوای خوش صمدانی را که چگونه در تلویح، انداز

فرموده مکذّبین آیات را و بیزاری جسته منکرین کلمات

قدسیّه را. و بُعد ناس را ملاحظه فرمائید از کوثر قرب و

اعراض و استکبار آن محرومان را بر آن جمال قدس. با اینکه

آن جوهر لطف و کرم، هیاکل عدم را به عرصه قدّم هدایت

می فرمود و آن فقیران حقیقی را به شریعه قدسیّه غنا دلالت

می نمود مع ذلک بعضی می گفتند این مردی است افترا کننده بر پروردگار عالمیان و بعضی می گفتند این منع کننده است ناس را از شریعه دین و ایمان و برخی نسبت جنون می دادند و امثال ذلک. چنانچه الیوم مشاهده می کنید چه سخن های لغو که به آن جوهر بقا گفته اند و چه نسبت ها و خطاها که به آن منبع و معدن عصمت داده اند. با اینکه در کتاب الهی و لوح قدس صمدانی در جمیع اوراق و کلمات، انذار فرموده مکذبین و معرضین آیات منزله را و بشارت فرموده مقبلین آن را، با وجود این چقدر اعتراضات که بر آیات منزله از سماوات قدسیه بدعیه نموده اند. و حال آنکه چشم امکان چنین فضلی ندیده و قوه سمع اکوان چنین عنایتی نشنیده که آیات به مثابه غیث نیسانی از غمام رحمت رحمانی جاری و نازل شود. چه که انبیای اولوالعزم که عظمت قدر و رفعت

ص ۱۴۴

مقامشان چون شمس واضح و لائح است مفتخر شدند هر کدام به کتابی که در دست هست و مشاهده شده و آیات آن احصا گشته و از این غمام رحمت رحمانی این قدر نازل شده که هنوز احدی احصا ننموده. چنانچه بیست مجلد الآن به دست می آید و چه مقدار که هنوز به دست نیامده و چه مقدار هم که تاراج شده و به دست مشرکین افتاده و معلوم نیست ۲۴۱ چه کرده اند. ای برادر، باید چشم گشود و تفکر نمود و ملتجی به مظاهر الهیه شد که شاید از مواعظ واضحه کتاب پند گیریم و از نصائح مذکوره در الواح متنبه شویم، اعتراض بر منزل آیات نکنیم، امرش را به جان تسلیم کنیم و حکمش را به تمام جان و روان قبول نمائیم و مدعن شویم که شاید در فضای رحمت وارد شویم و در شاطی فضل مسکن یابیم. وَإِنَّهُ ۲۴۲ بِعِبَادِهِ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ.

و همچنین می فرماید:

"قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَتَّقُمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ مِن قَبْلُ وَأَنْ أَكْثَرُكُمْ فَاسِقُونَ." ۱

چقدر واضح است مقصود در این آیه و چه مبرهن است حجیت آیات

منزله. و این آیه در وقتی نازل شد که کفار به اسلام اذیت می نمودند و نسبت کفر می دادند چنانچه نسبت می دادند به اصحاب آن حضرت که به خدا کافر شده اید و به ساحری کذاب مؤمن و موقن

۱- سورة مائده، آیه ۵۹

ص ۱۴۵

گشته اید. و در صدر اسلام که هنوز امر بر حسب ظاهر قوت نداشت در هر مقام و مکان که دوستان آن حضرت را ملاقات می نمودند نهایت اذیت و زجر و رجم و سب بر آن مقبلین الی الله معمول می داشتند. در این وقت این آیه مبارکه از سماء احدیه نازل شد به برهانی واضح و دلیلی لائح. و تعلیم فرمود اصحاب آن حضرت را که بگوئید به کافران و مشرکان که آیا اذیت می کنید ما را و ستم می نمائید و عملی از ما صادر نشد مگر آنکه ایمان آوردیم به خدا و به آیاتی که نازل شد بر ما از لسان محمد، و همچنین آیاتی که نازل شد بر انبیای او از قبل که مقصود این است تقصیری نداریم مگر آنکه آیات جدیده بدیعه الهیه را که بر محمد نازل شد و آیات قدیمه که بر انبیای قبل نازل شد جمیع را من عند الله دانستیم و تصدیق و اذعان نمودیم. و این دلیلی است که سلطان احدیه تعلیم فرموده عباد خود را. مع ذلک آیا جائز است این آیات بدیعه ۲۴۳ که احاطه فرمود شرق و غرب را، از آن معرض شوند و خود را از اهل ایمان دانند؟ و یا آنکه مؤمن شوند منزل آیات را؟ به این استدلال که خود فرموده مقرّین را از اهل ایمان محسوب نفرماید؟ حاشا ثمّ حاشا که مقبلین و مقرّین آیات احدیه را از ابواب رحمت خود براند و متمسکین به حجّت مثبتّه را تهدید فرماید.

إِذْ إِنَّهُ مُبِيتُ الْحَقِّ بِآيَاتِهِ وَمُحَقِّقُ الْأَمْرِ بِكَلِمَاتِهِ وَ

ص ۱۴۶

۲۴۴ إِنَّهُ لَهُوَ الْمُقْتَدِرُ الْمُهِمِّنُ الْقَدِيرُ. و همچنین می فرماید: "وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ." ۱ و اکثری آیات فرقانیه مدلل و مشعر بر این مطلب است و این بنده اختصار نمودم به این

آیات مذکوره. و حال ملاحظه فرمائید که در جمیع کتاب جز آیات را که حجت قرار فرموده برای معرفت مظاهر جمال خود، دیگر امری ذکر شده تا به آن متمسک شوند و اعتراض نمایند؟ بلکه در همه موارد بر منکرین آیات و استهزاء کننده آن وعده نار فرموده اند چنانچه معلوم شد. حال اگر کسی ۲۴۵ بیاید به کرورها از آیات و خطب و صحائف و مناجات بی آنکه به تعلیم اخذ نموده باشد، آیا به چه دلیل می توان اعتراض نمود و از این فیض اکبر محروم شد؟ و جواب چه خواهند گفت بعد از عروج روح از جسد ظلمانی؟ آیا متمسک می شوند که به فلان حدیث تمسک جستیم و چون معنی آن را به ظاهر نیافتیم لهذا بر مظهر امر اعتراض نمودیم و از شرائع حق دور گشتیم؟ آیا نشنیده اید که از جمله علت اینکه بعضی از انبیاء اولو العزم بودند نزول کتاب بود بر آنها؟ و این مسلم است، با وجود این چگونه جائز است که بر صاحب کتب که چندین مجلّات از او ظاهر شده به حرف های فلان ۱- سورة انعام، آیه ۷

ص ۱۴۷

از روی جهل بعضی کلمات برای القای شبهه در قلوب جمع نموده و شیطان عصر شده برای اغفال عباد و اضلال من فی البلاد، پیروی نمایند و از خورشید فیض الهی بی بهره گردند؟ و از همه این مراتب گذشته، آیا از این نفس قدسی و نفس رحمانی احتراز جویند و ادبار نمایند نمی دانم به که متمسک جویند و به کدام وجه اقبال کنند؟ بلی، "وَلِكُلِّ وَجْهٌ لَهُ مَوْلًیٰهَا" ۱ فَقَدْ هَدَيْنَاكَ السَّبِيلَ فِي هَذِهِ الْمُنْهَجِينَ، ثُمَّ امْسِكْ عَلَى مَا تَخْتَارُ لِنَفْسِكَ. وَهَذَا قَوْلُ الْحَقِّ وَمَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ. و از جمله ادله بر اثبات این امر آنکه در هر عهد و ۲۴۶ عصر که غیب هوّیه در هیکل بشریه ظاهر می شد بعضی از مردمی که معروف نبودند و علاقه به دنیا و جهتی نداشته اند به ضیاء شمس نبوت مستضیء و به انوار قمر هدایت مهتدی می شدند و به لقاء الله فائز می گشتند. لهذا این بود که علمای عصر و اغنیای عهد استهزاء می نمودند. چنانچه از لسان

آن گمراهان می فرماید: "فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا تَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا تَرَاكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِادِّى الرَّأْيِ وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ." ۲ اعتراض می نمودند و به آن مظاهر قدسیه می گفتند که متابعت شما نکرده مگر اراذل ما که اعتنائی به شأن آنها نیست و
۱- سورة بقره، آیه ۱۴۸ ۲- سورة هود، آیه ۲۷

ص ۱۴۸

مقصودشان این بوده که علماء و اغنیاء و معارف قوم به شما ایمان نیاوردند و به این دلیل و امثال آن، استدلال بر بطلان ۲۴۷ من له الحق می نمودند. و اما در این ظهور اظهر و سلطنت عظمی جمعی از علمای راشدین و فضیله کاملین و فقهایی بالغین از کأس قرب و وصال مرزوق شدند و به عنایت عظمی فائز گشتند و از کون و امکان در سیل جانان گذشتند. بعضی از اسامی آنها ذکر می شود که شاید سبب استقامت ۲۴۸ انفس مضطربه و نفوس غیر مطمئنه شود. از آن جمله جناب ملا حسین است که محل اشراق شمس ظهور شدند. کَوْلَاهُ مَا اسْتَوَى اللَّهُ عَلَى عَرْشٍ رَحْمَانِيَّةٍ وَمَا اسْتَقَرَّ عَلَى كُرْسِيِّ صَمَدَانِيَّةٍ. و جناب آقا سید یحیی که وحید عصر و فرید زمان خود بودند و ملا محمد علی زنجانی و ملا علی بسطامی و ملا سعید بارفروشی و ملا نعمة الله مازندرانی و ملا یوسف اردبیلی و ملا مهدی خوئی و آقا سید حسین ترشیزی و ملا مهدی کندی و برادر او ملا باقر و ملا عبد الخالق یزدی و ملا علی برقانی و امثال آنها که قریب چهارصد نفر بودند که ۲۴۹ اسامی جمیع در لوح محفوظ الهی ثبت شده. همه اینها مهتدی و مقرر و مدعن گشتند برای آن شمس ظهور به قسمی که اکثری از مال و عیال گذشتند و به رضای ذی الجلال پیوستند. و از سر جان برای جانان برخاستند و انفاق نمودند

ص ۱۴۹

به جمیع آنچه مرزوق گشته بودند. به قسمی که سینه هاشان محل تیرهای مخالفین گشت و سرهاشان زینت سنان مشرکین.

چنانچه ارضی نماند مگر آنکه از دم این ارواح مجرّده آشامید
و سیفی نماند مگر آنکه به گردن هاشان ممسوح گشت. و دلیل
بر صدق قولشان فعلشان بس. آیا شهادت این نفوس قدسیّه
که به این طریق جان در راه دوست دادند که همه عالم از
ایثار دل و جانشان متحیر گشتند کفایت نمی کند برای این
عبادی که هستند، و انکار بعضی عباد که دین را به درهمی
دادند و بقا را به فنا تبدیل نمودند و کوثر قرب را به
چشمه های شور معاوضه کردند و بجز اخذ اموال ناس مرادی
نجویند؟ چنانچه مشاهده می شود که کلّ به زخارف دنیا
مشغول شده اند و از ربّ اعلی دور مانده. حال انصاف دهید ۲۵۰
که شهادت اینها مقبول و مسموع است که قولشان و فعلشان
موافق و ظاهرشان و باطنشان مطابق به نحوی که تاهتِ
الْعُقُولُ فِي أَعْمَالِهِمْ وَ تَحْيَرَتِ النُّفُوسُ فِي أَصْطِبَارِهِمْ وَ بِمَا
حَمَلَتْ أَجْسَادُهُمْ و یا شهادت این معرضین که بجز هوای نفس
نفسی بر نیارند و از قفس ظنون باطله نجاتی نیافته اند؟ و در
یوم سر از فراش بر ندارند مگر چون خفّاش ظلمانی در طلب
دنیای فانیه کوشند و در لیل راحت نشوند مگر در تدبیرات
امورات دانیه کوشند. به تدبیر نفسانی مشغول گشته و از

ص ۱۵۰

تقدیر الهی غافل شده اند. روز به جان در تلاش معاشند و
شب در تزیین اسباب فراش. آیا در هیچ شرع و ملّتی جایز
است که به اعراض این نفوس محدوده متمسک شوند و از
اقبال و تصدیق نفوسی که از جان و مال و اسم و رسم و ننگ
۲۵۱ و نام در رضای حقّ گذشته اند اغفال نمایند؟ آیا نبود که از
قبل امر سیّد الشهداء را اعظم امور و اکبر دلیل بر حقّیت آن
حضرت می شمردند و می گفتند در عالم چنین امری اتفاق
نیفتاد و حقّی به این استقامت و ظهور ظاهر نشد؟ با اینکه
امر آن حضرت از صبح تا ظهر بیشتر امتداد نیافت و لیکن این
انوار مقدّسه هیچده سنه می گذرد که بلایا از جمیع جهات مثل
باران بر آنها بارید. و به چه عشق و حبّ و محبّت و ذوق که
جان رایگان در سبیل سبّحان انفاق نمودند چنانچه بر همه

واضح و مبرهن است. با وجود این چگونه این امر را سهل
 شمرند؟ آیا در هیچ عصر چنین امر خطیری ظاهر شده و آیا
 اگر این اصحاب مجاهد فی الله نباشند دیگر که مجاهد خواهد
 بود؟ و آیا اینها طالب عزّت و مکنّت و ثروت بودند؟ و آیا
 مقصودی جز رضای حقّ داشتند؟ و اگر این همه اصحاب با
 این آثار عجیبه و افعال غریبه باطل باشند دیگر که سزاوار
 است که دعوی حقّ نماید؟ قسم به خدا که همین فعلشان برای
 جمیع من علی الارض حجت کافی و دلیل وافی است لو کان

ص ۱۵۱

النَّاسُ فِي أَسْرَارِ الْأَمْرِ يَتَفَكَّرُونَ. "وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا
 أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ." ۱ و از همه گذشته، علامت صدق و کذب در ۲۵۲
 کتاب معلوم و مقرر شده. باید ادّعا و دعاوی کلّ عباد به این
 محک الهی زده شود تا صادق را از کاذب تمیز دهد. این است
 که می فرماید: "فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ." ۲ حال
 ملاحظه فرمائید با این شهادی صادق که نصّ کتاب شاهد بر
 صدق قول ایشان است، چنانچه دیده اید که همه جان و مال و
 زن و فرزند و کلّ ما یملک را انفاق نموده اند و به اعلیٰ غرف
 رضوان عروج فرمودند، شهادت این طلعات عالیّه و انفس
 منقطعه بر تصدیق این امر عالی متعالی مقبول نیست و
 شهادت این گروه که برای ذهب از مذهب گذشته اند و برای
 جلوس بر صدر از اوّل ما صدر احتراز جسته اند بر بطلان این
 نور لائح جائز و مقبول است؟ با اینکه جمیع مردم ایشان را
 شناخته اند و این قدر ادراک نموده اند که از ذره ای از اعتبار
 ظاهری ملکی در سبیل دین الهی نمی گذرند تا چه رسد به جان
 و مال و غیره. حال ملاحظه فرمائید که چگونه محک الهی به
 نصّ کتاب تفصیل نمود و خالص را از غشّ تمیز داده و مع ذلک
 هنوز شاعر نشده اند و در نوم غفلت به کسب دنیای فانیّه و
 ریاست ظاهریّه مشغول شده اند. يَا ابْنَ الْإِنْسَانِ، قَدْ مَضَى ۲۵۴
 ۱- سورة شعراء، آیه ۲۲۷ ۲- سورة بقره، آیه ۹۴

۲۵۳

ص ۱۵۲

عَلَيْكَ أَيَّامٌ وَاشْتَغَلَتْ فِيهَا بِمَا تَهْوَى بِهِنَّ نَفْسُكَ مِنَ الظُّنُونِ
وَالْأَوْهَامِ. إِلَى مَتَى تَكُونُ رَاقِدًا عَلَى بَسَاطِكَ؟ فَارْفَعْ رَأْسَكَ عَنِ
النُّومِ. فَإِنَّ الشَّمْسَ قَدْ ارْتَفَعَتْ فِي وَسْطِ الزَّوَالِ، لَعَلَّ
٢٥٥ تُشْرِقُ عَلَيْكَ بِأَنْوَارِ الْجَمَالِ وَالسَّلَامِ. ولكن معلوم باشد که این
علما و فقها که مذکور شد هیچ یک ریاست ظاهره نداشته‌اند
چه که محال است علمای مقتدر معروف عصر که بر صدر
حکم جالسند و بر سریر امر ساکن، تابع حق شوند إِلَّا مَنْ
شَاءَ رَبُّكَ. چنین امری در عالم ظهور ننمود مگر قلیلی "وَقَلِيلٌ
مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ." ١ چنانچه در این عهد احدی از علمای
مشهور که زمام ناس در قبضه حکم ایشان بود اقبال
نچستند. بلکه به تمام بغض و انکار در دفع کوشیدند به قسمی
٢٥٦ که هیچ گوشی نشنیده و هیچ چشمی ندیده. و ربّ اعلی،
روح ما سواه فداه، بخصوص به جمیع علمای هر بلدی توقیعی
صادر فرموده‌اند و مراتب اعراض و اغماض هر کدام را در
توقیع او به تفصیل ذکر فرموده‌اند "فَاعْتَبِرُوا يَا أُولَى
الْأَبْصَارِ." ٢ و مقصود از آن ذکر، آن بود که مبدا اهل بیان
در ظهور مستغاث فی القيامة الأخری اعتراض نمایند که در
ظهور بیان جمعی از علماء موقن گشته‌اند و چرا در این ظهور
نشد و نعوذ بالله متمسک به این گونه مزخرفات شوند و از
١- سورة سبأ، آیه ١٣ ٢- سورة حشر، آیه ٢

ص ١٥٣

جمال الهی محروم گردند. بلی، این علماء که مذکور شد
اکثری معروف نبودند و به فضل الله از ریاست ظاهره و
زخارف فانیه جمیع مقدّس و منزّه بوده‌اند. ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ،
يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ. و دلیل و برهان دیگر که چون شمس بین ٢٥٧
دلایل مُشرق است استقامت آن جمال ازلی است بر امر الهی
که با اینکه در سنّ شباب بودند و امری که مخالف کلّ اهل
ارض از وضع و شریف و غنی و فقیر و عزیز و ذلیل و سلطان
و رعیت بود با وجود این قیام بر آن امر فرمود چنانچه کلّ
استماع نمودند و از هیچ کس و هیچ نفس خوف ننمودند و
اعتنا نفرمودند. آیا می شود این، به غیر امر الهی و مشیت

مثبتۀ ربّانی؟ قسم به خدا که اگر کسی فکر و خیال چنین امری نماید فی الفور هلاک شود. و اگر قلب های عالم را در قلبش جا دهی باز جسارت بر چنین امر مهمّ ننماید مگر به اذن الهی باشد و قلبش متّصل به فیوضات رحمانی و نفسش مطمئنّ به عنایات ربّانی. آیا این را به چه حمل می کنند؟ آیا به جنون نسبت می دهند چنانچه به انبیای قبل دادند و یا می گویند برای ریاست ظاهره و جمع زخارف دنیای فانیه این امور را متعرّض شده اند؟ سبحان الله، در اوّل از کتب خود که آن را قیوم اسماء نامیده و اوّل و اعظم و اکبر جمیع کتب است اخبار از شهادت خود می دهند و در مقامی این آیه را

۲۵۸

ص ۱۵۴

ذکر فرموده اند: "یا بَقِیَّةَ اللهِ، قَدْ فَدَیْتُ بِکُلِّی لَکَ وَ رَضِیْتُ السَّبَّ فِی سَبِیْلِکَ وَ مَا تَمَنَّیْتُ إِلَّا الْقَتْلَ فِی مَحَبَّتِکَ وَ کَفَى بِاللّهِ الْعَلِیُّ مُعْتَصِماً قَدِیماً." و همچنین در تفسیر هاء تمنّای شهادت خود را نموده اند: "کَأَنِّی سَمِعْتُ مُنَادِیاً یُنَادِی فِی سِرِّی إِفْدِ أَحَبَّ الْأَشْیَاءِ إِلَیْکَ فِی سَبِیْلِ اللهِ کَمَا فَدَى الْحُسَیْنُ عَلَیْهِ السَّلَامُ فِی سَبِیْلِی وَ لَوْلَا کُنْتُ نَظِراً بِذَٰلِکَ السَّرِّ الْوَاقِعَ فَوَ الَّذِی نَفْسِی بَیْده لَوْ اجْتَمَعُوا مُلُوکُ الْأَرْضِ لَن یَقْدِرُوا أَنْ یَأْخُذُوا مِنِّی حَرْفاً فَکَیْفَ الْعَبِیدُ الَّذِینَ لَیْسَ لَهُمْ شَأْنٌ بِذَٰلِکَ وَ إِنَّهُمْ مَطْرُودُونَ"، إلی ان قال "لَیَعْلَمَ الْکُلُّ مَقَامَ صَبْرِی وَ رِضَائِی وَ ۲۶۰ فِدَائِی فِی سَبِیْلِ اللهِ." آیا صاحب این بیان را می توان نسبت داد که در غیر صراط الهی مشی می نماید و یا به غیر رضای او امری طلب نموده؟ در همین آیه نسیم انقطاعی مکنون شده که اگر بوزد جمیع هیاکل وجود جان را انفاق نمایند و از روان درگذرند. حال ملاحظه نمائید که چقدر ناس نسناس اند و به غایت حقّ ناسپاس که چشم از جمیع اینها پوشیده اند و به عقب مرداری چند که از بطنشان افغان مال مسلمانان می آید می دونند. و با وجود این چه نسبت های غیر لائقه که به مطالع قدسیّه می دهند. کَذَٰلِکَ نَذْکُرْکَ مَا اِکْتَسَبْتَ اَیْدِی الَّذِینَ هُمْ کَفَرُوا وَ اَعْرَضُوا عَنْ لِقَاءِ اللهِ فِی یَوْمِ الْقِیَامَةِ وَ عَذَّبَهُمُ اللهُ بِنَارِ شَرِکِهِمْ وَ اَعَدَّ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ عَذَاباً تَحْتَرِقُ بِهِ اَجْسَادُهُمْ وَ

- أَرْوَاهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ قَادِرًا عَلَى شَيْءٍ وَكَانَتْ يَدُهُ عَنِ الْفَضْلِ مَغْلُولَةً. واستقامت بر امر حجّتی است ۲۶۱
- بزرگ و برهانی است عظیم. چنانچه خاتم انبیاء فرمودند:
 "شَيْئَتْنِي الْآيَتَيْنِ" یعنی پیر نمود مرا دو آیه که هر دو مشعر
 بر استقامت بر امر الهی است. چنانچه می فرماید: "فَاسْتَقِمْ
 کَمَا أُمِرْتَ." ۱ حال ملاحظه فرمائید که این سدره رضوان ۲۶۲
- سبحانی در اوّل جوانی چگونه تبلیغ امرالله فرمود و چقدر
 استقامت از آن جمال احدیّت ظاهر شد که جمیع من علی
 الارض بر منعمش اقدام نمودند حاصلی نبخشید. آنچه ایذاء بر
 آن سدره طوبی وارد می آوردند شوقش بیشتر و نار حبّش
 مشتعل تر می شد. چنانچه این فقرات واضح است و احدی
 انکار ندارد. تا آنکه بالاخره جان را در باخت و به رفیق اعلی
 شتافت. و از جمله دلائل ظهور، غلبه و قدرت و احاطه که ۲۶۳
- بنفسه از آن مظهر وجود و مظهر معبود در اکناف واقطار
 عالم ظاهر شد. چنانچه آن جمال ازلی در شیراز در سنه
 ستّین ظاهر شدند و کشف غطا فرمودند. مع ذلک به اندک
 زمانی آثار غلبه و قدرت و سلطنت و اقتدار از آن جوهر
 الجواهر و بحر البحور در جمیع بلاد ظاهر شد. به قسمی که
 از هر بلدی آثار و اشارات و دلالات و علامات آن شمس
 ۱- سورة هود، آیه ۱۱۲

لاهوئی هویدا گشت. و چه مقدار قلوب صافیّه رقیقه که از آن
 شمس ازلیّه حکایت نمودند و چقدر رشحات علمی از آن بحر
 علم لدنی که احاطه نمود جمیع ممکنات را، با اینکه در هر بلد
 و مدینه جمیع علما و اعزّه بر منع و ردّ ایشان برخاستند و
 کمر غلّ و حسد و ظلم بر دفعشان بستند. و چه نفوس
 قدسیّه را که جواهر عدل بودند به نسبت ظلم کشتند و چه
 هیاکل روح را که صرف علم و عمل از ایشان ظاهر بود به
 بدترین عذاب هلاک نمودند. مع کلّ ذلک هریک از آن

وجودات تا دم مرگ به ذکر الله مشغول بودند و در هوای تسلیم و رضا طائر. و به قسمی این وجودات را تقلیب نمودند و تصرّف فرمودند که بجز اراده اش مرادی نجستند و بجز امرش امری نگزیدند، رضا به رضایش دادند و دل به خیالش بستند. ۲۶۴ حال قدری تفکر نمائید، آیا چنین تصرّف و احاطه از احدی در امکان ظاهر شده؟ و جمیع این قلوب منزّه و نفوس مقدّسه به کمال رضا در موارد قضا شتافتند و در مواقع شکایت، جز شکر از ایشان ظاهر نه و در موطن بلا، جز رضا از ایشان مشهود نه. و این رتبه هم معلوم است که کلّ اهل ارض چه مقدار غلّ و بغض و عداوت به این اصحاب داشتند. چنانچه اذیت و ایدای آن طلعات قدسی معنوی را علّت فوز و رستگاری و سبب فلاح و نجات ابدی می دانستند.

ص ۱۵۷

آیا هرگز در هیچ تاریخی از عهد آدم تا حال چنین غوغائی در بلاد واقع شد و آیا چنین ضوضائی در میان عباد ظاهر گشت؟ و با این همه ایداء و اذیت، محلّ لعن جمیع ناس شدند و محلّ ملامت جمیع عباد. و گویا صبر در عالم کون از اضطبارشان ظاهر شد و وفا در ارکان عالم از فعلشان موجود گشت. باری، در جمیع این وقایع حادثه و حکایات وارده تفکر فرمائید تا بر عظمت امر و بزرگی آن مطلع گردید تا به عنایت رحمان، روح اطمینان در وجود دمیده شود و بر سریر ایقان مستریح و جالس شوید. خدای واحد شاهد است که اگر فی الجمله تفکر نمائید علاوه بر همه این مطالب مقررّه و دلائل مذکوره، همین ردّ و سبّ و لعن اهل ارض بر این فوارس میدان تسلیم و انقطاع اعظم دلیل و اکبر حجّت بر حقیّت ایشان است. و در هر آن که تفکر در اعتراضات جمیع مردم از علماء و فضلاء و جهّال فرمائی در این امر محکم تر و راسخ تر و ثابت تر می شوی. زیرا که جمیع آنچه واقع شده، از قبل معادن علم لدنی و مواقع احکام ازلی خبر داده اند. اگر چه این بنده اراده ذکر احادیث قبل را نداشتم ولیکن نظر به محبّت آن جناب چند روایتی که مناسب این

۲۶۵

۲۶۶

مقام است ذکر می نمایم. با اینکه فی الحقیقه احتیاج نیست زیرا که آنچه ذکر شده جمیع ارض و من علیها را کافی است. و فی

ص ۱۵۸

الحقیقه جمیع کتب و اسرار آن در این مختصر ذکر شده به قسمی که اگر کسی قدری تأمل نماید جمیع اسرار کلمات الهی و امور ظاهره از آن سلطان حقیقی را از آنچه ذکر شده ادراک می نماید. ولیکن چون همه ناس بر یک شأن و یک مقام نیستند لهذا چند حدیثی ذکر می نمایم تا سبب استقامت انفس متزلزل شود و اطمینان عقول مضطربه گردد و همچنین حجت ۲۶۷ الهی بر اعالی و ادانی عباد تام و کامل گردد. از جمله احادیث این است که می فرماید: "إِذَا ظَهَرَتْ رَأْيَةُ الْحَقِّ لَعَنَها أَهْلُ الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ." حال باید قدری از صهبای انقطاع نوشید و بر رفرق امتناع مقررگزید و "تَفَكَّرْ سَاعَةً خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً." را منظور داشت که آخر سبب این امر شنیع چه می شود که جمیع مردم با اظهار حب و طلب حق، بعد از ظهور، اهل حق را لعن نمایند، چنانچه مستفاد از حدیث می شود. و این واضح است که سبب، نسخ قواعد و رسوم و عادات و آداب است که همه ناس به آن محدود گشته اند. و الا اگر جمال رحمان بر همان رسوم و آداب حرکت نماید و تصدیق کند مردم را در آنچه به آن مشغولند، دیگر چرا این همه اختلاف و فساد در ملک ظاهر می شود. و مصدق و مثبت این حدیث شریف، قوله تعالى: "يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ" ۲۶۸ نُكْرِ. ۱ باری، چون منادی احدیه از ورای حجابات قدسیه مردم

۱- سورة قمر، آیه ۶

ص ۱۵۹

را به انقطاع تمام می خواند از آنچه که در دست دارند، و این ندای الهی چون مخالف هوی است لهذا این همه افتتان و امتحان رو می دهد. و حال مردم را ملاحظه نما که هیچ ذکر این احادیث محکمه را که جمیع ظاهر شده نمی نمایند و لکن آن احادیثی که صحت و سقم آن معلوم نیست تمسک به آنها

جسته‌اند که چرا ظاهر نشد. و حال آنکه آنچه را هم که تعقل
نموده‌اند ظاهر شد و باهرگشت. و آثار و علامات حق به
مثل شمس در وسط سماء لائح، مع ذلک عباد در تیه جهل و
نادانی سرگردان مانده‌اند. با اینکه چقدر از آیات فرقانیّه و
روایات محققه که جمیع دالّ است بر شرع و حکم جدید و
امر بدیع، باز منتظرند که طلعت موعود بر شریعت فرقان
حکم فرماید چنانچه یهود و نصاری همین حرف را می‌گویند.

۲۶۹

و از جمله کلمات مدله بر شرع جدید و امر بدیع فقرات
دعای ندبه است که می‌فرماید: "أَيْنَ الْمُدَّخَرُ لِتَجْدِيدِ الْفَرَائِضِ وَ
السُّنَنِ وَ أَيْنَ الْمُتَخَيَّرُ لِإِعَادَةِ الْمِلَّةِ وَالشَّرِيعَةِ." و در زیارت
می‌فرماید: "السَّلَامُ عَلَى الْحَقِّ الْجَدِيدِ." "سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَنْ
سِيرَةِ الْمَهْدِيِّ كَيْفَ سِيرَتُهُ قَالَ يَصْنَعُ مَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ وَيَهْدِمُ
مَا كَانَ قَبْلَهُ كَمَا هَدَمَ رَسُولُ اللَّهِ أَمْرَ الْجَاهِلِيَّةِ." "حال ۲۷۰
ملاحظه فرمائید که با وجود امثال این روایات چه استدلال‌ها
بر عدم تغییر احکام می‌نمایند با اینکه مقصود از هر ظهور،

ص ۱۶۰

ظهور تغییر و تبدیل است در ارکان عالم سرّاً و جهراً، ظاهراً
و باطناً، چه اگر به هیچ وجه امورات ارض تغییر نیابد ظهور
مظاهر کلیّه لغو خواهد بود و با اینکه در "عوالم" که از کتب
مشهوره معتبره است می‌فرماید: "يُظْهَرُ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ صَبِيٌّ
ذُو كِتَابٍ وَ أَحْكَامٍ جَدِيدٍ" إلی ان قال "وَ أَكْثَرُ أَعْدَائِهِ
الْعُلَمَاءُ." و در مقامی دیگر از صادق بن محمد ذکر می‌نماید
که فرمودند: "وَلَقَدْ يَظْهَرُ صَبِيٌّ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ وَيَأْمُرُ
النَّاسَ بِبَيْعَتِهِ وَ هُوَ ذُو كِتَابٍ جَدِيدٍ، يُبَايِعُ النَّاسَ بِكِتَابٍ جَدِيدٍ،
عَلَى الْعَرَبِ شَدِيدٌ. فَإِنْ سَمِعْتُمْ مِنْهُ شَيْئاً فَاسْرِعُوا
إِلَيْهِ." خوب وصیت ائمه دین و سُرُج یقین را عمل نمودند. با اینکه
می‌فرماید: اگر شنیدید که جوانی از بنی هاشم ظاهر شد و
می‌خواند مردم را به کتاب جدید الهی و احکام بدیع ربّانی
بشتابید بسوی او، مع ذلک جمیع حکم کفر و خروج از ایمان
به آن سید امکان دادند و نرفتند بسوی آن نور هاشمی و
ظهور سبجانی مگر با شمشیرهای کشیده و قلب‌های پر کینه.

و دیگر ملاحظه عداوت علما نمائید که به چه صریحی در کتب مذکور است. با وجود همه این احادیث ظاهره مدله و اشارات واضحه محققه، جمیع ناس از جوهر صافی معرفت و بیان معرض شده اند و به مظاهر ضلالت و طغیان اقبال نموده اند و با این روایات وارده و کلمات نازله می گویند آنچه

ص ۱۶۱

نفسشان به آن مایل است. و اگر جوهر حق بیانی بفرماید که مخالف نفس و هوای این گروه واقع شود فی الفور تکفیر نمایند و می گویند: این مخالف قول ائمه دین و انوار مبین است و در شرع متین چنین امری و حکمی صادر نشده. چنانچه الیوم امثال این سخن های بی فائده از این هیاکل فانیه ظاهر شده و می شود. حال این روایت را ملاحظه نمائید که چگونه از قبل

۲۷۱

جمیع امورات را اخبار فرموده اند. در "اربعمین" ذکر فرموده:

"يُظْهَرُ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ صَبِيٌّ ذُو أَحْكَامٍ جَدِيدٍ فَيَدْعُو النَّاسَ وَلَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ وَكَثُرَ أَعْدَائُهُ الْعُلَمَاءُ فَإِذَا حَكَمَ بَشْيَءٍ لَمْ يُطِيعُوهُ فَيَقُولُونَ هَذَا خِلَافٌ مَا عِنْدَنَا مِنْ أَيْمَةِ الدِّينِ" إلى آخر

الحديث. چنانچه الیوم جمیع همین کلمات را اعاده می نمایند و شاعر بر این نشده که آن حضرت بر عرش یفعل ما یشاء

۲۷۲

جالسند و بر کرسی یحکم ما یرید ساکن. و هیچ ادراکی

سبقت نیابد بر کیفیت ظهور او و هیچ عرفانی احاطه نماید

بر کمیت امر او. و جمیع قول ها به تصدیق او منوط است و

تمام امور به امر او محتاج. و ما سوای او به امر او مخلوق اند

و به حکم او موجود. و اوست مظهر اسرار الهی و مبین

حکمت های غیب صمدانی. چنانچه در "بحار الانوار" و

"عوالم" و در "ینبوع" از صادق بن محمد وارد شده که

فرمود: "الْعِلْمُ سَبْعَةٌ وَعِشْرُونَ حَرْفًا. فَجَمِيعُ مَا جَاءَتْ بِهِ

ص ۱۶۲

الرُّسُلُ حَرْفَانِ وَلَمْ يَعْرِفِ النَّاسُ حَتَّى الْيَوْمِ غَيْرَ الْحَرْفَيْنِ.

فاذا قام قائمنا اخرج الخمسة والعشرين حرفاً. حال ملاحظه

فرمائید که علم را بیست و هفت حرف معین فرموده و جمیع

انبیاء از آدم الی خاتم دو حرف آن را بیان فرموده‌اند و بر این دو حرف مبعوث شده‌اند و می‌فرماید: قائم ظاهر می‌فرماید جمیع این بیست و پنج حرف را. از این بیان قدر و رتبه آن حضرت را ملاحظه فرما که قدرش اعظم از کلّ انبیاء و امورش اعلی و ارفع از عرفان و ادراک کلّ اولیاست. و امری را که انبیاء و اولیاء و اصفیاء به آن اطلاع نیافته و یا به امر مبرم الهی اظهار نداشته، این همج رعاع به عقول و علوم و ادراک ناقص خود میزان می‌کنند، اگر مطابق نیاید ردّ می‌نمایند. "أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ؟ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا." ۱ آیا این حدیث مذکور را بر چه حمل می‌نمایند که صریح بر ظهور مطالب غیبیه و امورات بدیعه جدیده است در ایام آن حضرت؟ و این امورات بدیعه سبب اختلاف ناس می‌شود به قسمی که جمیع علماء و فقهاء حکم بر قتل آن حضرت و اصحاب او کنند و همه اهل ارض بر مخالفت قیام نمایند. چنانچه در "کافی" در حدیث جابر در "لوح فاطمه" در وصف قائم می‌فرماید: "عَلَيْهِ كَمَالُ مُوسَى وَ ۱- سورة فرقان، آیه ۴۴

ص ۱۶۳

بِهَاءِ عِيسَى وَ صَبْرُ أَيُّوبَ فَيَذِلُّ أَوْلِيَاؤُهُ فِي زَمَانِهِ وَ تُتْهَادَى رُؤُوسُهُمْ كَمَا تُتْهَادَى رُؤُوسُ التُّرْكِ وَ الدَّيْلَمُ فَيُقْتَلُونَ وَ يُحْرَقُونَ وَ يَكُونُونَ خَائِفِينَ مَرْعُوبِينَ وَ جَلِينَ تُصْبَعُ الْأَرْضُ بِدِمَائِهِمْ وَ يَفْشُو الْوَيْلُ وَ الرِّثَّةُ فِي نِسَائِهِمْ أُولَئِكَ أَوْلِيَاؤِي حَقًّا." حال ملاحظه فرمائید که حرفی از این حدیث باقی نماند مگر آنکه ظاهر شد. چنانچه در اکثر اماکن دم شریفشان ریخته شد و در هر بلدی ایشان را اسیر نموده و به ولایات و شهرها گردانیدند، بعضی را سوختند. و مع ذلک هیچ نفسی فکر ننمود که اگر قائم موعود به شریعت و احکام قبل مبعوث و ظاهر شود دیگر ذکر این احادیث برای چه شده و چرا این همه اختلاف ظاهر می‌شود تا آنکه قتل این اصحاب را واجب دانند و اذیت این ارواح مقدسه را سبب وصول به معارج قرب شمرند؟ و دیگر ملاحظه فرمائید چگونه جمیع این امور وارده و افعال

نازله در احادیث قبل ذکر شده. چنانچه در "روضه کافی" در بیان زوراء می فرماید: "وَفِي رَوْضَةِ الْكَافِي عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَتَعْرِفُ الزَّوْرَاءَ؟ قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ، يَقُولُونَ إِنَّهَا بَغْدَادُ. قَالَ لَا، ثُمَّ قَالَ: دَخَلْتُ الرَّيَّ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ أَتَيْتَ سُوقَ الدَّوَابِّ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ رَأَيْتَ جَبَلَ الْأَسْوَدَ عَنْ يَمِينِ الطَّرِيقِ؟ تِلْكَ الزَّوْرَاءُ. يُقْتَلُ فِيهَا ثَمَانُونَ رَجُلًا مِنْ وَلَدِ فُلَانٍ كُلُّهُمْ يَصْلَحُ الْخِلَافَةَ. قُلْتُ: مَنْ يَقْتُلُهُمْ؟ قَالَ:

ص ۱۶۴

۲۷۵ یَقْتُلُهُمْ أَوْلَادُ الْعَجَمِ. " این است حکم و امر اصحاب آن حضرت که از قبل بیان فرموده اند. و حال ملاحظه فرمائید که زوراء موافق این روایت ارض ری است. و این اصحاب را در آن مکان به بدترین عذاب بقتل رساندند و جمیع این وجودات قدسی را عجم شهید نموده چنانچه در حدیث مذکور است و شنیده اند و بر همه عالم واضح و مبرهن است. حال چرا این خراطین ارض در این احادیث که جمیع آن به مثل شمس در وسط سماء ظاهر شد تفکر نمی نمایند و اقبال به حق نمی جویند و به بعضی احادیث که معنی آن را ادراک ننموده اند از ظهور حق و جمال الله اعراض جسته اند و به سقر مقرر گزیده اند؟ نیست این امور مگر از اعراض فقهای عصر و علمای عهد. این است که صادق بن محمد می فرماید: "فُقَهَاءُ ذَلِكَ الزَّمَانِ شُرُفُفُقَهَاءُ تَحْتَ ظِلِّ السَّمَاءِ مِنْهُمْ خَرَجَتْ الْفِتْنَةُ وَإِلَيْهِمْ تَعُودُ." و از فقهاء و علمای بیان استدعا می

نمایم که چنین مشی نمایند و بر جوهر الهی و نور ربّانی و صرف ازلی و مبدأ و منتهای مظاهر غیبی در زمن مستغاث وارد نیاورند آنچه در این کور وارد شد و به عقول و ادراک و علم متمسک نشوند و به آن مظهر علوم نامتناهی ربّانی مخاصمه ننمایند. اگر چه با جمیع این وصایا، دیده می شود که شخصی اعور که از رؤسای قوم است در نهایت معارضه برخیزد. و همچنین در

ص ۱۶۵

هر بلدی بر نفی آن جمال قدسی برخیزند و اصحاب آن

سلطان وجود و جوهر مقصود در کوه ها و صحراها فرار نمایند
 و از دست ظالمین مستور شوند و برخی توکل نمایند و با
 کمال انقطاع جان در بازند. و گویا مشاهده می شود نفسی که
 به کمال زهد و تقوی موصوف و معروف است، به قسمی که
 جمیع ناس اطاعت او را فرض شمرند و تسلیم امرش را لازم
 دانند، به محاربه با آن اصل شجره الهیه قیام نماید و به
 منتهای جهد و اجتهاد به معارضه برخیزد. این است شأن
 ناس. باری، امیدواریم که اهل بیان تربیت شوند و در هوای
 روح طیران نمایند و در فضای روح ساکن شوند، حق را از غیر
 تمیز دهند و تلبیس باطل را به دیده بصیرت بشناسند.

۲۷۷

اگر چه در این ایام رائحه حسدی وزیده که قسم به مربی
 وجود از غیب و شهود که از اول بنای وجود عالم، با اینکه آن
 را اولی نه، تا حال چنین غلّ و حسد و بغضائی ظاهر نشده و
 نخواهد شد. چنانچه جمعی که رائحه انصاف را نشنیده اند
 ایات نفاق برافراخته اند و بر مخالفت این عبد اتفاق نموده اند
 و از هر جهت رمحی آشکار و از هر سمت تیری طیار. با
 اینکه با احدی در امری افتخار ننمودم و به نفسی برتری
 نجستم. مع هر نفسی مصاحبی بودم در نهایت مهربان و رفیقی
 به غایت بردبار و رایگان. با فقراء مثل فقراء بودم و با علماء

ص ۱۶۶

و عظماء در کمال تسلیم و رضا. مع ذلك فوالله الذی لا إله إلا
 هو با آن همه ابتلاء و بأساء و ضرّاء که از اعداء و اولی
 الکتاب وارد شد نزد آنچه از احبّاء وارد شد معدوم صرف
 ۲۷۸ است و مفقود بحت. باری، چه اظهار نمایم که امکان را اگر
 انصاف باشد طاقت این بیان نه. و این عبد در اول ورود این
 ارض چون فی الجمله بر امورات محدثه بعد اطلاع یافتم، از
 قبل مهاجرت اختیار نمودم و سر در بیابان های فراق نهادم و
 دو سال وحده در صحراهای هجر بسر بردم و از عیونم عیون
 جاری بود و از قلبم بحور دم ظاهر. چه لیالی که قوت دست
 نداد و چه ایام که جسد راحت نیافت. و با این بلایای نازله و
 رزایای متواتره فوالذی نفسی بیده کمال سرور موجود بود و

نهایت فرح مشهود. زیرا که از ضرر و نفع و صحت و سقم
 نفسی اطلاع نبود. به خود مشغول بودم و از ما سوی غافل. و
 غافل از اینکه کمند قضای الهی اوسع از خیال است و تیر
 تقدیر او مقدس از تدبیر. سر را از کمندش نجات نه و
 اراده اش را جز رضا چاره ای نه. قسم به خدا که این مهاجرتم
 را خیال مراجعت نبود و مسافرتم را امید مواسلت نه. و
 مقصود جز این نبود که محلّ اختلاف احباب نشوم و مصدر
 انقلاب اصحاب نگردم و سبب ضرر احدی نشوم و علت حزن
 قلبی نگردم. غیر از آنچه ذکر شد خیالی نبود و امری منظور

ص ۱۶۷

نه. اگرچه هر نفسی محملی بست و به هوای خود خیالی نمود.
 باری، تا آنکه از مصدر امر حکم رجوع صادر شد و لابداً
 تسلیم نمودم و راجع شدم. دیگر قلم عاجز است از ذکر آنچه
 بعد از رجوع ملاحظه شد. حال دوسنه می گذرد که اعداء در
 اهلاک این عبد فانی به نهایت سعی و اهتمام دارند چنانچه
 جمیع مطلع شده اند. مع ذلک نفسی از احباب نصرت ننموده و
 به هیچ وجه اعانتی منظور نداشته. بلکه از عوض نصر، حزن ها
 که متوالی و متواتر قولاً و فعلاً مثل غیث هاطل وارد می شود.
 و این عبد در کمال رضا جان بر کف حاضر می که شاید از
 عنایت الهی و فضل سبحانی این حرف مذکور مشهور، در
 سبیل نقطه و کلمه علیا فدا شود و جان در بازد. و اگر این
 خیال نبود قَوْلُ الذی نَطَقَ الرُّوحُ بِأَمْرِهِ، آنی در این بلد توقّف
 نمی نمودم و کَفَى بِاللّهِ شَهِيداً. أَخْتِمُ الْقَوْلَ بِلا حَوْلَ وَ لا
 قُوَّةَ إِلَّا بِاللّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ. صاحبان ۲۸۰
 هوش که از صهبای حبّ نوشیده اند و گامی به کام نفس برنداشته اند دلائل و
 برهان و حجّت را که جمیع مشعر بر این امر بدیع و ظهور
 منیع الهی است اظهر از شمس در فلک چهارم مشاهده نمایند.
 حال اعراض خلق را از جمال الهی و اقبالشان را به هوای
 نفسانی ملاحظه فرمائید. با همه این آیات متقنه و اشارات
 محکمه که در ثقل اکبر که ودیعه ربّانیّه است در بین عباد و

این احادیث واضحی که اصرح از بیان و تبیان است، از همه غافل و معرض شده‌اند و چند حدیث که به ادراک خود مطابق نیافته‌اند و معنی آن را ادراک ننموده‌اند متمسک به ظاهر آنها شده و از سلسال خمر ذی الجلال و زلال بی زوال جمال لایزال ۲۸۱ محروم و مأیوس مانده‌اند. ملاحظه فرمائید که در اخبار،

سنه ظهور آن هویت نور را هم ذکر فرموده‌اند مع ذلک شاعر نشده‌اند و در نفسی از هوای نفس منقطع نگشته‌اند. فی حدیث المفضل "سئل عن الصادق فکیف یا مولای فی ظهوره؟ فقال علیه السلام: فی سنه السّنین یظهر أمره ویعلو ذکره." ۲۸۲

باری، تحیر است از این عباد که چگونه با این اشارات واضحه لایحه از حق احتراز نموده‌اند. مثلاً ذکر حزن و سجن و ابتلاء که بر آن خلاصه فطرت الهی وارد شد در اخبار قبل ذکر شده. فی البحار: "إن فی قائمین أربع علامات من أربعة نبي موسى وعيسى ويوسف ومحمد. أما العلامة من موسى الخوف والانتظار. وأما العلامة من عيسى ما قالوا في حقه. و العلامة من يوسف السجن والتقية. والعلامة من محمد يظهر آثار مثل القرآن." با این حدیث به این محکمی که جمیع امورات را مطابق آنچه واقع شده ذکر فرموده‌اند مع ذلک احدی متنبه نشده و گمان ندارم که بعد هم متنبه شوند إلا من شاء ربك. إن الله مسمع من يشاء وما أنا بمسمع من في القبور.

و بر آن جناب معلوم بوده که اطیار هویت و حمامات ازلیه را ۲۸۳ دو بیان است. بیانی بر حسب ظاهر، بی رمز و نقاب و حجاب فرموده و می فرمایند تا سراجی باشد هدایت کننده و نوری راه نماینده، تا سالکین را به معارج قدس رساند و طالبین را به بساط انس کشاند چنانچه مذکور شد از روایات مکشوفه و آیات واضحه. و بیاناتی با حجاب و ستر فرموده و می فرمایند تا مغلین آنچه در قلب پنهان نموده‌اند ظاهر شود و حقایقشان باهر گردد. این است که صادق بن محمد می فرماید: "والله ليمحصن الله ليعربكن." این است میزان

الهی و محک صمدانی که عباد خود را به آن امتحان می فرماید.
 واحدی پی به معانی این بیانات نبرد مگر قلوب مطمئن و
 نفوس مرضیه و افئده مجرّده. و مقصود در امثال این گونه
 بیانات، معانی ظاهریّه که مردم ادراک می نمایند نبوده و
 نیست. این است که می فرماید: "لِكُلِّ عِلْمٍ سَبْعُونَ وَجْهًا وَ
 لَيْسَ بَيْنَ النَّاسِ إِلَّا وَاحِدٌ وَإِذَا قَامَ الْقَائِمُ يَبْتُ بِاقِي الْوُجُوهِ
 بَيْنَ النَّاسِ". و أَيْضًا قَالَ: "نَحْنُ نَتَكَلَّمُ بِكَلِمَةٍ وَتُرِيدُ مِنْهَا
 ٢٨٤ إحدى وَسَبْعِينَ وَجْهًا وَلَنَا لِكُلِّ مِنْهَا الْمَخْرَجُ". باری، ذکر
 این مراتب برای آن است که از بعضی روایات و بیانات که در
 عالم ملک آثار آن ظاهر نشده مضطرب نشوند و حمل بر عدم
 ادراک خود نمایند نه بر عدم ظهور معانی حدیث زیرا که نزد

ص ۱۷۰

آن عباد معلوم نیست که مقصود ائمه دین چه بود چنانچه از
 حدیث مستفاد می شود. پس باید عباد به این گونه عبارات،
 خود را از فیوضات ممنوع نسازند و از اهلش سؤال نمایند تا
 ٢٨٥ اسرار مستوره، بلا حجاب ظاهر و واضح شود. ولیکن احدی از
 اهل ارض مشاهده نمی شود که طالب حق باشد تا آنکه در
 مسائل غامضه رجوع به مظاهر احدیه نماید. کلّ در ارض
 نسیان ساکن و به اهل بغی و طغیان متّبع. وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ
 بِهِمْ كَمَا هُمْ يَعْمَلُونَ وَيَنْسَاهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَاءَهُ فِي أَيَّامِهِ وَ
 كَذَلِكَ قُضِيَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا وَيُقْضَى عَلَى الَّذِينَ هُمْ كَانُوا
 بِآيَاتِهِ يَجْحَدُونَ. وَ اخْتِمْ الْقَوْلَ بِقَوْلِهِ تَعَالَى: "وَمَنْ يَعِشْ عَنْ
 ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقِيضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ." ١ " وَمَنْ
 أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا." ٢ و كذلك نزل من قبل لو أنتم تعقلون.
 ٢٨٨-٢٨٩ المنزول من الباء والهاء والسلام على من سمع نعمة
 ٢٩٠ الوراق في سدرة المنتهى. فسبحان ربنا الأعلى. ١٥٢
 ١- سورة زخرف، آية ٣٦ ٢- سورة طه، آية ١٢٤

ص ۱۷۱

ص ۱۷۲

ص ۱۷۳

- ۱- در این فهرست، اهمّ موضوع های مشروحه در کتاب مبارک ایقان و نیز اسامی علم و همچنین اصطلاحات دینی و عرفانی، به ترتیب سه حرف اول هر کلمه تنظیم شده است.
- ۲- از اسامی علم، آنچه مشهورتر است و یا در متن کتاب از قلم مبارک نازل شده، ملاک طبقه بندی قرار گرفته، اما در ذیل اسم دیگری القاب دیگر به نام اصلی با حروف نک، (که مخفف "نگاه کنید" می باشد) ارجاع داده شده است. همین روش برای اصطلاحات و مطالب نیز به کار آمده است.
- ۳- در مورد بعضی اشخاص فقط کنیه آنها از قلم حق جاری شده، لهذا همان کنیه ملاک طبقه بندی قرار گرفته، مثل "ابو جهل" که در ذیل حرف "الف" آمده است.
- ۴- ذیل هر کلمه مطالب مربوط به آن نیز بصورت الفبائی آورده شده است. مثلاً در زیر کلمه "آیات" سایر مطالب مربوطه اینطور طبقه بندی شده است: آیات آفاقیه، اشاره.....، استهزاء انکار.....، ایمان.....، بمنزله.....، در جمیع.....، کنز لثالی.....، ذیل هر کلمه مطالب

ص ۱۷۴

- گوناگون با این نشانی (؛) از هم جدا شده اند.
- ۵- گاه در متن کتاب از شخص یا از مطلبی تلویحاً یاد شده است. حتی المقدور این تلویحات در ردیف نام یا موضوع مربوطه درج شده یا به نام شخص ارجاع داده شده تا دستیابی به کلیه مطالب ممکن شود.
 - ۶- عناوین ادای احترام مانند حضرت و غیره در پی اسامی اشخاص آمده است.
 - ۷- سوره های قرآن در ذیل نام هر سوره طبقه بندی شده، نه در ذیل کلمه سوره. اگر سوره ای به دو نام مشهور است، آنکه مشهورتر است ملاک قرار گرفته و در ذیل نام دیگر به نام مشهورتر سوره ارجاع داده شده است.
 - ۸- در نقل کلمات و عبارات عربی، حرف تعریف "ال" جزء کلمه منظور نشده است.
 - ۹- احادیث مشهور و بعضی عبارات مشهور که از قلم حق صادر

شده و نیز مصرع اول ابیات منقول در کتاب، در فهرست وارد شده تا
ممد حافظه بوده، رجوع به آنها سهل تر گردد.

ص ۱۷۵

آ

آدم (حضرت)، عهد آدم : ۹۸، ۱۱۱، ۱۵۷، ۱۶۲

آسمان : نک. سماء.

آل عمران (سوره): ۱۰، ۱۱، ۴۲، ۵۱، ۶۳، ۹۸، ۱۴۱

آیات : آیات آفاقیه ۱۲۹، آیات فرقانیّه.. دال بر شرع و حکم جدید است : ۱۵۹،

اشاره صریح آیات فراوان به امر حضرت باب : ۹۱، استهزاء و اعتراض به

آیات : ۱۳۷-۱۴۰، ۱۴۵، انکار آیات از سوی مردم : ۹۲، ایمان به آیات :

۱۴۵، بمنزله شمس است : ۱۳۵، در جمیع کتب الهیه جز آیات چیزی حجت

قرار نگرفته : ۱۴۶، کنز لثالی الهیه است : ۱۳۵، هم چنین نک. حجّیت آیات.

ا

ابر: معنی، ۱۷، ۴۴، ۴۷-۵۱

ابراهیم (خلیل) (حضرت): ۶، ۴۱

ابراهیم، سوره، ۱۵، ۳۱

ابن الانسان : نک. عیسی (حضرت).

ابن صوريا : ۵۶

ابو جهل : ۷۹

ابو عامر راهب : ۷۰

ابو عبدالله (ابی عبدالله): ۱۶۶، ۱۷۰

ص ۱۷۶

أَتَعْرِفُ الزُّورَاءَ : ۱۶۳

اتَّقُوا اللَّهَ يَعْلَمُكُمْ : ۴۵

اثیم (لقب): ۱۲۵

احزاب، سوره: ۱۱۲، ۱۱۸

احمد (شیخ احمد احسائی): ۴۳

احمد، جمال احمدیه : نک. محمد رسول الله (حضرت).

اخت هارون : نک. مریم (حضرت)

اذا ظهرت راية الحق.....: ۱۵۸

اذا قام القائم قامت القيامة: ٩٥
 اربعين (مجموعه حديث): ١٦١
 اردبيلي، ملا يوسف: ١٤٨
 ارشاد العوام (كتاب): ١٢٢
 ارض، معنى: تبديل اراضى قلوب به ارض معرفت و حکمت: ٣٠، مقصود ارض
 معرفت و علم است: ٣١، معنى تبديل ارض: ٣٠-٣٢، منظور اراضى قلوب است: ٣٠
 ارض ري: نک. ري، نک. زوراء.
 ارض طف (کربلا): ٨٣
 استهزاء مظاهر الهی: نک. مظاهر الهی.
 استغناى حق از معرفت و عبادت خلق: ٣٤
 استقامت بر امر الهی (دلیل استقامت): ١٥٣-١٥٦، ١٦٥، ١٦٧
 اسراء (سوره): ٧٦، ٩٣، ١٢٠
 اسرافيل، صور: نک. صور، معنى.
 اسلام (شريعت فرقان): ١٧، ١٨، ٢٥، (آزار كفار) ١٤٤
 اشياء حاکی از اسماء و صفات الهیّه هستند: ٦٥
 اصحاب بيان: به عشق و ذوق جان انفاق نمودند: ١٥٠-١٥١، به سيما معلوم و
 واضح اند: ١١٥، فعلشان برای جميع من على الارض حجت کافی است: ١٥٠،
 تا دم مرگ به ذکر الله مشغول بودند: ١٥٦، در سبيل الهی جان فدا کردند:
 ١٠٦-١٠٧، محلّ لعن جميع ناس شدند: ١٥٧، وصایای الهی را فراموش

ص ١٧٧

ننمایند: ٦١، ١٥٢، ١٦٥، هم چنین نک. علمای بيان.
 اصول کافی (كتاب): ١٦١
 اعراف (سوره): ٦٧، ٧٣، ٧٨، ١٢٦
 اعور، شخصی اعور (لقب): ١٦٤
 اقسامک بالله الذی فلق لکم البحر...: ٥٦
 اکسیر، اکسیر الهی: ١٠٤، ١٠٥
 الاسلام سماء و الصوم شمسها...: ٢٦
 الف آدم...: ١١١
 الف فاطمه نکاح نمودم (بيان حضرت علی): ١١٠
 اما النبیون فانا: ١٠١، ١٠٧
 امتحانات الهی: ٥، مقصود از آن ٣٢-٣٧، ٤٩، ٥٠، ٥٥، ١٥٩، ١٦٩

اَمّت انجیل: نک. نصاری
 امم عیسی: نک. نصاری.
 امیر (حضرت): نک. علی، امیر المؤمنین.
 انا هو و هو انا: ۶۴ و نیز نک. مظاهر الهی، مقام.
 انّ امرنا صعب مستصعب: ۵۵
 انبیاء: نک. مظاهر الهی.
 انبیاء (سوره): ۱۱۳
 انجیل: ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۵۳، ۵۹، ۷۸، ۸۸، ۹۹، ۱۳۱، ۱۴۱، اناجیل اربعه: ۱۴،
 لوقا: ۱۸، ۷۸، ۸۸، متی: ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۴۴، ۷۸، ۸۸، مرقس: ۱۷، یوحنا ۱۳، ۷۷
 انسان (مقام او): ۶۴ - ۶۶
 انسان (سوره): ۱۵، ۲۷
 الانسان سرّی و انا سرّه: ۶۵
 انسان کامل (مظهر ظهور الهی است): ۴۳، ۶۸-۶۶
 انعام (سوره): ۲۸، ۶۳، ۷۱، ۷۹، ۸۹، ۱۱۳، ۱۱۶، ۱۲۵، ۱۴۶
 انفال (سوره): ۱۱۸، ۱۳۷
 انفطار (سوره): ۲۹

ص ۱۷۸

انفطار سماء: نک. سماء، معنی.
 انّ فی قائمنا اربع علامات....: ۱۶۸
 انّه مثبت الحقّ بآياته....: ۱۴۵
 انّی تارک فیکم الثقلین....: ۱۳۲
 انّی عبد الله و ما انا الا بشر مثلكم....: ۱۱۷
 اولنا محمد و آخرنا محمد....: ۱۰۲
 اهل انجیل: ۱۸، ۲۷
 اهل بیان: نک. اصحاب بیان.
 اهل فرقان: ۱۰۶، به ذکر خاتم النبیین محتجب شدند: ۱۴۱
 ایام ظهور (اهمیت و علامات): ۱۴-۲۰، ۳۵-۳۹، ۵۵-۵۸، ۸۵-۹۶
 ایكون لغيرک من الظهور....: ۶۵
 ایمان: ایمان جمعی از علماء به امر جدید: نک. باب (حضرت)، ایمان موجب
 حیات تازه است: ۷۶، ایمان مانند سیف حادّ و برّنده است: ۷۲، علامت
 صدق و کذب در ایمان: ۱۵۷، ۱۵۸

این الشموس الطالعة...: ۲۳

این المدخر لتجدید الفرائض...: ۱۵۹

ایوب، صبر او: ۱۶۳

ب

الباء والهاء (حضرت بهاء الله): ۱۷۰، سجن طهران نک. حدید، دو سال هجرت ۱۶۶-۱۶۷

باب (حضرت): اخبار به شهادت خود: ۱۵۳، ارسال توقیع به علماء: ۱۵۲،

استقامت بر امر الهی: ۱۵۳، اعتراضات به حضرتشان و شباهت آن به

اعتراضات به جمال محمدی: ۱۴۳-۱۴۵، تهمت ها که نسبت دادند: ۱۴۳،

تمنای شهادت: ۱۵۴، شمس احدیّه را به شمس مثال زده اند: ۱۰۷، کثرت

آیات: ۱۴۴، کشف غطاء فرمود: ۱۵۵، علمائی که به ایشان مؤمن شدند:

۱۴۸، عظمت امر او: ۱۶۱، ۱۶۲

ص ۱۷۹

باب علم (معنی): ۲۰، ۲۱

بار فروشی، ملا سعید: ۱۴۸

باقر، ملا: ۱۴۸

بحار الانوار (کتاب): ۱۶۱، ۱۶۸

بخت النصیر: ۵۷

بدا (سبب بدا در وعده های الهی): ۴، ۵

بدء التبیّن: ۱۰۸

برقانی، ملا علی: ۱۴۸

بسطامی، ملا علی: ۱۴۸

بشارات به ظهور بعد: نک. مظاهر الهی.

بطحا: ۳۲

بعث، معنی: ۷۷، ۷۸، ۹۷، ۱۰۰، ۱۰۵

بغداد: ۱۵، ۱۱۵، ۱۶۳

بقره (سوره): ۸، ۳۳، ۳۴، ۴۷، ۵۰، ۵۸، ۶۱، ۶۶، ۹۲، ۹۵، ۹۹، ۱۰۱، ۱۰۹،

۱۱۲، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۲۰، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۴۷

بنت محمد بن عبدالله: نک. فاطمه (حضرت).

بنی هاشم: ۱۶۰، ۱۶۱

بنی اسرائیل: نک. یهود.

بهاء الله (حضرت): نک. الباء والهاء.

بیان (کتاب): ۱، ۶۲، ۱۳۱، موعود بیان: نک. من یبعثه الله، نقطه بیان: نک.
باب (حضرت).

بیت اللحم: ۴۲

بیت المقدس: ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۵۷

پ

پسرانسان: نک. عیسی (حضرت).

پیامبران: نک. مظاهر الهی.

ص ۱۸۰

ت

تاویل کلمات الهی: نک. کلمات الهی.

تجدید شریعت: ۲۲، ۱۴۰، ۱۵۹، ۱۶۳

تجدید عالم: ۲۲

تجلّی، مقصود از آن: ۹۲

تجلّی الله: ۹۲، تجلّی ثانی: ۹۴، تجلّی خاص: ۹۳، تجلّی عام: ۹۲

تحریف کتب و آیات (قولی بی معنی است): ۵۵-۶۱

ترشیزی، آقا سیّد حسین: ۱۴۸

تفسیر هاء: نک. هاء.

تفطر سماء: نک. سماء، معنی.

تفکّر ساعة خیر من عبادة سبعین سنة: ۱۵۸

تمسّک باذیال الهوی...: ۴۶

توبه (سوره): ۶۰، ۸۲، ۸۳

تورات: ۱۲، ۵۶-۵۸، ۹۰، ۹۹، ۱۳۱

تولّد و موت روحانی: ۷۷-۷۸

ث

ثقلین: نک. انّی تارک فیکم الثقلین

ثمود: ۶

ج

جاثیه (سوره): ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸

جبرئیل: ۳۳، ۵۷، ۷۰، ۷۶، ۱۰۹

جبل الاسود (در ارض ری): ۱۶۳

جمال خلیل: نک. ابراهیم (حضرت).

ص ۱۸۱

جمال محمدی: نک. محمد رسول الله (حضرت).

جنت: ۷۷، مقصود از جنت، ۷۸

ح

حجاب اکبر: نک. علم (حجاب اکبر است).

حجاز: ۴۳

حجر (سوره): ۹۸

حجیت آیات: آیات حجّت بالغه است: ۱۳۵، حجّت منحصر به دو است کتاب و

عترت: ۱۳۳، حجّتی اکبر و اعظم از آیات... ظاهر نشده: ۱۳۶، حجج الهیه

در هر عصر کامل است: ۸، حجّیت آیات منزله مبرهن است: ۱۳۸، ۱۴۴

حدیث: احادیث درباره قائم: ۱۶۲، در لعن اصحاب قائم: ۱۵۸، در کتاب اربعین،

بحار الانوار، عوالم...: ۱۶۱، در احادیث اختلاف بسیار است: ۱۳۲، صاحبان

حدیث: ۱۳۸، مردم ذکر احادیث محکمه را نمی کنند: ۱۵۹، معنی حدیث آب

خوردن گرگ و میش با هم: ۷۳

حدیث جابر: ۱۶۲

حدیث مفصل: ۱۶۸

حدیثنا صعب مستصعب: ۵۴

حدید (سوره): ۹۸

حدید، اثر حدید برگردن...: ۱۲۵

حسن خاتمه مجهول است: ۱۲۸

حسین بن علی (امام حسین) (حضرت): ۱۷۷، به نهایت ذلّت شهید شد: ۸۴، بر

روی ارض مثلی و شبهی نداشت: ۸۳، تأثیرات و غلبه خون او: ۸۴، مظلومیت

او: ۸۳

حسین، ملا: ۱۴۸

حشر (سوره): ۶۵، ۱۵۲

حشر و نشر: نک. قیامت.

حقّ اليقين (مرتبه): ۱۲۹

حکمای بیان: ۶۳

ص ۱۸۲

حمزه سيّد الشهداء: ۷۹، ۸۰

حيات، معنى: ۷۹

خ

خاتم، خاتم انبياء: نک. محمد رسول الله (حضرت).

خاتم النبیین: ۱۱۰

خسوف قمر: ۴۰، هم چنین نک. قمر، معنى.

خلق انسان، مقصود از...: ۱۹

خلق جديد، خلق روحانى: ۱۰۳-۱۰۵

خليل، خليل الرحمن: نک. ابراهيم (حضرت).

خوئى، ملا مهدى: ۱۴۸

خير، اهل خير: ۵۶، غزوة خير: ۱۱۱

د

دارالسلام: نک. بغداد.

داود (حضرت): ۳۳

دخان، معنى: ۵۰

دخان (سوره): ۵۰، ۱۲۵

دهر (سوره): نک. انسان (سوره)

ذ

ذات احدیّه، ذات غیب: عرفان آن محال است: ۶۳، ۸۱، ۹۳، ۱۱۳، معرفت

مظاهر الهی عین معرفت ذات غیب است: ۶۳-۶۵

ذاریات (سوره): ۴۶، ۶۸

ص ۱۸۳

ر

راسخون فی العلم: نک. کلمات الهی

ربّ اعلى: نك. باب (حضرت).

ربّنا سمعنا واطعنا...: ٧٢

ربوبيت والوحيّ مظاهر الهى: نك. مظاهر الهى.

رجعت: رجعت انبياء واولياء ظهورات قبل: ١٠٢-١٠٥، ١٠٨

رجم: حكم آن، ٥٦

رحمن (سوره): ٢٤، ٤٤، ٤٦، ١١٥

رعد (سوره): ٧٤، ٩٢، ٩٧

روح الامين: نك. جبرئيل

روح القدس: ٣٧-٣٩، ٧٧، ٨٦، ١٢٩، ١٣٠

روزبه: نك. سلمان

روضه كافى (كتاب): ١٦٣

رى: ١٦٤

ز

زخرف (سوره): ١٠٣، ١٧٠

زمر (سوره): ٣١

زنا، حكم آن در تورات: ٥٦

زنجانى، ملا محمد على: ١٤٨

زوراء (ارض رى): ١٦٣، ١٦٤

زيارت (دعا): ١٥٩

س

سافور عظيم: ١٦

السالك فى التّهج البيضاء...: ٤٦

سامرى جهل: ١٢٦

ص ١٨٤

سبا، سوره: ١٤٢، ١٥٢

سبت، يوم: ١١، ٨٧

سبحات جلال (سبحات مجلّله): ١، ١٠، ١٠٩، ١٢٤، ١٣١

سبقته رحمته كلّ شىء...: ٦٤

السبيل مسدود و الطّلب مردود: ٩٣

ستاره: نک. نجم.
 سحاب: نک. ابر.
 سدره رضوان: نک. باب(حضرت).
 سدره طوبی: نک. باب(حضرت).
 سدره المنتهای قرب: ۷۰
 سفر اول: نک. انجیل متی.
 سقوط نجوم: نک. نجم، معنی.
 السلام علی الحقّ الجدید: ۱۵۹
 سلطان بقا: نک. علی امیر المؤمنین(حضرت).
 سلطان حقیقی: نک. باب(حضرت).
 سلطان وجود(خداوند): ۹، هم چنین نک. ذات احدیه.
 سلطنت قائم: نک. قائم.
 سلطنت حقیقی: معنی سلطنت ۸۱-۸۲، مقصود از سلطنت: ۶۹، ۷۲، سلطنت
 حقیقی مظاهر الهی: نک. مظاهر الهی.
 سلمان: ۴۳، ۱۱۱
 سلوک، شرایط: ۱، ۲، ۲۸، ۳۳، ۴۱، ۴۵، ۴۶
 سماء، معنی آن: ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۲۶، ۲۹، ۳۰، ۳۹، ۴۱-۴۸، آثار ظهور محمدی
 در سماء: ۴۳، انفطار سماء: ۳۰-۲۹، سماء ادیان: ۳۱-۳۲، سماء بیان به
 امر الله مرتفع گشت: ۳۲، منظور از سماوات سماوات ادیان است: ۲۹، ۳۱،
 سماوات ادیان قبل پیچیده شد: ۳۲، ظهور نجم عیسی در سماء: ۴۲، ظهور
 نجم در سماء ظاهر: ۴۳، لفظ سماء معانی کثیره دارد: ۴۴-۴۵
 سنه ستین: ۱۳۲، ۱۵۵، ۱۶۸
 سنه ظهور: نک. سنه ستین.

ص ۱۸۵

سوق الدّواب (در ارض ری): ۱۶۳
 سیّد اصفیاء: نک. محمد رسول الله (حضرت).
 سیّد الشّهداء (حضرت): نک. حسین بن علی.
 سیّد امکان: نک. باب(حضرت).
 سیّد لولاک: نک. محمد رسول الله (حضرت).
 سیّد المرسلین: نک. محمد رسول الله (حضرت).
 سیّد وجود: نک. محمد رسول الله (حضرت).

سیره المهدی: ۱۵۹

سیمیا (علم): ۱۲۲

سینا (بریه): ۳۵

سینای نور: ۶

سینای حبّ: ۴۰

ش

شجره لا شرقیه ولا غربیه: ۳۶

شرع و حکم جدید: نک. تجدید شریعت.

شریعت فرقان: نک. اسلام.

شعراء (سوره): ۳۶، ۱۳۷، ۱۵۱

شعیب: ۳۵

شمس، شمس و قمر: معانی بسیار دارد: ۲۹-۲۲، احکام مرتفعه در هر شریعت

است: ۲۵، اولیاء و انبیاء و اصحاب ایشانند: ۲۳، شمس و قمر احکام و

معارف قبل تاریک شد: ۲۸، شمس حقیقت و آفتاب معنوی: نک. مظاهر الهی،

صلوة و صوم است: ۲۶، علماء ظهور قبلند: ۲۴، مظاهر کلیه الهیه اند: ۱۴،

۲۲، معنی تاریکی شمس و قمر: ۲۷، شمس عالیه: ۲۴

شهود: نک. غیب و شهود.

شیبنتی الایتین: ۱۵۵

شیراز: ۱۵۵

ص ۱۸۶

شیعه: ۵۲

ص

ص (سوره): ۱۴۲

صادق: صادق بن محمد (حضرت): ۵۲، ۹۰، ۱۶۰، ۱۶۱

صافات (سوره): ۸۲، ۱۴۰

صالح (نبی): ۵

صلات و صوم: ۲۵، ۲۶، ۳۳

صور: ۱۷، ۷۵-۷۶، صور حیات علوی: ۷۸، صور معرفت: ۱۲۹

صور اسرافیل: ۷۶

ض

ضيق ايام، معنى: ۲۱

ط

طفّ: نك. ارض طفّ.

طلب الدليل عند حصول المدلول قبيح...: ۹۷، ۱۳۷

طلعت علوى: نك. على امير الموءمنين (حضرت).

طه (سوره): ۱۷۰

طير هوّيه: نك. على امير الموءمنين (حضرت).

ص ۱۸۷

ظ

ظهور بدیع در سنه ستّين: ۱۳۲

ع

عالم امر، عالم خلق: ۱۱۹

عبد الخالق يزدي، ملّا: ۱۴۸

عبدالله اُبّی: ۷۰

عترت رسول الله: ۱۳۲، ۱۳۳

عجم: ۱۶۴

علم: ۴۵، بردو قسم است: ۴۵، علم الهی: ۴۵، العلم تمام المعلوم...: ۱۲۲، العلم

حجاب الاکبر: ۱۲۴، علم ربّانی: ۱۲۶، العلم سبعة و عشرون حرفاً...: ۱۶۱،

علم شیطانی: ۴۵، العلم نقطة کثرها الجاهلون: ۱۲۱، العلم نور يقذفه الله

فی قلب من يشاء: ۳۰، ۱۲۱، علم های مجعوله: ۱۲۱، علم اليقين: ۱۲۸، ۱۴۳،

علوم باقية قدسيّه: ۱۲۲، علوم فانيه مردوده: ۱۲۲، ۱۲۳

علماء بيان: ۶۱، أكثرى معروف نبودند: ۱۵۳، به مانند علمای قبل مشی ننمایند:

۱۶۳؛ سینه هاشان محلّ تیرهای مخالفین گشت: ۱۴۹، صفات آنان: ۱۴۹؛

علمائی که به حضرت باب مؤمن شدند: ۱۴۸، علمای راشدين و فضلاى

کاملين... از کأس وصال مرزوق شدند: ۱۴۸

علماء دین: از امتحانات الهیّه سالم نماندند: ۵۵، از مقصود قیامت واقف نشدند: ۵۱-۹۶؛ اعراض از جمال حق نمودند: ۱۴۲؛ انبیاء را به اجازه آنها شهید کردند: ۱۰؛ باب علم را مسدود دانسته‌اند: ۲۰، به جواهر علم... جهل‌ها و عیوب‌ها نسبت می‌دهند: ۲۹، به غیر ذهاب مذهبی نیافته‌اند: ۱۴۱، تاهت العقول فی افعالهم...: ۱۴۵ جز هوی الهی نجویند: ۲۰، ۱۴۱، جمیع به این حجبات محتجب مانده‌اند: ۱۰۰، جهل را علم نام گذاشته‌اند: ۱۲۰، دو نفس بریک کلمه مشاهده نمی‌شوند: ۲۰، رموز کتب الهی را درک نکردند: ۱۸، ۲۷-۳۰، ۵۳، ۵۵، ۸۲-۸۳، صراحت کتب در عداوت آنان با مظهر ظهور: ۱۶۰؛ ضلالت آنان ۲۸، ۱۷۱؛ ظلم را عدل نامیده‌اند: ۱۲۰؛ علماء انجیل از

ص ۱۸۸

شریعه فیض محمدیه محروم گشتند: ۱۷، علماء ربّانی: ۹۶، علماء یهود و اعتراض آنان به حضرت مسیح: ۹۱-۹۰، علم را از منبع او اخذ نمودند: ۲۷؛ علوم مردوده را شرط ادراک... شمرده‌اند: ۱۲۳، عوامل احتیاج خلقند: ۹-۱۱، ۲۰-۲۱، ۵۵، ۱۱۲-۱۱۵؛ مردم را از سیل حق منع می‌نمودند: ۱۰، ۱۱۰؛ معانی کلمات الهیّه را ادراک نمودند: ۷۵، معنی علم را ادراک نکردند: ۱۲۱؛ میزان ادراک آنان: ۹۱، نظریه اعراض در اسفل اراضی جهل ساکن شده‌اند: ۹۷، نفوس قدسیّه را به نسبت ظلم کشتند: ۱۵۶
علی، امیر المؤمنین (حضرت): ۷۸، ۱۰۹-۱۱۰
علیه کمال موسی و بهاء عیسی و...: ۱۶۲
عمالقه: ۵۷
عنکبوت (سوره): ۵، ۶۱، ۹۲، ۱۲۸، ۱۴۰
عوالم (کتاب): ۱۶۰، ۱۶۱
عیسی بن مریم (حضرت): ۱۱-۱۶، ۳۳، ۳۷، ۳۸، ۴۲، ۵۳، ۵۹، ۷۷، ۷۸، ۸۷، ۹۹، ۱۰۹، ۱۰۷، ۱۳۱، ۱۴۰، ۱۶۳، ۱۶۸
عین الیقین (مرتبه): ۱۲۹

غ

غافر (سوره): ۳، ۷، ۱۴۰

غمام: نک. ابر.

غنا، مقصود از آن: ۸۷

غیب و شهود: ۶۸

ف

فاران محبت: ۷

فاطر (سوره): ۵، ۸۷، ۱۱۳

فاطمه (حضرت): ۱۱۰، ۱۶۲

فالنار مٹواہم: ۱۳۶

فتح (سوره): ۹۰، ۱۱۸

ص ۱۸۹

فرعون: ۷، ۳۶، ۴۳، ۵۸، فرعون کفر: ۱۱

فرقان: نک. قرآن.

فرقان (سوره): ۴۹، ۵۶، ۱۶۹

فصلت (سوره): ۲۹، ۶۸

فقد هدىناک السبیلین...: ۱۴۷

فقر، مقصود از آن: ۸۷

فقهاء ذلک الزمان...: ۱۶۴

فلسفه (علم): ۱۲۲

فلک چہارم: ۸۸

فمن شاء فليقبل ومن شاء فليعرض...: ۱۶

فی سنۃ السّتين يظهر امره...: ۱۶۸

فیض اقدس: ۹۳

فیض الہی، عدم انقطاع آن: ۹، ۶۲

فیض مقدّس: ۹۴

فیلاطس: ۸۷

ق

ق (سوره): ۷۵

قائم: ۵۵، ۶۸، اکثر اعدائہ العلماء: ۱۶۰، اوست مظهر اسرار الہی: ۱۶۱، بر

عرش یفعل ما یشاء جالس است: ۱۶۱، بیست و پنج حرف را ظاہر

می فرماید: ۱۶۲، حدیث در وصف او: ۱۶۲، ۱۶۳، حزن و سجن و مظلومیت

او: ۱۶۸، روایت مشہور درباره او: ۹۵، سلطنت او: ۶۸، عداوت علماء با

او: ۱۶۰، علایم ظهور او جمیعاً ظاهر شده: ۵۵، نسخ قواعد و رسوم فرمود: ۱۵۸
قابیل: نک. هابیل و قابیل.
قبر، معنی: ۷۶، ۷۸
قبله، تغییر آن: ۳۲، ۳۳

ص ۱۹۰

قد اشتری میّت عن میّت...: ۷۸
قرآن: ۵۶، ۱۶۸، آیات آن دالّ است بر شرع و حکم جدید: ۱۵۹، برای امت
رسول حصن محکم بود: ۱۳۱، تکذیب قرآن تکذیب کتب قبل است: ۱۴۰،
حروف مقطّعه آن: ۱۳۹، حجّت است بر مشرق و مغرب عالم: ۱۳۹، عجب
نبود که از قرآن نصیبی نیست جز نقشی: ۱۴۴، هادی عباد است الی یوم معاد: ۱۳۳
قصص (سوره): ۳۵، ۹۶
قمر، معنی: ۲۲-۲۹، ۳۲، ۷۸، قمر حکمت: ۴۳، قمر علم: ۴۰، هم چنین نک. شمس.
قمر (سوره): ۱۰۱، ۱۵۸
قیافا: ۸۷
قیامت، معنی: ۲۹، ۳۱، ۵۰، ۵۱، ۷۲، ۷۵، ۷۶، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۱۱۴،
اکثر علماء... از مقصود قیامت واقف نشدند: ۵۱، قیامتی اکبر از این متصوّر
نیست: ۹۵، قیام نفس الله است به مظهر کلیّه خود: ۹۴، قیام مظهر ظهور
اوست بر امر او: ۱۱۲
قیامة الاخری: نک. مستغاث.
قیوم اسماء، اعظم کتاب دور بیان: ۱۵۳

ک

کاظم رشتی، سیّد: ۴۳
کافی (کتاب): نک. اصول کافی.
کان الله ولم یکن معه من شیء: ۶۰، ۱۰۸
کائی سمعت منادياً ینادی فی سرّی...: ۱۵۴
کبریت احمر، معنی: ۵۲
کتب الهیّه: حجّت اکبر است: ۱۰۰، سبب اعظم برای طالبان است: ۱۳۲، مدینه
الله است: ۱۳۱، منظور از تلاوت آن: ۱۱۴
کتاب محکم: نک. قرآن.
کذلک اخذهم الله بذنبهم...: ۱۲

کذلک نعلّمک من تأویل الاحادیث: ۲۱
 کذلک نورنا افق سماء البیان...: ۴۰
 کر بلا: نک. ارض طفّ.
 کسوف شمس: ۴۰، هم چنین نک. شمس، معنی.
 کشف سبحات الجلال من غیر اشاره: ۱۰۹
 کعب بن اشرف: ۷۰
 کعبه: نک. مکّه.
 کلمات الهی: تأویل اسرار مستوره آن فقط با هیاکل ازلیّه و "راسخون فی العلم"
 است: ۱۱، ۱۹، ۲۷، ۱۲۰، ۱۲۶، ۱۷۰
 کلمه: نک. عیسی (حضرت).
 کلمه علیا: نک. باب (حضرت).
 کلیم الله: نک. موسی (حضرت).
 کمیل، (روایت): ۶۶
 کندی، ملا باقر: ۱۴۸، ملا مهدی: ۱۴۸
 کوفه: ۷۸
 کهف (سوره): ۹۲
 کیمیا، علم: ۱۲۲

گ

گرگ و میش از یک محل می خورند و می آشامند...: ۷۳

ل

لحد، مقصود از لحد: ۷۷-۷۹
 لا فرق بینک و بینهم الا...: ۶۴
 لا یعرف ذلک الا اولوالالباب...: ۱۱۲
 لقاء الله، معنی: ۲، ۱۲، ۹۱-۹۴، مقصود از لقاء الله: ۹۱-۹۴، ۹۶، ۱۰۶، ۱۴۷
 لکلّ علم سبعون وجهاً...: ۱۶۹

لولاک لما خلقت الافلاک...: ۶۶، ۴۸
لولاہ ما استوی اللہ علی عرش رحمانیۃ: نک. حسین، ملا.

م

مائدہ (سورہ): ۱۵، ۵۷، ۹۰، ۱۴۴
ما اوذی نبی بمثل ما اوذیت: ۷۰
ما رأیت شیئاً الا وقد رايت اللہ...: ۶۶
مازندرانی، ملا نعمة اللہ: ۱۴۸
مجاهد (مجاهدين، مجاهدان)، شرایط آنان: ۱۲۶-۱۲۸
مجوس: ۴۲
محمد رسول اللہ (حضرت) (شمس احدیہ، شمس محمدیہ، شمس نبوت
محمدی، سراج محمدی، فیض محمدیہ...): ۱۷، ۲۵، ۳۲، ۴۳، ۵۴، ۵۵،
۷۶، ۵۷، ۵۹، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۹۰، ۱۰۰، ۱۱۰، ۱۱۴، ۱۳۱، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۴۰،
۱۴۵؛ اعتراض و افترا به ایشان: ۸۹، ۹۹، ۱۴۳، سؤال از اهلہ: ۱۲۰، طلب
معجزه از ایشان: ۹۸، ۱۳۷-۱۳۸، مصائب ایشان: ۷۰، ۷۱، منم عیسی: ۱۴، ۱۰۱
محک ایمان: نک. ایمان.
مدثر (سورہ): ۳۴
مدین (سرزمین): ۳۷
مدینہ (شہر): ۵۷
مدینہ ایقان: نک. کتب الہیہ.
مدینہ الہی، معنی: ۱۲۹-۱۳۱
مردہ، معنی: ۱۵، ۷۸
مریم (حضرت): ۳۷
مریم (سورہ): ۳۷
مستغاث: ۱۵۲، ۱۶۴

ص ۱۹۳

مسجد الحرام: نک. مکہ.
مسیح: نک. عیسی (حضرت).
مشرق ابداع: ۱۲۹، مشرق علم: ۱۰۵
مصرایقان: نک. کتب الہیہ.
مظاهر الہی: آگاهی از ابتلاء ایشان سبب محکم شدن در امر اللہ است: ۳، ابتلاء

ایشان به بلایا: ۷-۳، استهزاء آنان: ۷۷، ۸۰، ۱۰۲، ۱۴۳، ۱۴۶، ۱۴۹، ۱۵۲، ۱۵۴؛ اطلاق ربوبیت و الوهیت به آنان: ۱۲۲-۱۲۴، اعتراض و آزار خلق به ایشان: ۳، ۵، ۸، ۳۱، ۵۰، ۷۳، ۷۴، ۷۸، ۱۰۳، ۱۷۵، اعظم و اکبر از آنان وجود نداشته: ۹۴، اعمال و اقوال عباد میزان معرفت آنان نیست: ۲، بشارت آنان به ظهور بعد: ۸، ۱۱، ۱۲، ۵۷، ۷۱، بر همه آنان حکم جمیع صفات الله جاری است: ۶۷، بیانات آنان بعضی بی رمز و بعضی مرموز است: ۱۷۶، حکم یک ذات و یک نفس دارند: ۱۰۱، ۱۸۸، رتبه حدودات بشریه: ۱۱۶، سلطنت حقیقی ایشان: ۶۵، ۷۱-۷۵، ۸۴-۹۳؛ صفات آنان: ۶۴، ۶۶؛ علل ظهور آنان: ۶۲، غلبه و قدرت معنوی ایشان: ۸۷-۸۸، ۱۶۲-۱۶۴، لقاء آنان عین لقاء الله است: ۲، محل بغض و انکار و ردّ و سبّ علماء گشتند: ۱۱، معرفت خداوند وابسته به معرفت ایشان است: ۹۴، معرفت مظاهر الهی عین معرفت ذات غیب است: ۶۷-۶۹، مقامات آنان: ۱۱۶-۱۱۸، مقامات وحدت و تفصیل: ۱۴، ۲۴، ۱۲۱، ۱۲۳، مقام رسالت: ۱۲۳، ۱۲۴، مقام صرف تجرید: ۱۰۱، مقام عبودیت: ۱۲۴؛ مقام وحدت: ۱۳، ۱۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۱۱، ۱۱۳، ۱۲۱، ۱۵۱، ۱۲۳، نزول کتاب بر آنان: ۱۴۶، هر چه ذکر نمایند... همه حق است: ۱۱۹، همه در یک رضوان ساکنند: ۱۰۲

مظلومیت قائم: نک. قائم.

معارج (سوره): ۲۸

معاویه بن وهب: ۱۶۳

معراج: ۱۲۲، ۱۲۳

معجزه، طلب آن از پیغمبر: ۹۸، ۱۳۷-۱۳۸

معرضین و رفتار آنان: ۱۴۲-۱۴۳

مغرب، مغارب: ۲۹، ۳۰، مغرب اختراع: ۱۲۹، مغرب جهل: ۱۰۵

ص ۱۹۴

مقامات مظاهر الهی: نک. مظاهر الهی.

مکه: ۳۳، ۵۷

ملک، ملائکه، معنی: ۵۱-۵۴

ملک (سوره): ۲۶

من بعد ضیق تلک الاّیام...: ۱۶

من عرف نفسه فقد عرف ربه: ۶۵

منها ظهرت الاشياء والى خزائن امرها رجعت: ٢٤
 من يبعثه الله (موعود بيان): ١٣١
 موت، معنى: ٧٤، ٧٧-٧٩
 موسى (حضرت): ٦، ١١، ٢٣، ٣٥، ٣٦، ٣٨، ٩٠، ٩٩، ١٠٠، ١٠١، ١٠٧، ١٣١، ١٣٧، ١٤٠
 مولود من الجسد: ٧٧
 مولود من الروح: ٧٧
 مؤمن (سوره): نك. غافر (سوره).
 مؤمن آل فرعون: ٧، ٨
 المؤمن حيّ فى الدارين: ٧٩
 مؤمنون (سوره): ٦٠

ن

نار: ٦، ٤٦، ٧٦، ٧٨، ١١٣، ١٣٥، ١٣٦، نار اشتياق: ١٣، نار انقطاع: ٤٥، نار
 حب: ١١٥، نار حسان: ٢٥، نار حسد: ٦، نار حكمت الهيئه (صمدانيه): ٧،
 ١٣٥، نار سدره ربانيه: ٧، نار حكمت سدره رحمانى: ٢٦، نار سدره: ٩١،
 نار سدره عرفان: ٣٥، نار كفر: ٧٧، نار زبان: ١٢٧، نار محبت: ٥٢، نار
 محبت عيسوى: ١٣، نار معنوى: ٢٢، نار موسى: ١٣٠، نار موقده رحمانى:
 ٣٦، نار نفس: ٥١، سمندر نارى: ٤٩، شجرة نار: ٣٨، طير نار: ٨٦
 ناصرى: نك. عيسى (حضرت).
 نبأ (سوره): ٩٣
 نجم، انجم: معنى: ٢٤، ٢٥، ٢٦، ٣٢، ٤١، ٤٣، ٤٤، ١٣٥، هم چنين نك. سماء
 نحل (سوره): ١٢٦

ص ١٩٥

نحن نتكلم بكلمة ونريد منها احدى وسبعين وجها...: ١٦٩
 ندبه (دعا): ٢٣، ١٥٩
 نصارى: ٢٧، ٥٣، ٥٥، ٥٩، ٨٩، ١٥٩
 نضر بن حارث: ٧٠
 نعمات حجازى: ١٢
 نقره، نقره الهى: نك. صور، معنى.
 نقطه بيان: نك. باب (حضرت).
 نقطه فرقان: نك. محمد رسول الله (حضرت).

نمرود: ٤١

نوح: ٤، ٥، ١٠١، ١٠٣، ١٠٧

نوح (سوره): ٤

نور (سوره): ٦٠

نور اشرق من صبح الازل...: ٦٦

نور اليقين (مرتبه): ١٢٩

نورين نيرين : نك. احمد (شيخ احمد احسائي) و كاظم (سيد كاظم رشتي).

و

والله ليمحصنّ والله ليغربلنّ: ١٦٩

وحدت مظاهر الهى : نك. مظاهر الهى.

وحيد عصر: نك. يحيى (سيد يحيى دارابى).

ولقد يظهر صبي من بنى هاشم: نك. يظهر من بنى هاشم...

ه

هاء، تفسير: ١٥٤

هابيل وقابيل، معجزه: ٩٨

هارون: ٣٧

هود: ٥

ص ١٩٦

هود (سوره): ٤، ٦، ٧٤، ١٤٧، ١٥٥

هياكل ضلال: نك. علماء دين.

هيروفس: ٤٢

ى

يا بقیة الله قد فدیت بکلی لک...: ١٥٤

يا ابن الانسان قد مضى عليك ایام...: ١٥١

یثرب (شهر): ٣٢

یجعل اعلاکم اسفلکم واسفلکم اعلاکم...: ٩٦

یحيى بن زكريّا: ٤٢

یحيى (سيد يحيى دارابى): ١٤٨

یس (سورہ): ۳، ۱۰۹

یظہر من بنی ہاشم صبیّ: ۱۶۰، ۱۶۱

یوحنا: نک. یحییٰ بن زکریّا

یوسف (حضرت): ۱۴۰

یوم آخر، یوم تغابن، یوم تناد، یوم حساب، یوم عظیم، یوم معاد، یوم وعید:

نک. قیامت.

یوم سبت: نک. سبت.

ینبوع (کتاب): ۱۶۱

یونس (سورہ): ۱۱۵

یہود: ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۳۲، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۱۳۷، ۱۹۵

یہودا (بریّہ): ۴۲